

Keski-Suomen parantola

Rakennushistoriallinen selvitys

Arkkitehtitoimisto ark-byroo 30.9.2009

ark-byroo

Tilaja

Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapolis
c/o Jykes-kiinteistöt
Kiväärיתהאankatu 8
40100 Jyväskylä
www.vitapolis.fi

Konsultti

Arkkitehtitoimisto Ark-byroo
Pohjoinen Hesperiankatu 13 B 17
00260 Helsinki
info@arkbyroo.fi
www.arkbyroo.fi
p. 09 4777 300
f. 09 4777 3010

Työryhmä

Marianna Heikinheimo, arkkitehti, rakennustutkija, projektin vetäjä
Sami Heikinheimo, valokuvaaja
Eero Astala, graafikko

Suoritusajankohta

06–09/2009

© Arkkitehtitoimisto Ark-byroo

Kannen kuva: Suomen ilmakekuva Oy
Takakannen kuva: SMK

ark-byroo

Lähteiden lyhenteet

KS SHP: Keski-Suomen sairaanhoitopiirin arkisto
KVA: Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapoliksen arkisto
KSM: Keski-Suomen museon arkisto
SMK: Sairaalamuseon arkisto

Sisällys- luettelo

1 JOHDANTO	4
1.1 Kohde	4
1.2 Tehtävä	4
1.3 Parantolat	5
1.4 1930-luku: Suomalaisen parantola-arkkitehtuurin kultakausi	6
1.5 Kuvailulehti	9
2 RAKENNUSHISTORIA	10
2.1 Rakennuttaja ja parantolan perustaminen	10
2.2 Käyttö	12
2.3 Arkkitehdit	13
2.4 Vaiheistuskartat	14
3 ALUE JA MAISEMA	16
3.1 Parantola-alueen muodostaminen	17
3.2 Pihat	19
3.3 Maisematilat ja parantolatoimintaan liittyvät ympäristön osat	28
4 PÄÄRAKENNUS	33
4.1 Perustiedot	34
4.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset	35
4.3 Rakennusvaiheet	56
4.4 Inventointi	66
5 MUUT TARKASTELUN PIIRIIN KUULUVAT RAKENNUKSET	75
5.1 Lastenparantola	76
5.2 Isännöitsijän ja alilääkärin asuintalo	90
5.3 Talousrakennus	92
5.4 Osastolääkäreiden asuinrakennus	95
5.5 Konehenkilökunnan asuinrakennus	98
5.6 Ylilääkärin asuinrakennus	102
6 ALUEEN MUUT RAKENNUKSET	105
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	114
7.1 Arviointikriteerit	114
7.2 Kinkomaa muiden Jussi Paatelan suunnitteleminen parantoloiden joukossa	115
7.3 Säilyneisyys ja arvottaminen	118
Lähteet	124

1 Johdanto

1.1 Kohde

Muuramen kunnassa sijaitseva 1930 valmistunut Keski-Suomen parantola on maamme ensimmäinen kuntien omistama tuberkuloosiparantola ja ensimmäinen parantola, joka sai perustamiskuluihin ja toimintaan valtion tukea tuberkuloosia sairastavien hoitolaitoksille annettavasta valtionavusta 31.5.1929 annetun lain mukaisesti.¹

Myös Kinkomaan parantolana tunnettu kokonaisuus on rakennettu arkkitehtikilpailun voittaneen ehdotuksen pohjalta. Päijänteen rantaan mäntyiselle niemelle sijoittuvaa klassisimia edustavaa rakennuskokonaisuutta laajennettiin merkittävästi heti 1930-luvun lopulla, jolloin se sai modernin funkis-ilmeen. Arkkitehteina toimivat ensimmäisessä vaiheessa Toivo ja Jussi Paatela, jäkimmäisessä vaiheessa Jussi Paatela.

---

¹ Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 52.

1.2 Tehtävä

Alue koostuu maarekisterikiinteistöistä, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 35 ha. Selvityksessä tuli ottaa kantaa päärakennukseen, lastenparantolaan, isännöitsijän ja alilääkärin asuinrakennukseen, ylilääkärin asuinrakennukseen, talousrakennukseen ja osastolääkärien asuinrakennukseen.

Tarjouksen työohjelmaa tarkennettiin ohjausryhmän ensimmäisessä kokouksessa. Työssä tuli selvittää alueen rakennusvaiheet, korjaushistoria, käyttö sekä maisemallinen historia. Työohjelmassa painotettiin päärakennuksen osuutta tässä tutkimuksessa. Työ eteni arkistotutkimuksen, kirjallisuustutkimuksen, kohdekatselmusten ja dokumentoinnin kautta. Suullisia tietoja tutkija sai Päivi Anderssonilta Keski-Suomen museosta sekä Paula Hartmanilta ja Ilkka Riissaselta tilaajaorganisaatiosta. Tehtävään kuului säilyneisyysanalyysi, joka kohdistui sisätilojen osalta päärakennuksen arvokkaiden ja tyyppillisten tilojen tunnistamiseen. Muilta osin säilyneisyysinven-

tointi koskee rakennusten ulkopuolta. Työhön kuului kohteen kulttuurihistoriallisesti tärkeiden piirteiden kuvaaminen kaavoitustyön ohjeistamiseksi.

Konsultti sai käyttöönsä lähtöaineistona tilaajan Keski-Suomen sairaanhoitopiirin sairaalamuseon arkiston valokuvat kohteesta 1930-luvulta aina 1960-luvulle, kohteen alkuperäiset pääpiirustukset sekä kaavoitusta koskevaa aineistoa.

Keskeisinä kirjallisina lähteinä ovat olleet Marjo Holman pro gradu tutkimus vuodelta 1993, joka keskittyy parantolan syntyvaiheisiin 1927–30 ja Keski-Suomen keskusparantolan historiikki 1930–1955. Keski-Suomen museon 1997 valmistunut inventointi on myös ollut tärkeä kohteeseen tutustumisen väline. Museoviraston Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon tiedot vuodelta 1986 olivat myös tutkijan käytössä.

Työssä on käytetty arkistolähteenä pääasiassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirin arkistoa ja Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapoliksen arkistoa.

Näissä arkistoissa on mm. vanhoja piirustuksia ja muita suunnitteluun liittyviä dokumentteja kuten työselityksiä. Muita arkistoja ei tämän tehtävän ajallisissa puitteissa ollut mahdollista sisällyttää työohjelmaan (katso täsmennys, lähdeluettelosta).

Kenttätyö on suoritettu kahdessa vaiheessa kesä- ja heinäkuun aikana 2009. Kohde valokuvattiin kenttätyön yhteydessä.

1.3 Parantolat

Keski-Suomen parantola edusti jo 1930 asussaan kerrossairaala perinteisemmän paviljonkisairaalalan sijaan.

Tuberkuloosi oli maamme pahin kansantauti 1900-luvun alussa. Sen leviämiseen vaikuttivat puutteelliset asunto-olot ja huono hygienia. Lääkärit alkoivat kiinnittää huomiota tuberkuloosin hoidon tarpeellisuuteen 1800-luvun lopulla. Maamme ensimmäiset parantolat eli Nummelan ja Takaharjun parantolat aloittivat toimintansa 1903.

Tuberkuloosiparantola oli erikoissairaala, jolle kehittyi oma rakennustyyppi 1900-luvun alussa, kun lääkäreiden mielestä tuberkuloosin hoito oli erotettava omaksi laitoksekseen.² Tätä ennen yleissairaaloissa oli erillisiä tuberkuloosi-osastoja. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen sairaalarakentamisessa yleisesti korostuivat vaatimukset anonyymistä tehokkuudesta ja tasa-arvoisesta sairaalahoidosta. Korkea sairaalatyypin kehittyi yleisesti vasta toisen maailmansodan jälkeisissä oloissa kun olemassa olevia sairaaloita laajennettiin, rakennuskustannukset haluttiin pitää matalina ja haluttiin taata henkilökunnan saatavuus.³

Suomalaiset 1930-luvun parantolat olivat kerrossairaaloita. Korkean rakennuksen, jossa oli päällekkäisiä potilasosastoja, etuna olivat lyhyet etäisyydet eli rakennuksen sisäinen kierto saatiin järjestettyä tehokkaasti. Myös rakennustekniikan ja teknillisten ratkaisujen kehittyminen vaikuttivat kerrossairaalan suosioon niin Suomessa kuin muuallakin. Maamme parantoloiden pohjaratkai-

2 Åman, Anders, s. 257.

3 Hospital Heritage s. 13.

su perustui usein sivukäytävään, sillä potilashuoneisiin haluttiin saada paljon valoa. Auringonvalon saatavuus sekä potilashuoneiden ja -osastojen ilmastointi on helppo järjestää rakennuksen suunnittamisen ja korkeuden avulla.⁴

Lääkäreiden vaikutus näkyi 1900-luvun alun sairaalasuunnittelussa monin tavoin. Eri sairauksista kärsivät potilaat erotettiin omille osastoilleen, osastokoja pienennettiin, ja sairaaloissa otettiin yleisesti vastaan ei-internoituja potilaita. Sairaalarakentamisessa yleisesti siirryttiin suurista potilashuoneista kohti pieniä 1–4 hengen huoneita. Keski-Suomen parantolassa oli kahden ja neljän hengen huoneita vuorotellen.

Sairaaloitten kova kuri korosti lääkäreiden ja hoitajien valtaa. Osastojen piti olla hygienisiä ja pintojen pestäviä. Vain välttämättömät esineet voitiin sallia sairaaloissa. Sairaaloitten sisustuksen standardisointivaatimus oli yleistynyt jo 1800-luvulla. Sänkyjen piti olla keskenään samanlaisia ja ikkunoiden tuli sijaita säännöllisin välein niin, että ne mahdollistivat mahdollisimman tehokkaan il-

4 Kuvaus Hospital Heritage -seminaarijulkaisun takakanesta.

manvaihdon. 1800-luvulla paviljonkijärjestelmää perusteltiin miasma-teorialla, jonka mukaan sairaudet tarttuvan ilman välityksellä. Tehokkaan ilmanvaihdon vaatimus korostui kuitenkin vielä 1930-luvun suomalaisissa parantoloissa.

Suomalaisiin parantoloihin kuului päärakennuksen ohella myös joukko erilaisia rakennuksia. Henkilökunta asui alueella ja erilaisten asuinrakennusten arkkitehtoninen jäsentely kuvasti sairaalayhteisön sisäistä hierarkiaa. Parantoloihin kuului myös talous- ja maatalousrakennuksia. Tyypillisiä talousrakennuksia olivat esimerkiksi kattilahuoneet, polttoainetarastot, pesulat, saunat ja vedenpumppaamot. Joihinkin parantoloihin kuului myös viljeltäviä maa-alueita. Yleisesti parantoloissa pyrittiin ruokatalouden omavaraisuuteen. Esimerkiksi Kinkomaalla oli alusta alkaen sikala ja 1950-luvulla myös puutarha. Paimiossa samoin kuin Kiljavannummella parantolaan taas liittyi kokonainen maatila rakennuksineen. Parantoloihin rakennettiin yleensä myös vaatimaton siunauskappeli syrjäiseen paikkaan. Kinkomaan hankkeessa ei 1930 vaiheessa ollut lainkaan siunauskappelia, vaan se lisättiin päärakennuksen kellariin 1939.

1.4 Suomalaisen parantola-arkkitehtuurin kultakausi

Kansanparantoloita oli 1900-luvun alussa rakennettu Saksassa ja Ruotsissa, Amerikassa parantolat olivat lähinnä yksityisiä laitoksia. Kysymys keuhkotautiparantoloiden perustamisesta oli tullut ajankohtaiseksi Suomessa vuosisadan vaihteessa. Tuberkuloottiset hoitolaitokset ovat syntyneet kuntien, kuntayhtymisen tai tuberkuloosijärjestöjen toimesta. Ensimmäinen suuri kansanparantola Suomessa oli 1925 avattu Satakunnan keuhkotautiparantola. Hoitolaitosten perustamisessa tapahtui todellinen käänne kun valtionapulaki tuli voimaan 1930. 1920-luvun lopulla Suomessa muodostettiin useita kuntayhtymiä, jotka ryhtyivät heti toimeen piiriparantoloiden rakentamiseksi. Keski-Suomen eli Kinkomaan parantola oli ensimmäinen hanke, joka sai uuden lain nojalla valtionapua. Hankkeeseen ryhdyttäessä tästä ei kuitenkaan ollut varmuutta.

Valtionapulaki takasi taloudellisen perustan tuberkuloottisten hoidolle. Valtionapua sai sekä potilaiden hoitoon että ennaltaehkäisevään työhön. Ehtona oli, että puolet hoitopaikoista oli

vapaapaikkoja, lääkintöhallituksen tuli hyväksyä parantolan sijaintipaikka ja piirustukset. Varsinaisista sairaalarakennuksista tuli olla piirustukset, joista kävi ilmi huoneiden sijoitus ja korkeus, eri huoneisiin sijoitettavien sairaansijojen määrä, ikkunain rakenne, valaistus sekä lämmitys- ja ilmanvaihtolaitteet ja kustannuslaskelmat.⁵ Lääkintöhallitus oli parantoloiden toimintaa valvova viranomainen. Perustamiskustannuksiin oli mahdollista saada $\frac{3}{4}$ valtionapua.

Suomessa toimi 1930-luvulla 44 tuberkuloosiparantolaa. Niistä suurimmat olivat Keski-Suomen parantola Kinkomaalla (1930, 150 potilaspaikkaa; laajennettu 1937–39, 370 potilaspaikkaa), Satakunnan parantola Harjavallassa (1925, 440 paikkaa), Etelä-Hämeen eli Ahveniston parantola (1932, 250 paikkaa), Varsinais-Suomen parantola Paimiossa (1933, 286 paikkaa), Mjölbolstan-Meltolan parantola Karjaalla (1931, 246 paikkaa), Helsingin tuberkuloosisairaala (1929, 425 paikkaa), Hailan parantola Uudellakirkolla (1920, 320 paikkaa)

⁵ Asetus 1929 N:o 270, 3 §.

ja Keski-Hämeen parantola Kangasalan Pikonlinnassa (1931, 290 paikkaa).⁶

Kälviän, Kinkomaan ja Paimion parantoloista järjestettiin arkkitehtuurikilpailu. Kilpailujen järjestäminen osoittaa, että parantola oli suunnittelutehtävänä uusi ja ajankohtainen. Parantoloiden rakentamisessa tapahtui 1930-luvun alussa tyyllinen muutos klasisismista funktionalismiin, mikä käy ilmi verrattaessa esimerkiksi arkkitehti Eino Forsmannin suunnittelemaa, Arkkitehti-lehdessä julkaistuja suuria Helsingin ja Keski-Hämeen parantoloita. Näiden vuosina 1929 ja 1931 valmistuneiden parantoloiden välillä on havaittavissa radikaali tyyllinen siirtymä. Vastaava siirtyminen tapahtui Jussi Paatelan suunnitteleminen Kinkomaan, Ahveniston ja Kiljavannummen parantolan välillä. Alvar Aallon suunnittelemaa 1933 valmistunutta Paimion parantolaa pidetään yleisesti erittäin merkittävänä suomalaisen modernin arkkitehtuurin virstanpylväänä, jonka ratkaisuilla oli vaikutusta laajemmin suomalaisen parantola-arkkitehtuuriin.

⁶ Pesonen, Niilo, 1980, s. 494.

1.5 Kuvailulehti

Kohde

Keski-Suomen parantola

Osoite

Parantolantie 24, 40930 Kinkomaa

Sijainti

Kinkomaa, Muurame 1:56, 1:44, 1:127

Muuramen kunta

Keski-Suomen lääni

Suunnittelijat

1927–1930 Jussi ja Toivo Paatela

1936–1939 Jussi Paatela

Rakennuttaja

Keski-Suomen parantolan kuntainliitto

Huoneistoalat

Päärakennus	10 516
Kanerva	1 059
Apuvälinekeskus	430
Talousrakennus	1 804
Paja	126
Lämpökeskus	208
Rivitalo/Asunto	184
Vasari/Asunto	307
Päiväkoti	354
Ankkallinna/Asunto	310
Impilinna/Asunto	1 545
Rantasauna	65
Sauna ja asunto	88
	<hr/>
	16 996

Käyttö

1930–1971 Keuhkotautiparantola

1939–1944 Sotasairaala

1971–2008 Yleissairaala

2008– Vanhusten laitosasumista ja kuntoutusta. Rakennuksessa toimii myös hengityshalvauspotilaiden hoito-osasto ja kehitysvammaisten poliklinikka.

Instituution nimet

1930–1950 Keski-Suomen parantola

1950–1971 Keski-Suomen keskusparantola

1971–2008 Kinkomaan sairaala (Keski-Suomen sairaanhoitopiiri)

2008– Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapolis

Suurimmat muutokset

Täydennysrakentamista 1940–1950-luvuilla.

Päärakennuksen makuuhallien purku 1979 ja uuden poliklinikkasiiven rakentaminen. Laajennuksia tehty myös 1990-luvulla. Makuuhallin lasittaminen. Julkisivun lämpörappaus.

Aluetta koskevat viranomaismääräykset ja suunnittelutilanne

Rakennettu kulttuuriympäristö, 1993:

Kinkomaan sairaala on rakennettu Keski-Suomen tuberkuloosipiirin keskusparantolaksi 1920-luvulla. Sairaala valmistui 1930. Vaaleaksi rapatut klassistiset sairaalarakennukset ja asuintalot muodostavat arkkitehtonisesti korkeatasoisen miljööän Päijänteen rantamaisemassa.

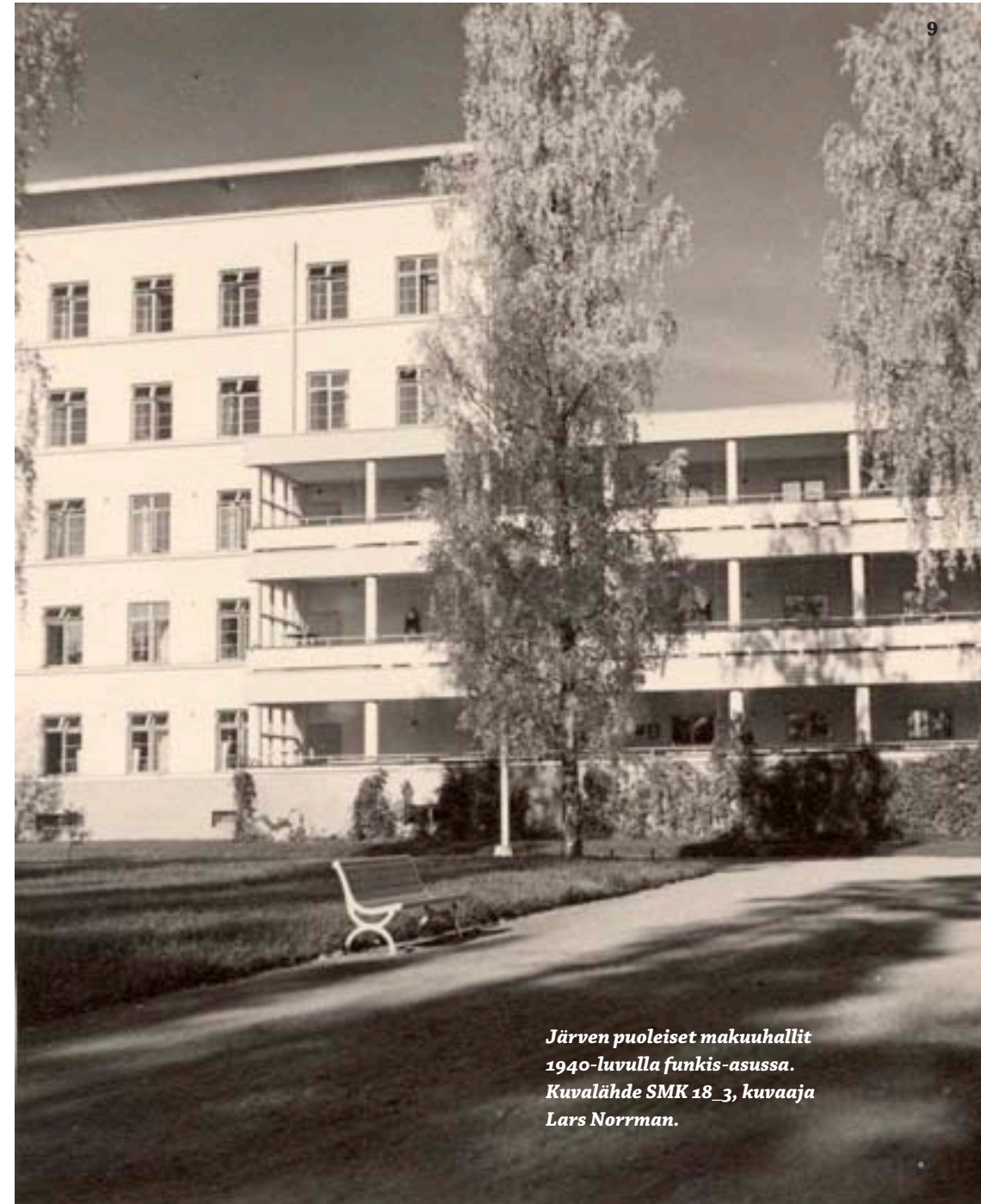
Rakennuskaava, vahvistettu 29.5.1985:

Alue on varustettu YS-merkinnällä, joka tarkoittaa sosiaalitoimintaa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten aluetta. Päärakennus on varustettu sr-1-merkinnällä eli se on rakennustaiteellisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti arvokas luonne säilyy.

Maakuntakaava, vahvistettu 14.4.2009:

Keski-Suomen maakuntavaltuusto hyväksyi Keski-Suomen maakuntakaavan 16.5.2007. Ympäristöministeriö vahvisti maakuntakaavan 14.4.2009. Maakuntakaavassa suunnittelualueelle on osoitettu taajamatoimintojen aluetta (A). Alueelle on osoitettu myös valtakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön merkintä.

2007 kiinteistön osti Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapolis Oy, joka on paikallisten kuntien omistama kiinteistökehitysyhtiö, Keski-Suomen sairaanhoitopiiriltä. Kaupassa siirtyi hehtaarin kokoinen maa-alue ja 13 rakennusta. Niiden yhteenlaskettu kerrosala on n. 23 500 kerrosalaneliömetriä. Alueelle on tarkoitus kehittää ikääntyvän väestön hyvinvointikeskus ja asuinalue. Uusia tiloja kaavallaan rakennettavaksi 25 000 kerrosalaneliömetriä. Kaupantekohetkellä näköpiirissä oli, että alueella työskentelisi 10 vuoden kuluttua 250 ja asuisi 600 henkilöä. Tarkoitus on kaavoittaa alueelle 35 omakotitalotonttia. Alueelle on laadittu luonnossuunnitelmia Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapoliksen toimesta. Suunnitelmia ovat laatineet arkkitehtitoimisto Sivén Takala ja FGG Planeco 2009.

*Järven puoleiset makuuhallit
1940-luvulla funkis-asussa.
Kuvälähde SMK 18_3, kuvaaja
Lars Norrman.*

2 Rakennushistoria

2.1 Rakennuttaja ja parantolan perustaminen

Aloitteen parantolan perustamisesta Keski-Suomeen teki jo 1925 Keski-Suomen Lääkäriyhdistys, joka mainittuna vuonna ryhtyi puuhaamaan keuhkotautiparantolaa. Lääkäriyhdistyksen asettama toimikunta järjesti jo 14.2.1926 kuntien edustajain kokouksen, jossa päätettiin ryhtyä viemään eteenpäin hanketta 150 potilaan keuhkotautiparantolan rakentamisesta. Uuteen toimikuntaan kuuluivat maanviljelijä J. Kantola Laukaasta, pysäkinhoitaja R.R. Kamppinen Jyväskylän pitäjältä, kamreeri Ahti Kärkkäinen Äänekoskelta, maanviljelijä J. Eskola Jämsästä, maanviljelijä K. Varis Viitasarelta ja tohtori A. Becker Jyväskylästä. Sen tuli selvittää, kuinka monta sairaansijaa kukin kunta haluaa merkitä ja kuinka suurella summalla ne voivat parantolan hoitokustannuksiin osallistua.

Parantolalle oli myös löydettävä sopiva tonttialue ja valtionavun saantimahdollisuuksista oli otettava selkoa.⁷

Varsinainen perustamiskokous pidettiin 18.2.1927 Keski-Suomen kuntien edustajain kokouksessa. Perussäännön mukaisesti kuntainliitto ylläpiti parantolaa ja siihen liittyviä laitoksia keuhkotuberkuloosin vastustamiseksi yleishyödyllisessä tarkoituksessa voittoa tavoittelematta. Mukana hankkeessa oli 26 kuntaa.

Valtio oli päättänyt tukea rakennettavaa parantolaa 2,5 miljoonalla markalla ja kunnat olivat merkinneet tässä vaiheessa jo 89 paikkaa. Hankkeen toteuttamista varten perustettiin seitsenhenkisen rakennuslautakunta ja sille annettiin täydet valtuudet maakiinteistön ostamiseen, lainojen hankintaan, valtionavustusten nostamiseen, rahatalouden hoitamiseen ja parantolaa

koskevien suunnitelmien ja piirustusten hankkimiseen. Lautakunta valtuutettiin tekemään urakasopimukset, valvomaan rakennustöitä, hankkimaan kaikki hoitovälineet ja huolehtimaan muista asioista parantolan saatamisesta valmiiksi.⁸ Sen puheenjohtajana toimi tohtori O.H. Sinivaara.

Parantolan ensimmäistä vaihetta 1927–1930 rakennettaessa ei ollut kovin hyvin selvillä, millainen ns. piiriparantolan tulisi laitoksena olla ja missä määrin valtio osallistuu kustannuksiin.

Rakennuslautakunta pyysi ehdotussuunnitelmia neljältä arkkitehdiltä, joista arkkitehdit Alvar Aalto, W. G. Palmqvist ja arkkitehtiveljekset Jussi ja Toivo Paatela laativat ehdotuksen.⁹ Kutsukilpailun kilpailuohjelman mukaan päärakennuksessa tuli olla tilaa 150 potilaalle, ja sen yhteyteen tuli sijoittaa makuuhallit ja eristysosasto. Päära-

⁷ Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 12.

⁸ Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 13–15.

⁹ Holma, 13.

kennuksessa tuli lisäksi sijaita tutkimushuoneet, laboratorio, röntgen sekä lääkärivastaanotot ja hoitajien asuntoja. Keittiö, ruokailutila, seurusteluhuone, sylkykoppien desinfiomishuone ja kylpyosasto sisältyivät huonetilaohjelmaan.¹⁰ Arkkitehtiprofessori Onni Tarjanteen, Lääkintöhallituksen pääjohtaja Hannes Ryömän ja tohtori Wäinö Seppäsen asiantuntijalausuntojen perusteella lautakunta valitsi Paateloiden ehdotuksen toteutuksen pohjaksi.¹¹ Varsinaisen parantolarakennuksen lisäksi kokonaisuuteen kuului ylilääkärin asuinrakennus, asuinrakennus ensimmäistä alilääkärinä ja taloudenhoitajaa varten, leipomon, pesulan sekä taloushenkilökunnan asuntoja käsittävä ns. talousrakennus ja sikala. Hoitohenkilöstöä varten rakennettiin sauna ja ruokataloutta varten juurikaskellari.

¹⁰ Holma, 12.

¹¹ Holma, 13.

Hankkeen kustannusarvio oli 11,860 miljoonaa markkaa. Lääkintöhallitus hyväksyi suunnitelmat ja rakentaminen aloitettiin 1928 keväällä. Pääurakoitsijaksi valittiin rakennusmestarit J.E. Nieminen ja A.V. Lounas Jyväskylästä. Vastaanototarkastus pidettiin 28.2.1930. Ensimmäiset potilaat otettiin 15.5.1930.¹² Tässä vaiheessa hankkeessa oli 28 kuntaa. Lautakunnan vastuut siirtyivät parantolan johtokunnalle lopullisesti 30.9.1931. Vihkiäisjuhla järjestettiin 16.9.1930.

Heti toiminnan alettua kävi selväksi, että Keski-Suomen Keskusparantola ei pystynyt vastaamaan alueen hoitotarpeeseen riittävästi. Sairastuneet joutuivat odottamaan hoitopaikkaa kuukausia ja kaikki eivät päässeet hoitoon lainkaan. Erityisesti sairaat lapset olivat vailla hoitopaikkoja. Johtokunta päätti tilata Jussi Paatelalta suunnitelmat parantolan laajentamisesta. Paatela valmisteli asiaa yhdessä ylilääkäri Niilo Mä-

¹² Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 20.

kipajan kanssa.¹³ Mäkipaja esitteli suunnitelman 28.11.1936 pidetyssä liittovaltuuston kokouksessa. Suunnitelman mukaan päärakennusta korotettaisiin kolmella kerroksella, joista ylin oli avoin makuuhuone. Päärakennuksen ns. taloussiiven ylempiin kerroksiin ehdotettiin sijoitettavaksi juhlasali, potilaiden työhuoneita ja hoitohenkilökunnan asuntoja. Työhuoneet olivat tärkeitä, sillä monet sairastuneet joutuivat opettelemaan uuden kevyemmän ammattin fyysisen työn sijaan. Uuteen elämään valmistautuminen oli myös psykologisessa mielessä tärkeä osa hoitoa. Suunnitelmiin kuului myös asuinrakennus kahta osastolääkärinä varten, 45-paikkainen¹⁴ lastenparantola, konehenkilökunnan asuinrakennus ja voima-aseमारakennus. Laajennuksen kustannusarvio oli 12 miljoonaa markkaa.¹⁵ Lääkintöhallitus oli hyväksynyt suunnitelman kanssa.

¹³ Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 22.

¹⁴ Ruuskanen, 385.

¹⁵ Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 22.

nitelmat ja uuden lain mukaisesti valtio kattoi 75 % rakennuskustannuksista. Liittovaltuusto teki lopullisen päätöksen parantolan laajentamisesta 30.3.1937. Paatela oli tarkastanut suunnitelmat yhteistyössä liittohallituksen kanssa ja kustannusarvio oli noussut 13,5 miljoonaan markkaan.

Koska vuonna 1937 hankkeelle ei löydetty päävastuullista urakoitsijaa, liittohallitus päätyi tekemään prosenttipohjaisen sopimuksen laajennuksen ja uusien rakennusten rakentamisesta helsinkiläisen rakennusmestari K. W. Stenin kanssa. Hän vastasi työn johdosta, materiaalihankinnoista ja antoi käytettäväksi rakennustyömaan koneet. Työpalkoista ja rakennusaineiden hankinnasta vastasi liittohallitus. Päärakennuksen perustusten vahvistaminen ja korotustyöt olivat vaikeita suorittaa. Rakennuskustannusten ja muiden irtaimistohankintojen yhteissumma kohosi 19 miljoonaan markkaan. Siitä huolimatta hinta oli edullinen potilaspaikkaa kohden suhteessa muihin samanaikaisiin laitoksiin. Potilaspaikkojen määräksi vahvistettiin 370. Lopputarkastus suoritettiin 25.8.1938. Vihkiäisjuhla pidettiin 10.6.1939.¹⁶

¹⁶ Keski-Suomen Keskusparantola 1930–1955, 24.

Parantolan toiminta monipuolistui laajennuksen myötä merkittävästi. Puutteita kuitenkin ilmeni. Esimerkiksi henkilökunnan asuntotarve oli arvioitu liian alhaiseksi. Vuonna 1944 hankittiin kaksi neljän huoneen puutaloa. 1948–1950 talousrakennukseen rakennettiin kaksi kerrosta lisää. Sotien jälkeen rakennettiin myös uusi sikala, koska edellinen sijaitsi liian lähellä päärakennusta. Vanhasta sikalasta tehtiin metalli- ja puutyöversas. Parantolalle rakennettiin myös kasvihuone.¹⁷

Vuonna 1955 potilaspaikkoja oli 484.

Keski-Suomen parantolalla oli merkittävä rooli myös paikkana, missä Tuberkuloosipiirien Liitto perustettiin 16.9.1933.

2.2 Käyttö

1900-luvun alussa tuberkuloosin hoito oli yleishoitoa, joka rakentui ravinnon, levon ja raikkaan ilman varaan. 1930-luvulla aktiivinen hoito oli vakiintunut suomalaisissa parantoloissa. Ilmarintahoitto ja kiinnikepoltto-leikkaukset olivat yleisiä

¹⁷ Keski-Suomen Keskusparantola, 26.

myös Keski-Suomen parantolassa. Vuodesta 1943 alkaen kyseiset hoitomuodot saivat suurempia mittasuhteita Kinkomaalla. Alkuvuosina oli käytetty myös hiilikaari-valohoitoa ja biosol-hoitoa. 1950-luvulla moni potilas olisi voitu pelastaa, jos olisi ollut resursseja nk. lohkonpoistoleikkauksiin.¹⁸

Talvisodan alettua Keski-Suomen parantolasta muodostettiin ensimmäisen luokan kirurginen sotasairaala. Suomalaisten sotilaiden lisäksi sairaalassa hoidettiin myös saksalaisia sotilaita.¹⁹ Tuberkuloosipotilaat jäivät miltei kokonaan hoitoa vaille. Parantola palautui siviilikäyttöön 1944.

Sotien jälkeen korjauksiin ei heti ryhdytty koska oli pula rakennusaineista. Korjauksia alettiin tehdä vasta 1951.²⁰

1945 tuli voimaan laki kahdeksan tunnin mittaisesta työpäivästä. Parantolaan perustettiin tuolloin 14 uutta virkaa.²¹ Koska henkilökunta

¹⁸ Keski-Suomen Keskusparantola 1955, 49.

¹⁹ Muuramen kirja 1989, 387.

²⁰ Keski-Suomen Keskusparantola 1955, 54–55.

²¹ Muuramen kirja 1989, 390.

asui parantolan alueella ja henkilökunnan määrä kasvoi uuden lain vaatimusten myötä, alueelle jouduttiin rakentamaan uusia asunrakennuksia.

Parantolan kuormitus alkoi laskea 1950-luvun lopulla kun lääkehoito yleistyi. Sairaala muutettiin yleissairaalaksi 1971.

Muuramen kunnan kannalta parantolan saaminen Kinkomaalle on ollut merkittävä asia. Parantola on ollut kunnan suurin työnantaja. Lisäksi koulutetun väestön osuus Muuramen väestöstä on ollut suhteellisen suuri.

2.3 Arkkitehdit

Jussi Edvard Paatela (1886–1962) valmistui arkkitehdiksi 1911. Hänellä oli uransa alussa yhteinen arkkitehtitoimisto veljensä Toivon kanssa 1918–1930. Toimiston käsialaa ovat mm. Tampereen kirjasto, Helsingin yliopiston anatomian laitos, Keski-Suomen parantola Kinkomaalle ja Etelä-Hämeen parantola Ahvenistolla. Jussi ja Toivo Paatela allekirjoittivat pääpiirustukset yhdessä Keski-Suomen parantolan ensimmäisessä toteu-

tusvaiheessa 1927–1930, mutta Toivo Paatela ei osallistunut työmaavalvontaan.²² Toisessa rakennusvaiheessa 1937–1939 Jussi Paatela toimi yksin ilman veljeään koko hankkeen ajan.

Jussi Paatela oli Lääkintöhallituksen rakennusosaston johtajana 1930–1936. Hänen uransa jatkui sairaalarakennusten suunnittelijana yksityisenä ammatinharjoittajana ja rakennusopin professorina Teknillisessä korkeakoulussa 1930–1949.²³ Jussi Paatelan ura parantoloiden suunnittelijana oli lähtenyt käyntiin 1927 hänen suunniteltua lastenparantolan Harjavaltaan 1927. Hän suunnitteli 1930-luvulla oman toimistonsa nimissä 1938 valmistuneen Kiljavannummen parantolan, 1939 valmistuneen Kinkomaan parantolan laajennuksen sekä useita muita sairaalarakennuksia kuten 1932 valmistuneen SPR:n sairaalan ja 1934 valmistuneen synnytys- ja naistentautien poliklinikan, molemmat Helsinkiin sekä Mikkelin sairaalan. Alvar Aallon suunnittelema Paimion

parantola, joka nousi heti valmistuttuaan laajasti suomalaisen ja kansainvälisenkin kiinnostuksen kohteeksi, vaikutti syvällisesti myös Jussi Paatelan sairaalasuunnitelmiin. Jussi Paatela oli toiminut hankkeen arkkitehtikilpailun tuomarina ja myöhemmin hän oli neuvoa-antavan asiantuntijan roolissa.

²² Holma, 14.

²³ Holma, passim 2–7 ja liite.

2.4 Vaiheistuskartat

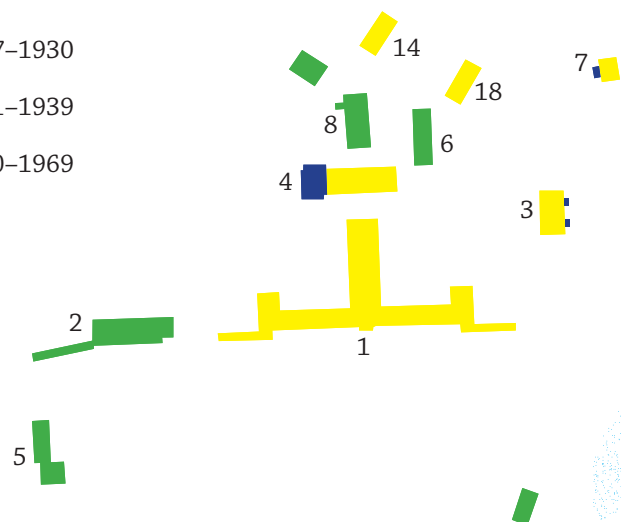
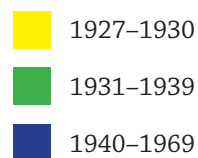
■ 1927–1930

■ 1927–1930

■ 1931–1939

Rakennukset 1940–1969

- 1 Päärakennus
- 2 Lastenparantola
- 3 Isännöitsijän ja alilääkärin asunto
- 4 Talousrakennus, **laajennus**
- 5 Lääkärien asuinrakennus
- 6 Työväen asuinrakennus
- 7 Sauna
- 8 Kattilahuone
- 9 Ylilääkärin asunto

12 Impilinna

13 Ankkallinna

- 14 Sikala
- 18 Puuvaja

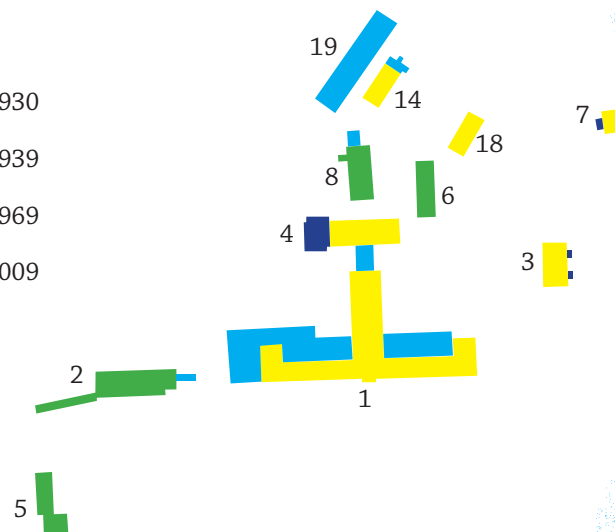
21 Uusi sikala

(ei näy kuva-alueella)

9

13

12

Rakennukset 1970–2009

- 1 Päärakennus
- 2 Lastenparantola
- 3 Isännöitsijän ja alilääkärin asunto
- 4 Talousrakennus, laajennus
- 5 Lääkärien asuinrakennus
- 6 Työväen asuinrakennus
- 7 Sauna
- 8 Kattilahuone
- 9 Ylilääkärin asunto

Laajennus

Silta

- 12 Impilinna
- 13 Ankkallinna
- 14 Sikala
- 18 Puuvaja

19 Puutavaravarasto

- 21 Uusi sikala (ei näy kuva-alueella)

9

13

12

Listasta puuttuvat varastot.

3 Alue ja maisema

3.1 Parantola-alueen muodostaminen

Parantolan paikan piti olla korkea, kuiva ja rauhallinen, jossa on raikas ilma. Käytännössä tämä tarkoitti mäntykangasta. Paikan tuli olla kaunis, sillä hoidossa korostettiin myös psykologista puolta.

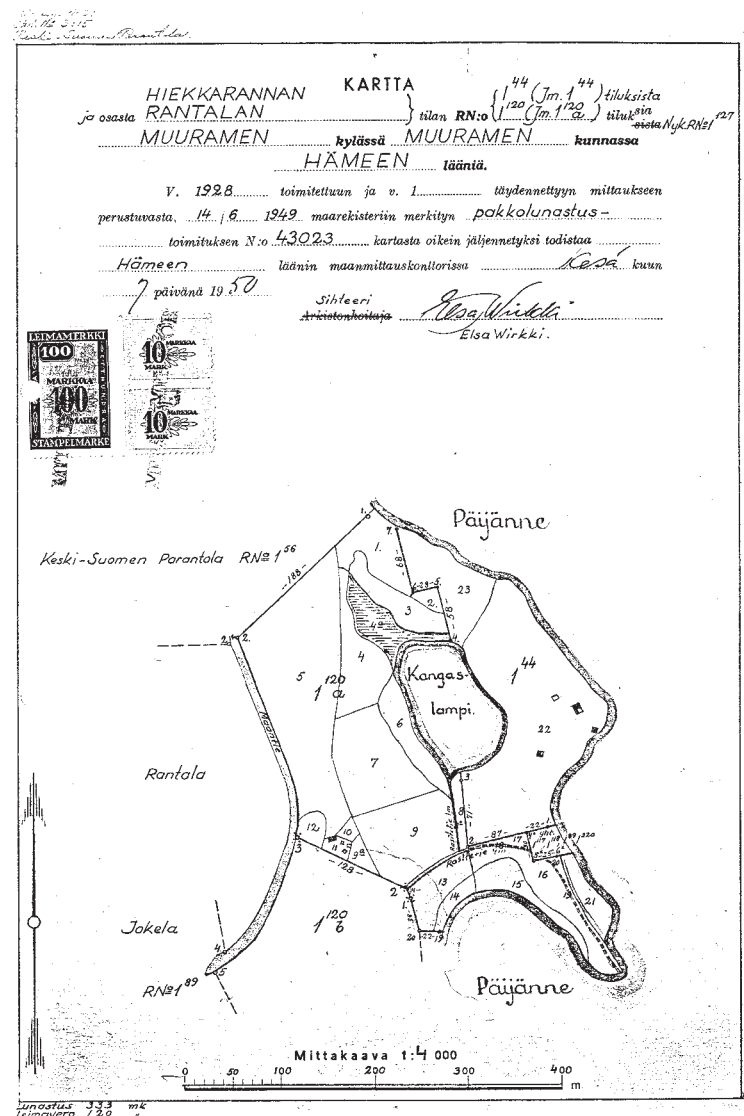
Keski-Suomen parantolan rakennuslautakunta oli valtuutettu ostamaan maakiinteistö. Rakennuspaikan valinta nostatti erimielisyyttä. Muuramen Kinkomaa vei voiton Laukaan pitäjässä sijaitsevan Perunkajärven eteläpään Tiehuhdan kankaalta halvemman hinnan ansiosta. Paikka on jälkeenpäin osoittautunut hyväksi liikenneyhteyksiensä ja luonnonkauneutensa puolesta.

Rikhard ja Elka Salonen myivät Keski-Suomen kuntain Tuberkuloosiparantola Yhtymälle Kinkomaan perintötilasta N:o 1 Muuramen pitäjässä ja kylässä maa-alueen, jonka rajat määräytyivät seuraavasti: ”Niklas Kinkopohjan vuokra-alueen pohjoispuoleisesta aidanjohteesta Päijänteen rannasta paalusta N:o 1 vedetään rajalinja poh-

joista ja länttä kohti 70 asteen kulmassa pohjoista vastaan noin 500 metriä paaluun N:o 5; toinen rajalinja vedetään Päijänteen rannasta yhteisen hiekkahaudan laidasta pohjoista ja länttä kohti paalusta N:o 2 45 asteen kulmassa pohjoista vastaan noin 200 metriä paaluun N:o 3 ja siitä etelään harjua pitkin etelään noin 250 metriä paaluun N:o 4 ja siitä suora linja paaluun 5 siten, että rajalinjojen 1–5 ja 2–3 välimatka on noin 800 metriä sekä että koko alue tulee käsittämään 25 hehtaaria”. Kauppaa seurasi vesi- ja kalastusoikeus, mutta ei koskioikeus. Parantola sai oikeuden tiehen valta- maantiestä ostetulle alueelle.²⁴

Parantolan alue ei sisältänyt viljelymaata. Suuri osa maastosta oli jyrkkää kivistä rinnettä. Parantola hankki tilanahtauden helpottamiseksi pakkolunastusmenettelyn kautta viereisestä Rantalalan tilasta 6,8 hehtaarin suuruisen alueen ja 2,98

²⁴ Kauppakirja 23.5.1927. KS SHP.

Parantolan alueeseen liitettiin pakkolunastusmenettelyn kautta nk. puutarhan alue vuonna 1947. Sen etelärannan uimaranta ja myöhemmin rakennettu, Suunnittelukeskuksen vuonna 1986 suunnittelema, kuntalaisten käytössä oleva venelaituri on erotettu saaralan alueesta. Lähde KS SHP.

hehtaarin Hiekkarannan tilan kokonaisuudessaan sovintokaupalla. Näin parantolaan saatiin liitettyksi myös viljelysmaata ja kasvihuone.

Bengt Lund myi omistamansa puolen Hiekkarannan tilasta RN:o 1 44 Muuramen pitäjän Muuramen kylässä rasitteettomana maa-alueineen, rakennuksineen ja vesioikeuksineen, mutta ilman irtaimistoa.²⁵

Keski-Suomen Parantola kuntainliitto -nimiselle kuntainliitolle luovutettiin pakkolunastusteitse kasvitarhan perustamista varten ja kävelyalan laajentamista varten Rantala-nimisestä tilasta RN:o 1 120 6,8 ha maita ja Hiekkaranta-niminen tila, RN:o 144. Maa-alueiden luovuttajille maksettiin lääninhallituksen vahvistamat korvaukset 1949.²⁶

Luovuttaja Lyydia Kinkopohja oli päätökseen kuitenkin tyytymätön ja vaati korkeampaa lunastushintaa vedoten Muuramen tuolloiseen hintatasoon. Keski-Suomen tuberkuloosipiirin kuntaliitto vastusti vaatimusta. Kihlakunnan oikeus päätti 1950, että korkeampaa hintaa ei tar-

²⁵ Kauppakirja 1.2.1947. KS SHP.

²⁶ Hämeen Lääninhallitus 30.5.1949 tiedoksianto. KS SHP.

vinnut maksaa koska vaatimusta ei ollut näytetty toteen. Hovioikeus, jonne Kinkopohja valitti päätöksestä, katsoi, että Keski-Suomen tuberkuloosipiirin oli suoritettava Kinkopohjalle korvaus korkoineen 27.2.1947 alkaen, jolloin pakkolunastusmenettely oli katsottava saatetuksi loppuun. Korkein oikeus piti hovioikeuden päätöksen eli parantolan kuntainliitto joutui maksamaan Kinkopohjalle lisäkorvausta alihintaan pakkolunastetuista maista.²⁷

Vuonna 1959 Martti ja Kerttu Kosonen myivät omistamansa Isovarpusaari-nimisen saaren, jonka he olivat ostaneet 14.2.1959 Helmi ja Vilho Manniselta, jotka puolestaan olivat ostaneet saaren 20.9.1950 Viljo, Lyydia ja Martti Kinkopohjalta heidän omistamastaan Rantalan RN:o 1 120 tilasta. Edellä mainittu alue on lohkottu ja siitä on muodostettu Iso-Varpusaari-niminen tila jm 1 173b, mutta lohkomista ei vielä kaupantekohetkellä ollut saatettu loppuun eikä tilaa merkitty maarekisteriin.²⁸

²⁷ KO:n tuomio pakkolunastuskorvausta koskevassa jutussa 7.12.1953. KS SHP.

²⁸ Kauppakirja 30.4.1959. KS SHP.

Parantolan maa-alaksi muodostui siten noin 35 hehtaaria ja se käsitti puutarhan ja maanviljelyspalstoja.

3.2 Pihat

Jussi Paatela jätti rakennuslautakunnalle puutarha-arkkitehti Paul Olssonin ehdotuksen vuonna 1929, jota ei hyväksytty vaan suunnittelijana käytettiin puutarhakoulun opettaja Sormaa. Paul Olsson on erittäin tunnettu suomalainen maisema-arkkitehti ja hän on suunnitellut maineikkaita yksityistalojen ja julkisten rakennusten puistoja. Olssonin 1910–1920-luvulla suunnittelemat puutarhat noudattavat tuon ajan puutarhataiteessa vallinnutta ns. uutta arkkitehtonista tyyliä. Tämä puutarha-arkkitehtuurin suuntaus oli syntynyt Englannissa ja Saksassa vuosisadan alussa ja Suomeen se saapui suureksi osaksi juuri Olssonin välityksellä. Arkkitehtoninen uusi muotopuutarha oli symmetrinen, suoralinjainen ja akseleihin kiinnittyvä. Rakennuksen lähiympäristöä käsiteltiin

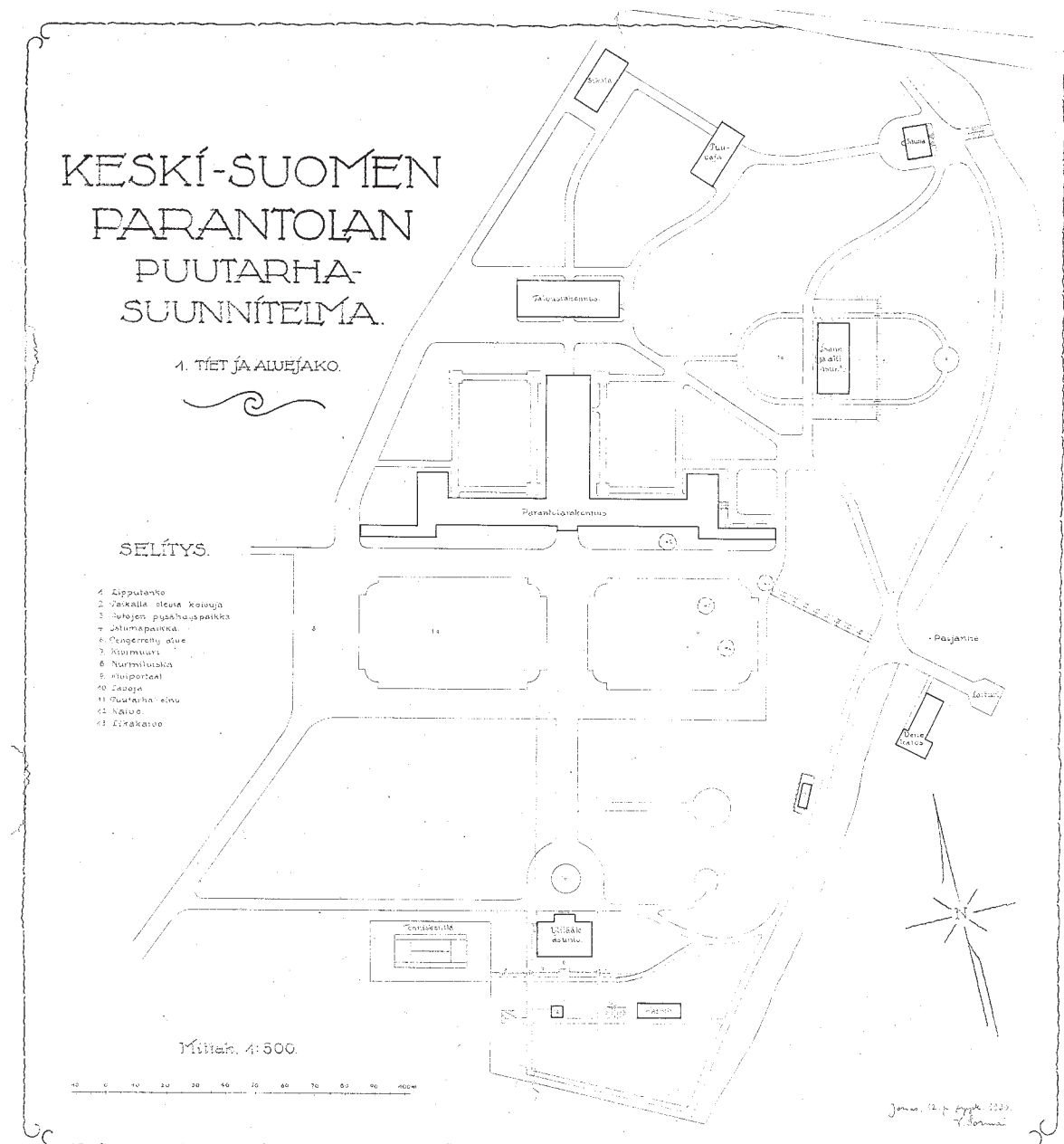
arkkitehtuurin osana ja jäsenettiin geometrisesti. Rakennuksesta syrjemmällä sijaitsevilla osilla vallitsi sen sijaan usein vapaa luonnontyyli.²⁹ Kyseinen kuvaus sopii luonnehtimaan Olssonin Keski-Suomen parantolaa varten 1929 laatimaa puutarhasommitelmaa.

Vuonna 1930 päivätty puutarhakoulun opettaja Sorman suunnitelma on jäsennetty Olssonin osoittamin periaattein, mutta hieman vaatimattomammin aiheihin. Toteutus oli ilmeisesti Sorman suunnitelmaa vaatimattomampi. Sorma ei kuitenkaan suoraan kopioinut Olssonin suunnitelmaa koska pääpihan symmetrisyyden korostamista akselein ja geometrisin aiheihin voi pitää aikaan liittyvinä yleisinä piirteinä.

Pihat 1930

V. Sorman 1930 päivämä puutarhasuunnitelma korostaa arkkitehtonisen sommitelman symmetrisyyttä. Tärkein piha ja muotopuutarha on sommiteltu päärakennuksen eteen. Nurmikentillä on lipputangot ja muutama paikalla kasvava koivu.

29 <http://www.akatemia.org/Staattiset/Arboretum/PuistoArboretum.pdf> 19.9.2009

Puutarhasuunnitelma 1930. Lähde KS SHP.

Laiturin yhteydessä rannassa sijaitsi venevaja. Rinteessä näiden läheisyydessä oli myös likakaivo. Rannassa kulkee kävelyreitti. Talusrakennusten ja vajojen ympäristössä on pieniä talouspihoja.

1. Lipputanko

2. Paikalla olevia koivuja

3. Autojen pysähdyspaikka

4. Istumapaikka

6. Pengerretty alue

7. Kivimuuri

8. Nurmiluiska

9. Kiviportaat

10. Lavoja

11. Puutarhakeinu

12. Kaivo

13. Likakaivo

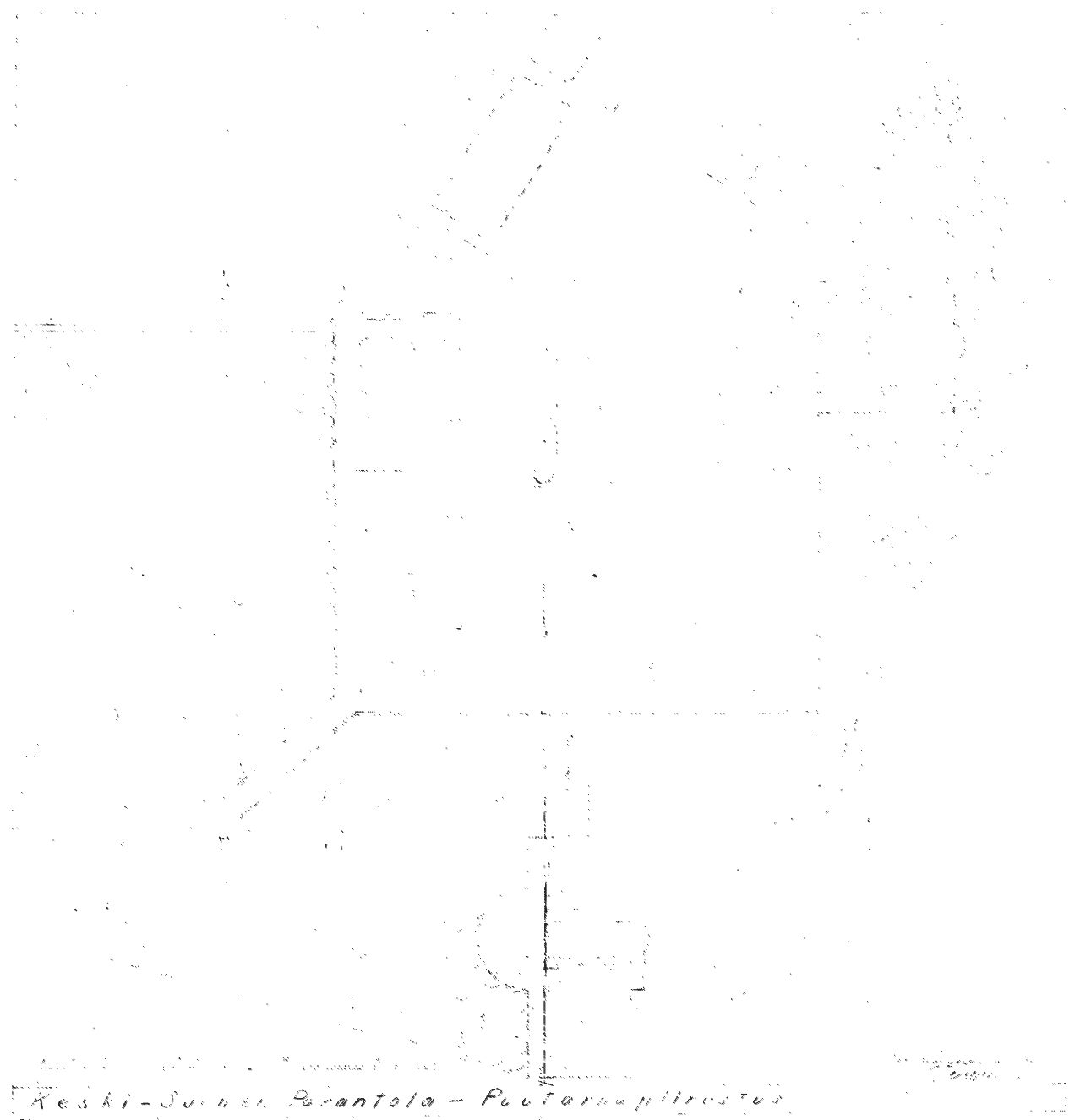
Kuvassa on ilmeisesti puutarha-arkkitehti Paul Olssonin Kauniaisissa ke-säkuussa 1929 signeeraama puutarhapiirustus. Tämän sommitelman ote on voimakkaamman geometrisen ja muotoaiheisiin tukeutuva julkisen rakennuksen puutarha, kuin seuraavana vuonna laadittu ehdotus, joka on ollut toteutuksen perusteena. Lähde KS SHP.

Pääovelta johtaa suora akseli ylilääkärin huvilalle. Päärakennuksen takana on nelikulmaiset kävelyreitit.

Ylilääkärin talon edessä on pieni aukio, jonka keskellä on pyöreä istutusvyöhyke. Huvilan länsipuolella on tenniskenttä. Ylilääkärin etelärinteesen sijoittuva hyötypuutarha on suunnitelmassa hyvin jäsennelty. Siellä on kasvihuone, kaivo, pengerryksiä, kivimuuri, nurmiluiska, paikka lavoille ja puutarhakeinu.

Isännöitsijän ja alilääkärin talon kahta puolta on symmetrinen puutarhasommitelma. Talon edessä on paikka lipputangolle.

Päärakennukselta johtaa rantaan rinteesen sovitettut kiviportaat. Näitä pitkin kuljettiin päärakennukselta päälaiturille. Parantolaan pääsi julkisia kulkuneuvoja käyttäen paitsi linja-autolla, myös reittilaivoilla.

KESKI-SUOMEN KESKUSPARANTOLA
KIVINKAIA
KARTTA 1:300

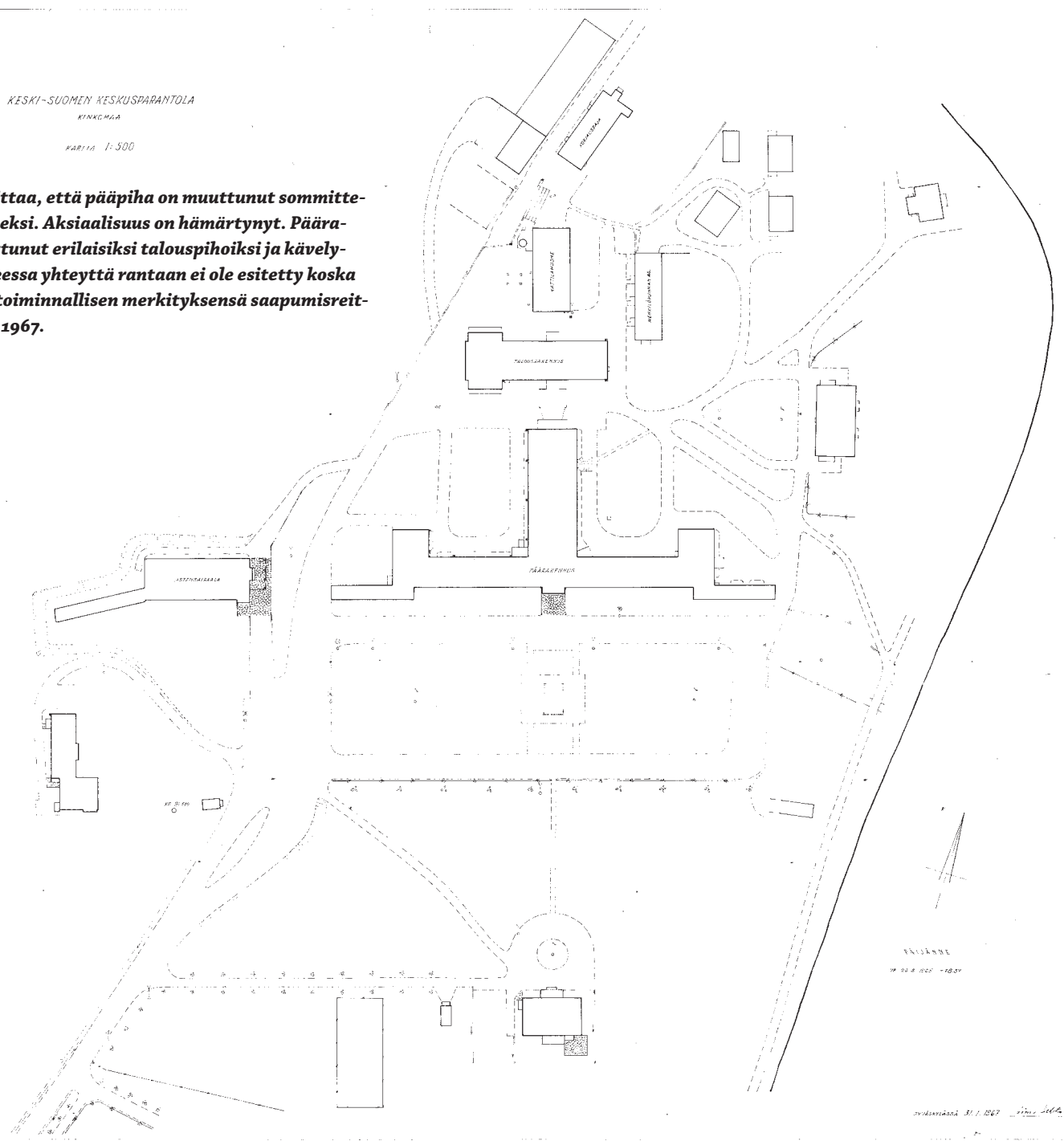
Asemapiirros vuodelta 1967 osoittaa, että pääpiha on muuttunut sommitelultaan vähemmän määrätietoiseksi. Aksiaalisuus on hämärtynyt. Päärakennuksen pohjoispuoli on muuttunut erilaisiksi talouspihoiksi ja kävelyreittien verkostoksi. Tässä vaiheessa yhteyttä rantaan ei ole esitetty koska se oli menettänyt aikaisemman toiminnallisen merkityksensä saapumisreitteinä. Piha ilmeisesti asfaltoitiin 1967.

Pihatöistä yleisesti 1937–39

Päärakennuksen eteen rakennettiin vesiallas, joka näkyy 1940-luvulla otetuissa valokuvissa. Kuvissa näkyy myös istuinpenkkejä.

Uusien rakennusten yhteyteen syntyi uusia pihoja. Pihojen terassimuurit on rakennettu verkkomuuri-rakenteella ja niiden päätelistat on tehty hienoksi hakatusta kivistä. Muurit rakennettiin eroon niiden takana olevasta maasta, jotta vesi ei kulje niiden saumojen läpi. Lähelle maanpintaa ulottuva betonilaatta yhdistää terassimuurin ja sen takana olevan maan.

Kaikki ulkopuoliset porrasaskeleet tasoi-neen ja pielikivineen sekä ulko-ovien kynnykset tehtiin hienoksi hakatusta jalustan värisestä kivistä. Perustukset tehtiin kuten ulkomuureille ja kaikki tasot tehtiin ulospäin viettäviksi. Uudisrakennusten ympärille tehtiin 60 cm leveä taso betonista tai laakakivistä vesien pois johtamista varten. Asemapiirroksessa ruutuihin tai sekasau-moihin jaetut tasot tehtiin valituista laakapintaisista kivistä ja välit täytettiin ruokamullalla.

1940-luvulla otetussa valokuvassa näkyy päärakennuksen edessä oleva vesiallas suihkulähteineen. Puistopihalla on penkkejä ja kukkaistutuksia. Vesiallas. SMK 18_26.

Allas on purettu 1990-luvulla, jolloin paikalle on tuotu Marjatta-veistos. Kuva Sami Heikinheimo, ark-byroo.

*a**b**c**d**e*

f

g

h

Asuinrakennusten pihat

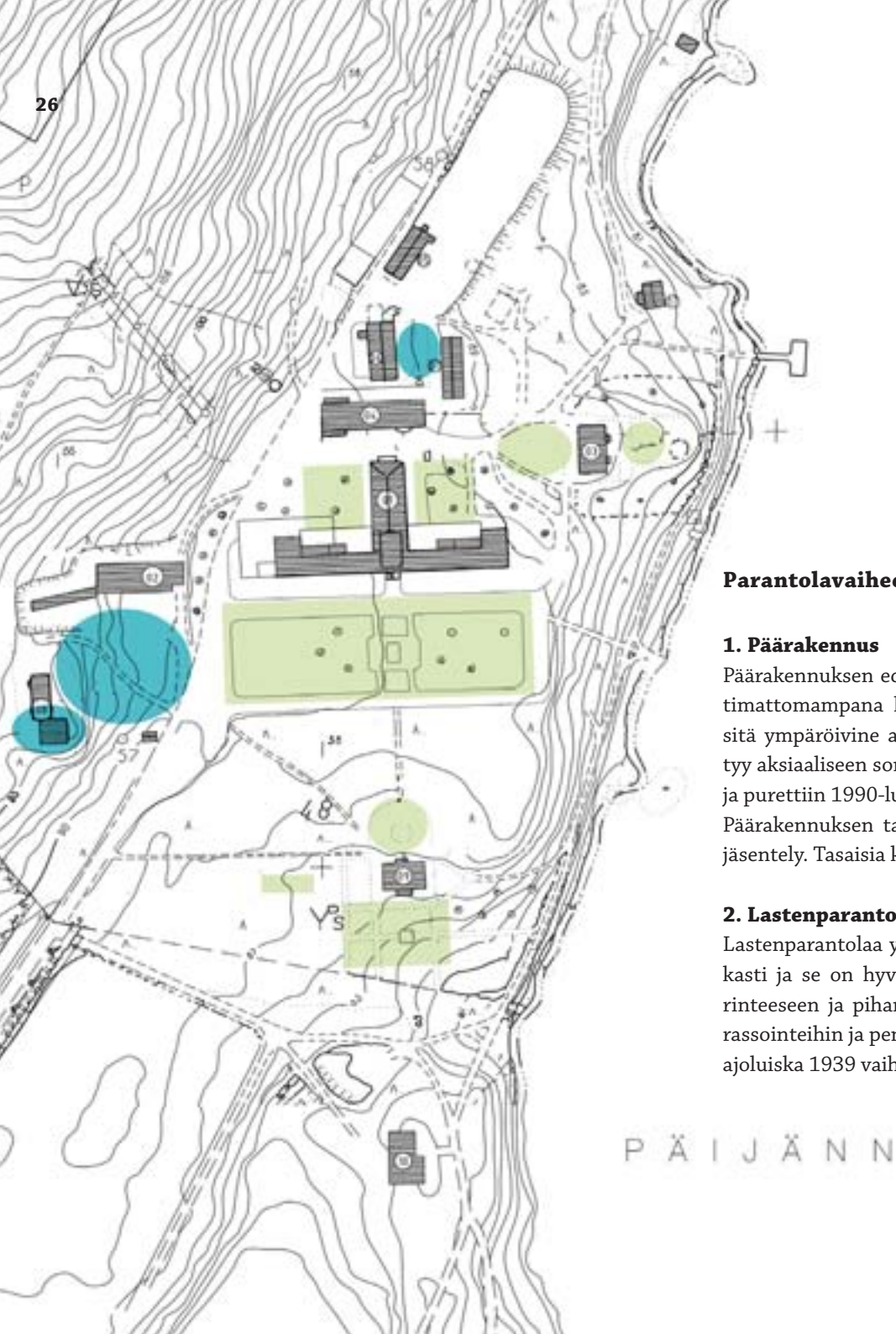
- a. Ylilääkärin talon 09 eteläpuolella on hyötypuutarha. Rakennus sijaitsee kukkulalla.
- b. Taloudenhoitajan ja alilääkärin talon 03 edessä on juhlallinen piha, jota komistaa lipusalko.
- c. Työväen asuinrakennuksen 06 kohdalla maastoa on pengerretty niin, että rakennukseen on saatu kellari ja idänpuoleinen piha on kukkulamainen.
- d. Osastolääkäreiden taloa 05 ympäröi sankka kasvillisuus. Suunnitelman mukaan talon ympärillä on terasseja.
- e. Työväen asuinrakennuksen 06 pääsisäänkäyntejä komistavat kotikoivut ja funkiskatokset.

Huoltopihat

- f. Vanha sikala on osa huoltopihojen miljöötä ja vaakasuunatisena mittakaavaa määrittävä ympäristötekijä. Lämpökeskuksen piippu on vertikaali maanmerkki.
- g. Suuret säiliöt sekoittavat pihojen mittakaavaa ja samoin kuin ylikorkea talousrakennus 04.
- h. Tämä diagonaalinen reitti rakennusten 03 ja 01 välillä on vakiintunut ja peräisin alkuvaiheesta.
- i. Huoltopihojen läpi kulkeva polveileva reitti sijoittuu luontevasti rinteeseen alle ja muistuttaa kovasti perinteistä kylän raittia.

i

3.3 Maisematilat ja parantolatoimintaan liittyvät ympäristön osat

Parantolan ympäristöön järjestettiin kävelypolkuja. Kävelyt olivat tärkeä osa hoitoa. Polut oli tarkoitettu parempikuntoisille potilaille.

Myös liikenne yhteydet olivat tärkeitä, kansanparantolaan kun oli tarve voida saapua julkisilla liikennevälineillä. Sinne pääsi alusta alkaen bussilla. Parantolaan rakennettiin myös oma maantien pätkä Säynätsaloon vievältä maantieltä. Lisäksi parantolaan oli laivayhteys.³⁰

³⁰ Holma, 16.

Parantolavaiheen pihat

1. Päärakennus

Päärakennuksen edusta. Muotopuutarha toteutui vaatimattomampana kuin suunniteltiin. Ylilääkärin talo sitä ympäröivine arkkitehtonisine puutarhoineen liittyy aksiaaliseen sommitelmaan. Vesiaihe lisättiin 1939 ja purettiin 1990-luvulla.

Päärakennuksen takana oli muotoaiheisiin perustuva jäsentely. Tasaisia kenttiä kiersivät kävelytiet.

2. Lastenparantola

Lastenparantolaa ympäröivä maasto suunniteltiin tarkasti ja se on hyvin säilynyt. Rakennus on istutettu rinteeseen ja pihan jäsenöinti perustui erilaisiin terrassointeihin ja pengerryksiin. Rakennuksen edessä on ajoluiska 1939 vaiheesta. Piha on hyvin säilynyt.

3. Isännöitsijän ja alilääkärin asunto

Asuintalon edessä oli aukio ja takana ylilääkärin talon tapaan osittain muoto- ja osittain hyötynuutarha.

4. Talousrakennus

Talouksrakennusta ympäröivät huoltopiha. Vanhin huoltopiha oli talon länsipäädyssä. Sittemmin piha on laajentunut joka suuntaan.

5. Osastolääkärien asuinrakennus

Osastolääkärien asuinrakennuksen saapumistie kulkee lastenparantolan pihan poikki eli se liittyy lastenparantolan pihajärjestelyihin. Huvilamaiseen asuinrakennukseen suunniteltiin hulppeita terasseja, joista osa toteutui. Rakennus on puuston ympäröimä eli se sijaitsee oikeastaan metsässä, puutarhan ”vapaalla vyöhykkeellä”, jossa ei enää ollut muotoaiheita.

6. Konehenkilökunnan asuinrakennus

Tämän rivitalon etupiha on kenties koko alueen inhimillisin piha, joka on puoliksi asunto- ja puoliksi huoltopiha. Pihalle antaa mittakaavaa vastapäinen kattilahuone. Asuntopihaa markeeraa rivitalon kunkin lipallisen sisäänkäynnin vieressä oleva kotikoivu. Muutoin huoltopiha on karu ja urbaani.

7. Sauna

Saunarakennus oli vanhimpien kävelyreittien päätteenä. Se sijaitsee vanhimman muotopuutarhan rajalla. Saunan pohjospuolelta alkoi vapaampi maasto.

8. Kattilahuone

Kattilahuone on rakennettu päärakennuksen pääakselille ja siten se jatkaa sommitelmaa. Kattilahuoneen ja konetyöntekijöiden asuinrakennuksen väliin jää piha. Kattilahuone on tien ja huoltopihan välissä. Sen piippu on huoltoalueen maanmerkki.

9. Ylilääkärin asunto

Ylilääkärin talon edessä oli muotopuutarha ja takana osittain muoto- ja osittain hyötypuutarha. Kokonaisuuteen kuului myös tenniskenttä.

14. Sikala

Vanha sikala reunustaa rinteiden alla kulkevaa tietä ja sen mittakaava on kylän raitin pieni mittakaava. Alun perin sikalan ja vajan väliin muodostui jonkinlainen huoltopiha, joka ei kuitenkaan ollut kovin merkittävä kokonaissommitelmassa.

Sikalan pohjoispuoleisella niityllä oli viljelypalstoja jo parantolan alkuvaiheessa.

18. Puuvaja

Katso rakennus 14.

REITIT JA NÄKYMÄT

Rakennukset 1930-39

Parantola-alueelle saavutaan juhlavasti lehmusten reunustamaa kujaa kivisten paasi-
en läpi päärakennukseen nähden vinosti eteläluoteesta. Alun perin alueen rajalla oli
portti, jota pidettiin todennäköisesti suljettuna.

Pääsaapumisreitiltä haarautuu oikealle tie, joka johtaa yllääkärin huvilalle. Se on osa
alkuperäistä reitistöä.

Tie jatkuu rinteen alapuolella siten, että talousrakennukset rajaavat sitä toiselta puo-
lelta. Talouspihat jäävät rakennusten 08 ja 14 itäpuolelle.

Aksiaalisen sommitelman pääakseleita on merkitty keltaisella.

Siniset täplät ovat parantolavaiheesta säilyneitä ympäristön osia:

- A. lipputangon jalka
- B. sisääntuloportin pylväät
- C. päärakennukselta satamalaiturille johtavat portaat, laituria ei enää ole
- D. 1939 ajoluiska

Potilaiden kävelyreitit, vanhimman puutarhasommitelman mukaan, on merkitty
vihreällä. Reitit jatkuivat etelämmäksi ja pohjoisemmaksi rannan vieressä. Sodan jäl-
keen liitettyjen alueiden avulla saatiin lisättyä reittejä, jotka olivat oleellisia hoidolle.
Rannat olivat kollektiivisessa käytössä.

Alueen sisällä rakennusten välillä, erityisesti päärakennuksen pohjoispuolella on pal-
jon kävelyteitä. Ne ovat nykymuodossaan melko sekava verkosto.

a

b

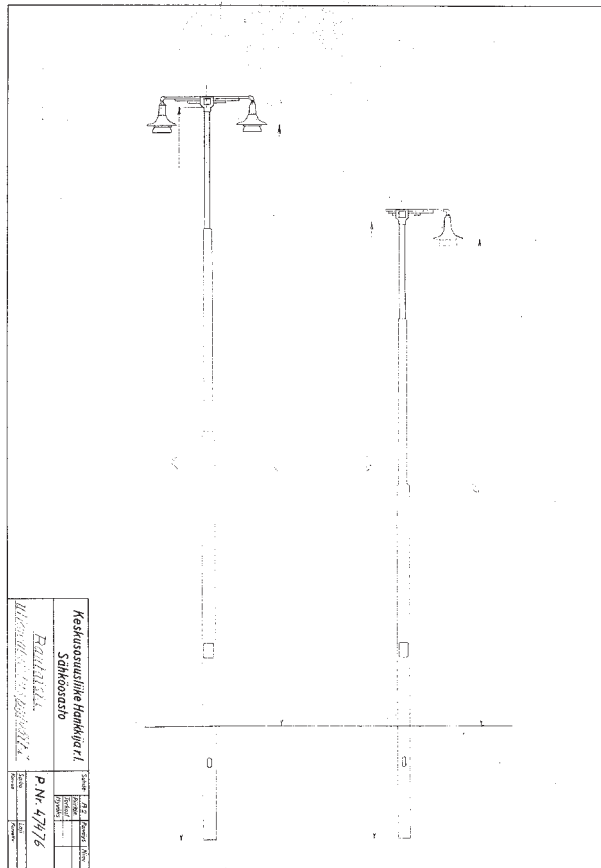

c

d

- a. Päärakennukselta kaartuen rantaan johtava kävelyreitti.*
- b. Potilaiden kävelyreitti, josta on muodostunut pihatie 1950-luvulla, yllääkärin talon kohdalla.*
- c. Tässä kohdassa saunan läheisyydessä on ollut rantalaituri, mutta ei päälaituri.*
- d. Näkymä kuvan c laiturilta etelää kohti.*

Keskusliike Hankkijan toimittamat parantolan alkuperäiset ulkovalaisinpylväät. Lähde ks SHP.

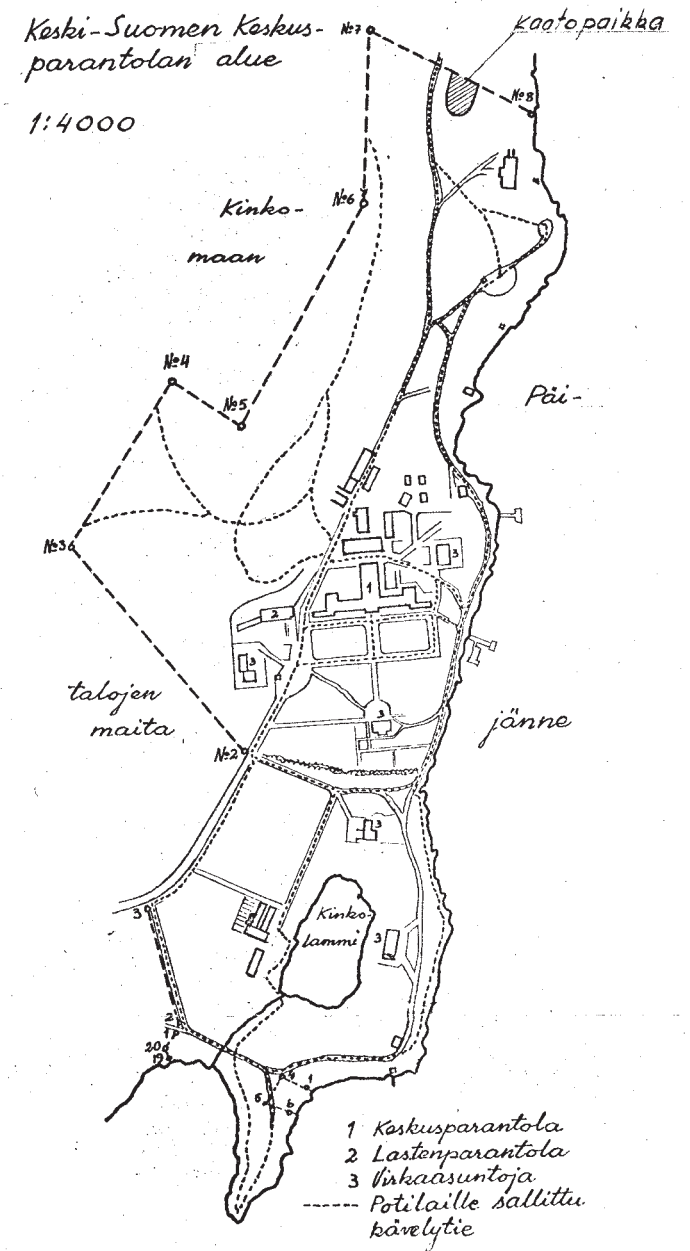
Lipputangon jalustat. Kuva Sami Heikinheimo, ark-byroo.

Kiviportaatt. Kuva Sami Heikinheimo, ark-byroo.

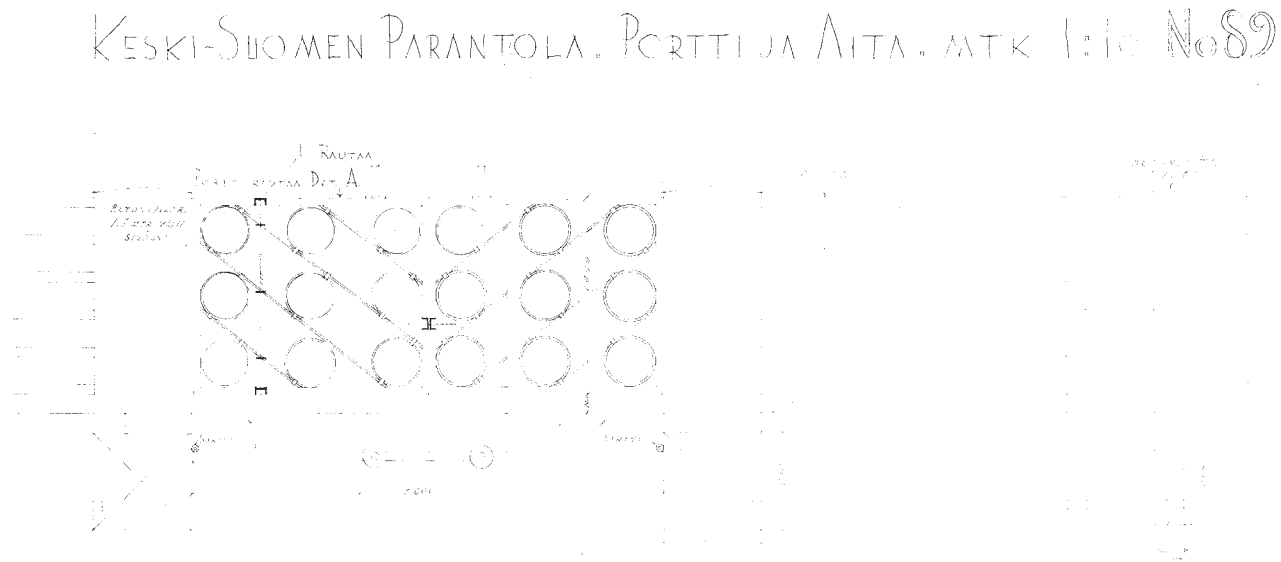
Kuvassa näkyy hoidettu hiekoitettu rantareitti, joka on molemmista reunoistaan kivetty. Potilaille oli varattu jaloittelumahdollisuuksia päärakennuksen välittömään läheisyyteen ja rantaan. Kävelyretket olivat osa hoitoa. SMK 19_23.

Päivämätön kartta potilaiden kävelyreiteistä alueella. Lähde KVA.

Kuvasarja saapumisesta alueelle.

Alueen portti. Lähde KS SHP.

4 Päärakennus

4.1 Perustiedot

Rakennusaika

- 1927–30 Kolmikerroksinen klassisistinen parantola
 1937–39 Parantolaa korotettiin kahdella kerroksella ja kuudenteen kerrokseen rakennettiin makuuhalli

Suunnittelijat

- 1927–30 Arkkitehdit Toivo ja Jussi Paatela
 1937–39 Arkkitehti Jussi Paatela
 Rakennesuunnittelija diplomi-insinööri T.V. Helin

Huoneistoala

10.516 kem

Kerrosluke

- Alun perin 3 + kellari
 1939 alkaen 5 + kellari + kattoterassi ja näköalakerros

Käyttö

- 1930–1971 Keuhkotautiparantola. 1930-luvulla parantolassa järjestettiin kerran viikossa hartaustilaisuuksia. Parantolatoiminta jatkui 1930-luvun laajenustyön aikana.
 1939–1944 Sotasairaala. Myös saksalaisia sotilaita hoidossa.
 1971–2008 Yleissairaala. Vuoteen 2008 asti rakennuksessa toimi mm. keuhkopoli ja ihotautien poliklinikka.
 2008– Vanhusten laitosasumista ja kuntoutusta. Rakennuksessa toimii myös hengityshalvauspotilaiden hoito-osasto ja kehitysvammaisten poliklinikka.

Instituution nimet

- 1930–1950 Keski-Suomen parantola
 1950–1971 Keski-Suomen keskusparantola
 1971–2008 Kinkomaan sairaala (Keski-Suomen sairaanhoitopiiri)
 2008– Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapolis

Rakenteet 1927 työselityksen mukaan

Perusmuurit: säästöbetoni 1:5:5, säästökiviä niin paljon kuin sopii.

Jalusta: valetaan terastimassasta ja hakataan (puklataan) pystysuoraan suuntaan; jalusta tehdään vähän kaltevaksi; kellarin sisäänkäyntien syvennykset varustetaan samantyyppisillä pielillä.

Runko: Kantavat seinät ovat tiiliseiniä ristilimityksellä. Korotuskerrosten (4. ja 5. krs) sisempi kuori on teräsbetonia ja ulompi on puolen kiven tiilimuuri. Välissä on kolmen senttimetrin korkkieristys. Välipohjat, jotka ovat palkkeja ylä- ja alalataalla, tehtiin teräsbetonista. 1939 valmistui makuuhallien muutostyö: vesikatto tehtiin betonista; parvekkeiden kaiteet valettiin betonista; makuuhallien lattiat jätettiin puisiksi; parvekkeiden yläosaan tehtiin laudasta auringonsuojus. (Kustannusarvio 4.5.1938)

Julkisivut: rapatut ja maalatut. Pääsisäänkäynnin ympärys on rapattu sementtillaastilla. Siinä on alkuperäinen taiteilija Gunnar Finnen koristereliefi.

Vesikatto: Alun perin pellitetty harjakatto sinkitystä 4,5 kg:n rautalevystä ”Apollo merkkiä”, loivissa kohdissa kaksinkertaista saumaa

käyttäen, ja muualla yksinkertaista saumaa käyttäen. Nykyisin huopakatto.

Ikkunat: Alun perin kahdeksanruutuiset maalatut puuikkunat (keskitumma väri). Ikkunat olivat sisään-ulos-aukeavia ja 80 ikkunoista oli varustettu aukeavalla yläpuitteella eli terveysikkunalla. Terveysikkunat saranoitiin yleensä niin, että ulompi puite oli ylä- ja sisempi alasaranoitu. Ne voitiin avata erityisellä mekanismilla hygienisesti itse ikkunaa koskematta. Pääportaan alkuperäiset ohuet ikkunapuitteet tehtiin raudasta. Ikkuna muutettiin 1939 päättyneessä muutostyössä puuikkunaksi. Samalla puitejako muutettiin. Nykyiset ikkunat ovat pääosin kahdeksanruutuiset tummaksi petsatut puuikkunat. Niiden jako vastaa alkuperäistä.

Ovet: Sisällä ovilevyt tehtiin mäntykehykselle ja verhottiin vahvalla koivuvanerilla kahden puolen. Potilashuoneissa oli kaksinkertaiset ovet. Ruokasalin ja seurusteluhuoneiden väliset ovet olivat työntöovia. Ullakolle ja hissien konehuoneisiin johtavat ovet olivat rautalevyllä pinnoitettuja. Pääsisäänkäynnin tammikehyksinen lasiovi on 1930-luvulta.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Päärakennus ja talousrakennus 04 olivat saman painovoima matalavesi-järjestelmän piirissä. Päärakennuksessa oli osittain höyrylämmitys sellaisissa tiloissa, joita haluttiin lämmittää nopeasti. Tällaisia tiloja ovat olleet todennäköisesti hallimakuutarpeiden säilytystilat ja itse hallit. Päärakennuksen ja talous-

rakennuksen lämmin käyttövesi tuli myös yhteissäiliöistä.

Hissit: Pääportaan yhteydessä oli alun perin kaksi ensimmäisen ja kolmannen kerroksen välillä kulkevaa henkilöhissiä. Toinen näistä oli suurempi ja mitoitettu paareille. Keittiöportaan yhteydessä oli henkilö- ja tavarahissi kellarista kolmanteen kerrokseen. Pohjoissiivessä oli ruokahissi ensimmäisestä kolmanteen kerrokseen ja osastoilla oli pienet 50 kg:n kantoiset ysköskuppien kuljetushissit kellarista kolmanteen kerrokseen.

Väritys: 1930-luvulla päärakennuksen kalkkirapatut julkisivut ovat olleet väriltään vaaleita, mutta eivät kuitenkaan valkoisia. Kalkituissa pinnoissa on käytetty kahta väriä, joista siis toinen on valokuvien mukaan ollut taitettu valkoinen ja toinen hieman voimakkaampi väri. Jälkimmäisessä on todennäköisesti käytetty maavärejä pigmenttinä. 1939 julkisivut maalattiin uudelleen myös vanhan rappauksen osalta happokalkkia käyttäen. (Työ- ja aineselitys 1937) Vuonna 1955 rakennus maalattiin uudelleen kahteen kertaan kalkkimaalilla. Vanha maali harjattiin ensin pois ja seinäpinta vahvistettiin kalkkimaidolla. (Työselitys 1955) 1950–1960-luvulla otetussa valokuvassa (SMK 123–84) rakennus on vaalea. Todennäköisesti kuva on otettu ennen vuotta 1955, ja vihreä väri on peräisin 1950-luvun puolivälistä. Nykyinen pinta ja väri ovat 1990-luvulta.

4.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

1927–30

1930 valmistuneen parantolan päärakennuksen pohjapiirros on täysin symmetrinen. Pääsiipi eli potilassiipi on itä-länsi – suuntainen ja kolme kerrosta korkea. Huoneet on järjestetty sivukäytävän varaan. L-kirjaimen muotoinen käytävä taittuu päädyissä ja lyhyet sivusiivet perustuvat keskeiskäytävään. Lyhyet sivusiivet korostavat rakennuksen ulkomuodon jyhkeyttä. Runko näyttää todellista massiivisemmalta rakennuksen päädyissä. Alaspäin levenevät sokkelit muistuttavat bastioneista ja kellarin ikkunat ovat kuin ampuma-aukkoja.

Pääjulkisivua on käsitelty eri tavoin kuin muita julkisivuja. Sen symmetrisyyttä korostaa pääsisäänkäynnin kolmikerroksinen risaliitti. Toisaalta modernisuutta henkivät ikkunan alla kulkevat horisontaalit betonilistat. Niitä ei esiinny ikkunoiden alla muilla julkisivuilla, vaan ainoastaan seinäpinnan ja sokkelin rajassa. Makuuhallien avointa ja temppeleimäistä julkisivua rytmittävät kolmen kerroksen korkuiset pylväät, jotka on koristeltu kapiteelein. Makuuhallin katon nurkissa acanthus-aiheiset koristeet, samoin kuin keskirisaliitissa.

Rakennus edustaa tyyllillisesti siirtymävaihetta klassismista funktionalismiin.

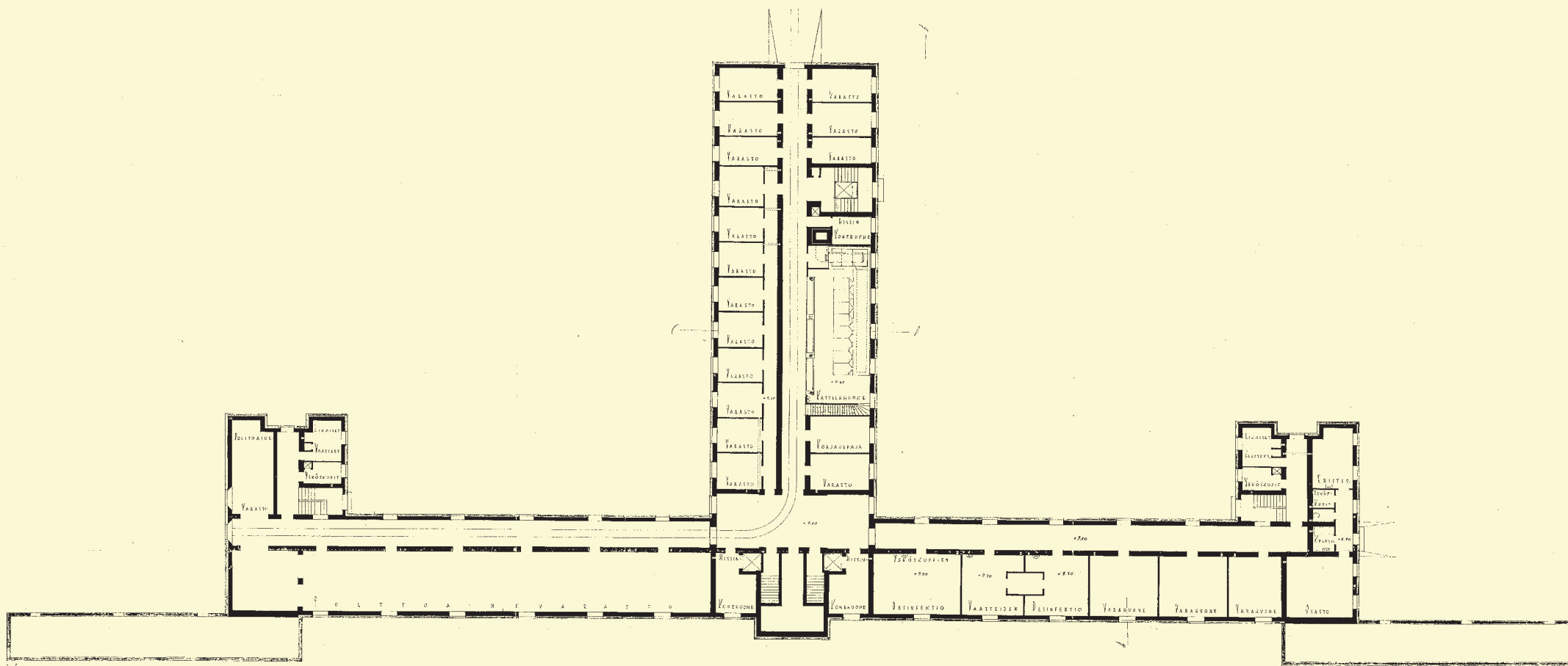
Katto on harja ja pohjoissiipi on hieman korkeampi kuin pääsiipi.

Kellarissa sijaitsee varastoja ja teknistä tilaa, kuten kattilahuone, ysköskuppien desinfiointi ja eristysosasto. Kerrokseen on luiska pohjoissiiven pohjoispäästä.

Pääsiivessä on potilashuoneita kaikissa kolmessa kerroksessa. Osastojen päädyssä sijaitsee osastonhoitajan asunto, säilytystiloja, saniteettitiloja ja käynti makuuhalleihin.

Pohjoissiiven ensimmäisessä kerroksessa on hoitotiloja, lääkäreiden vastaanottotilat, konttori, apteekki ja henkilökunnan ruokailusali. Sen toisessa kerroksessa oli potilaiden ruokasali, seurusteluhuoneet ja talon keittiö. Kolmannessa oli hoitohenkilökunnan asuntoja ja hoitajien seurusteluhuone. Pohjoissiiven kolmas kerros on korkeammalla kuin pääsiiven kolmas kerros ja sinne johtaa portaat pääportaasta.

Rakennuspaikka on tasainen. Parantolarakennuksen monumentaalisuutta korostaa pihan klassisistinen akseleiden varaan rakentuva muotopuutarha. Valokuvista näkee kuitenkin, että V. Sorman suunnitelma toteutui vain osittain. Pihaan ajoi linja-auto.

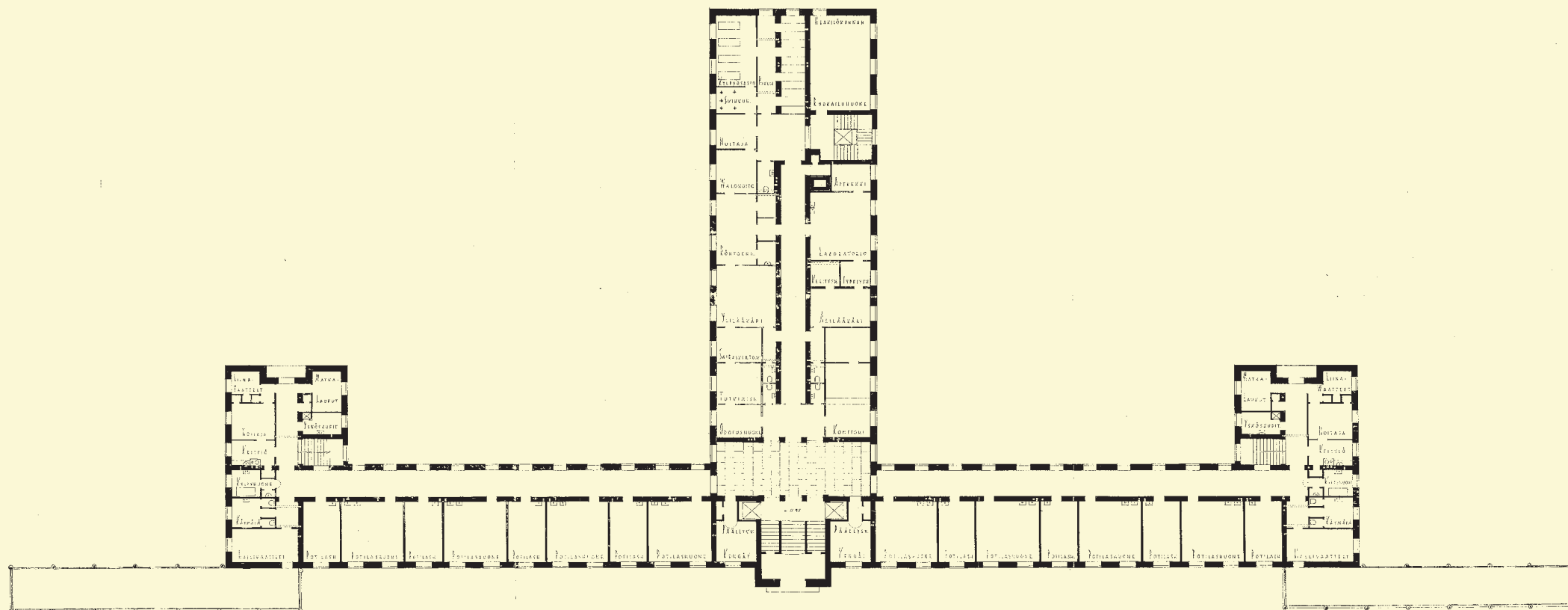

KELLARIKERROS

KESKI-SUOMEN-PARANTOLA

*Keskisuomen Parantola 1927
Jouko Saarelma, Puhuri*

**Päärakennus
Kellarikerros 1927
Lähde KS SHP**

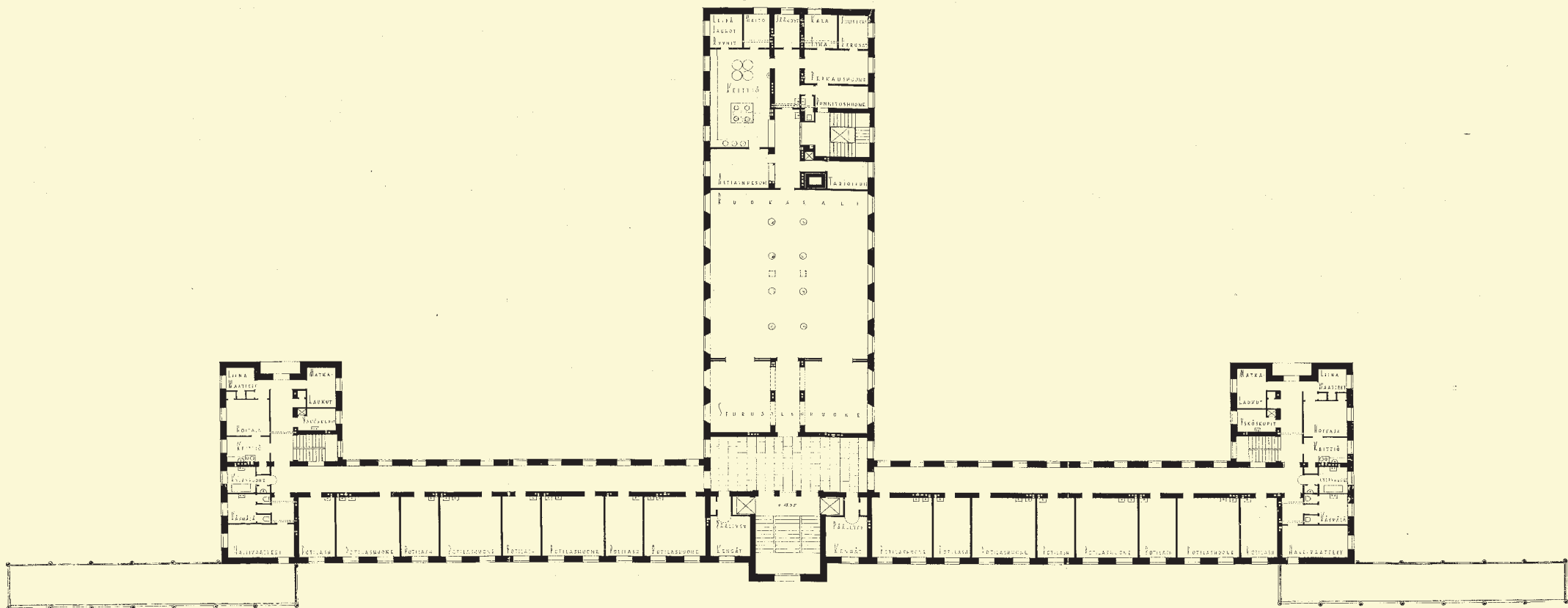

I Kerros

KESKI-SUOMEN-PARANTOLA

Wäinö A. Lehtinen 1927
Jouko Ruuska, Pekka Ruuska

Päärakennus
1. kerros 1927
Lähde KS SHP

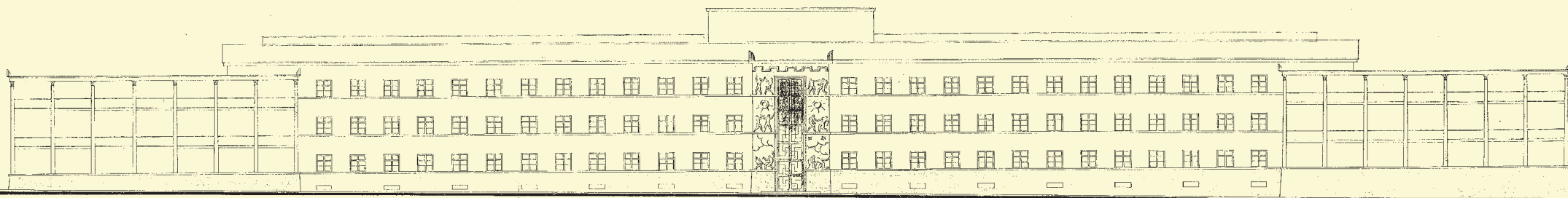
2 KERROS

KESKI-SUOMEN PARANTOLA

Helena Lindberg 1927
 J. S. Lindberg, A. S. Lindberg

Päärakennus
2. kerros 1927
Lähde KS SHP

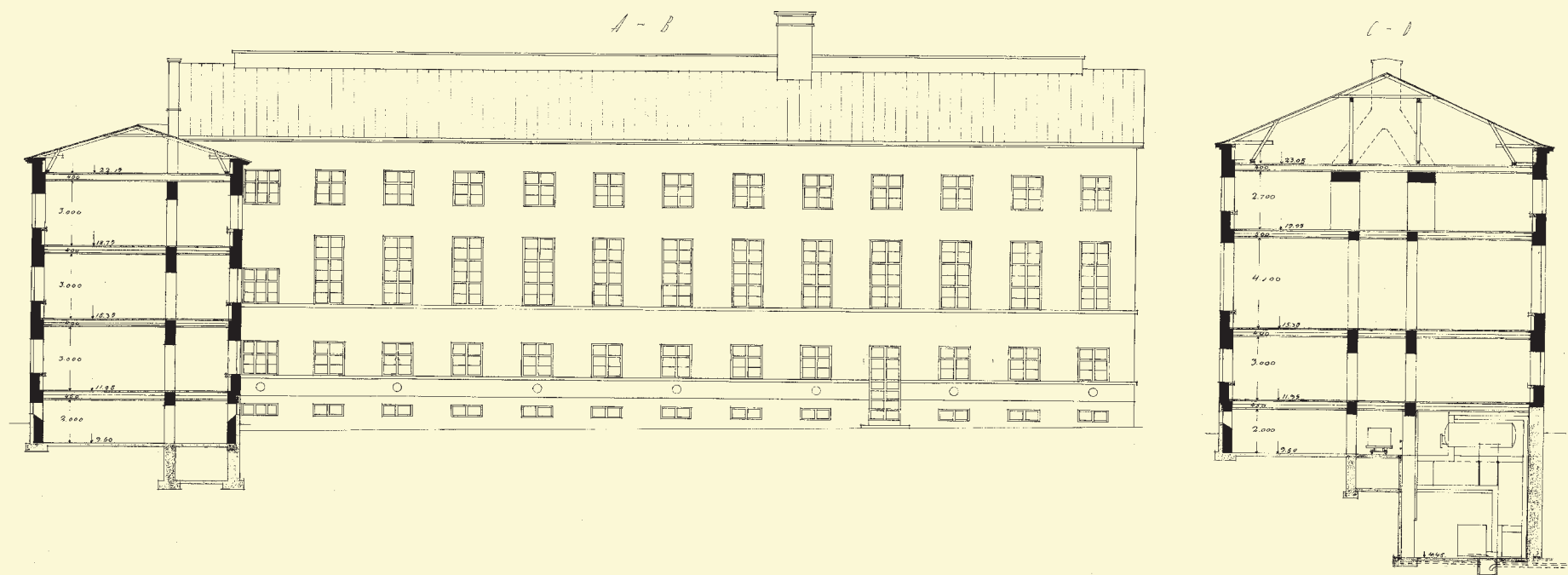

KESKI-SUOMEN-PARANTOLA

Kalliopati Mattinen 1927
Jouko Penttilä, Toim. Muoto

Päärakennus
Eteläjulkisivu 1927
Lähde KS SHP

KESKI-SUOMEN-PARANTOLA

Päärakennus
Pohjoissiipi 1927
Lähde KS SHP

Helsingin Rakennus 1927
Touko Puutarha - Toivo Puutarha

Pohjoissiipi on korkeampi kuin pääsiipi.

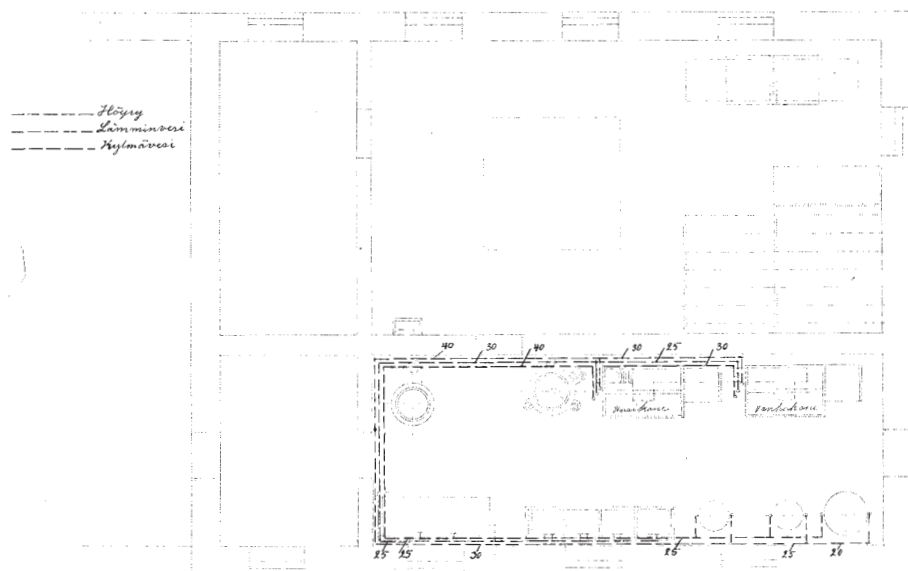
*Kuvalähde SMK 19_6.
Vanhat pinnakaiteet näkyvät tässä
1930-luvulla makuuhallissa otetussa
kuvassa.*

Kuvalähde SMK 19_34.

*Neljän hengen potilashuone
1930-luvulla ennen laajennusta.
Kuvalähde SMK 19_42.*

Piirustus, lähde KVA.

Pesula kuvattuna 1930-luvulla. Se sijaitsi päärakennuksen kellarissa.

Kuvalähde SMK 19_46.

Parantolan lämpökeskus 1930-luvulla. Polttoaineena käytettiin halkoja. Päärakennuksessa oli vesikiertoinen keskuslämmitys, ja mahdollisesti höyrykeskuslämmitys, jolla rakennus saatiin nopeasti lämpimäksi. Kuvalähde SMK 19_45.

1937–39

Pääsiipeä korotetaan kahdella kerroksella ja kuudenteen kerrokseen rakennetaan uusi betonirakenteinen makuuhalli. Myös pohjoissiiven päällä oleva terrassi näkyy kansikuvan ilmavalokuvassa. Vanhojen makuuhallien julkisivut saavat funkis-ilmeen kun avoin pinnakaide muutetaan umpinaiseksi. Uusi betonikaide on vaakaurin rytmitetty ja hallin pylväiden kapiteelit peitetään otsan taakse. Rakennuksen laajentaminen merkitsee käytännössä sen uudelleen rakentamista. Päärakennuksen arkkitehtuuria muokataan ajanmukaisempaan suuntaan keveiden ja vaakasuuntaisten vaaleiden rakenteiden avulla. Lastensairaalan uudisrakennus jatkaa päärakennuksen sommitelmaa muuttaen sen epäsymmetriseksi ja korostaen sen vaakalinjojen jatkuvuutta.

Potilaspaikkojen määrä lisääntyi 150 potilaspaikasta 370 paikkaan. Uusiin kerroksiin sijoitettiin mm. työsalin, potilaiden seurustelusaleja ja juhlasali, jossa voitiin näyttää elokuvia. Uudessa makuuhallissa noudatettiin samaa jakoa miesten ja naisten puoliin kuin muissakin kerroksissa eli naiset suorittivat hallimakuuta länsi- ja miehet itäsiivessä. Hoitajat pitivät vahtia keskellä. Vesikatkon yläpuolelle sijoitettiin lääkäreiden seurusteluhuone ja näköalaterassi, vesisäiliöt ja hissin konehuone.

1937–39 rakennustyön kestäessä paikalta kaadettiin puita. (Työ- ja aineselitys 1937). Pihan rakenteet, kuten lipputangot, saavat funkis-asun. Päärakennuksen eteen rakennettiin vesiallas, jossa oli suihkulähde.

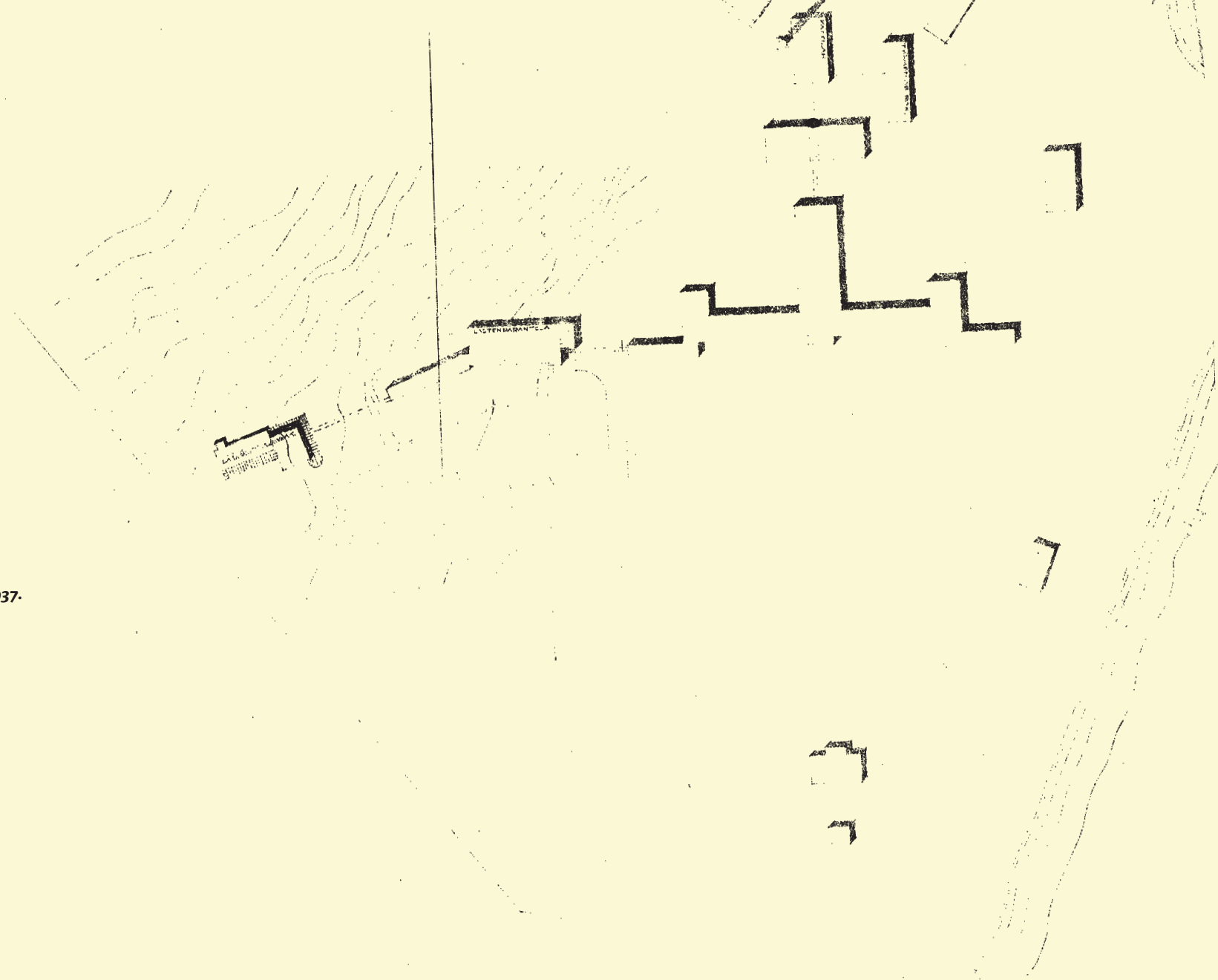

Kuvalähde SMK 123_84.

1937 hissien määrää lisättiin ja taloon hankittiin KONE Osakeyhtiön hissit:

- 25 kg:n käsihissi
- 50 kg:n käsihissi
- 4 hengen hissi
- 6 hengen sairashissi
- 50 kg:n sputum-hissi
- 6 hengen hissi
- tavara- ja henkilöhissi
- 3 hengen hissi

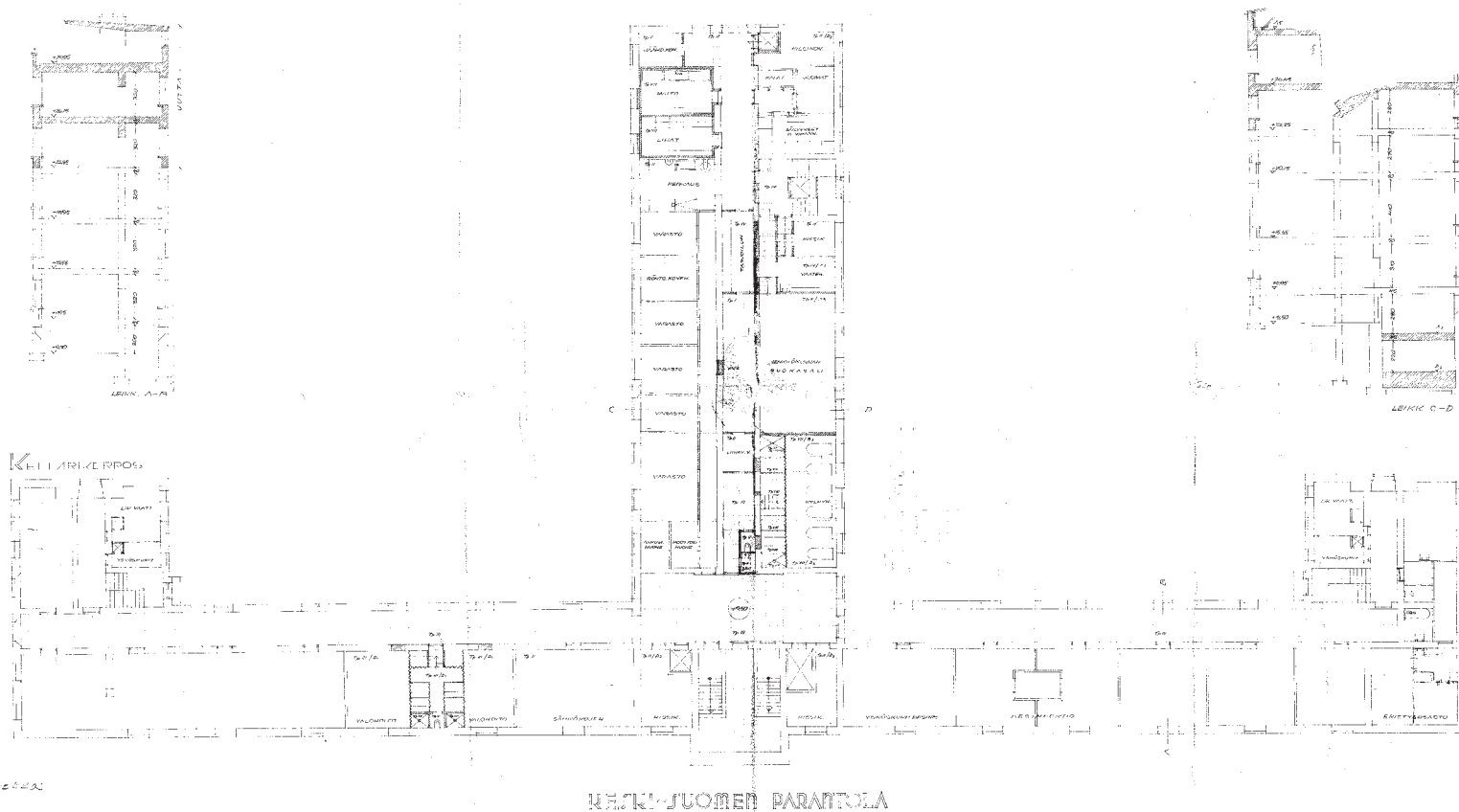
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΑΘΗΝΑΙΣ

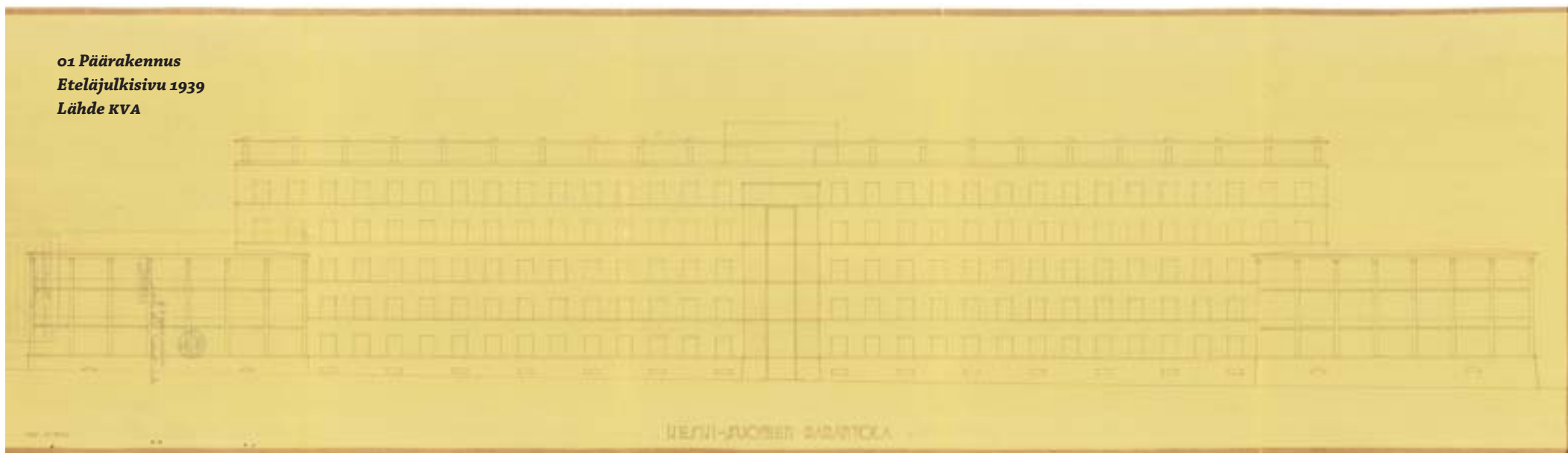
Asemapiirros 1937.
KS SHP.

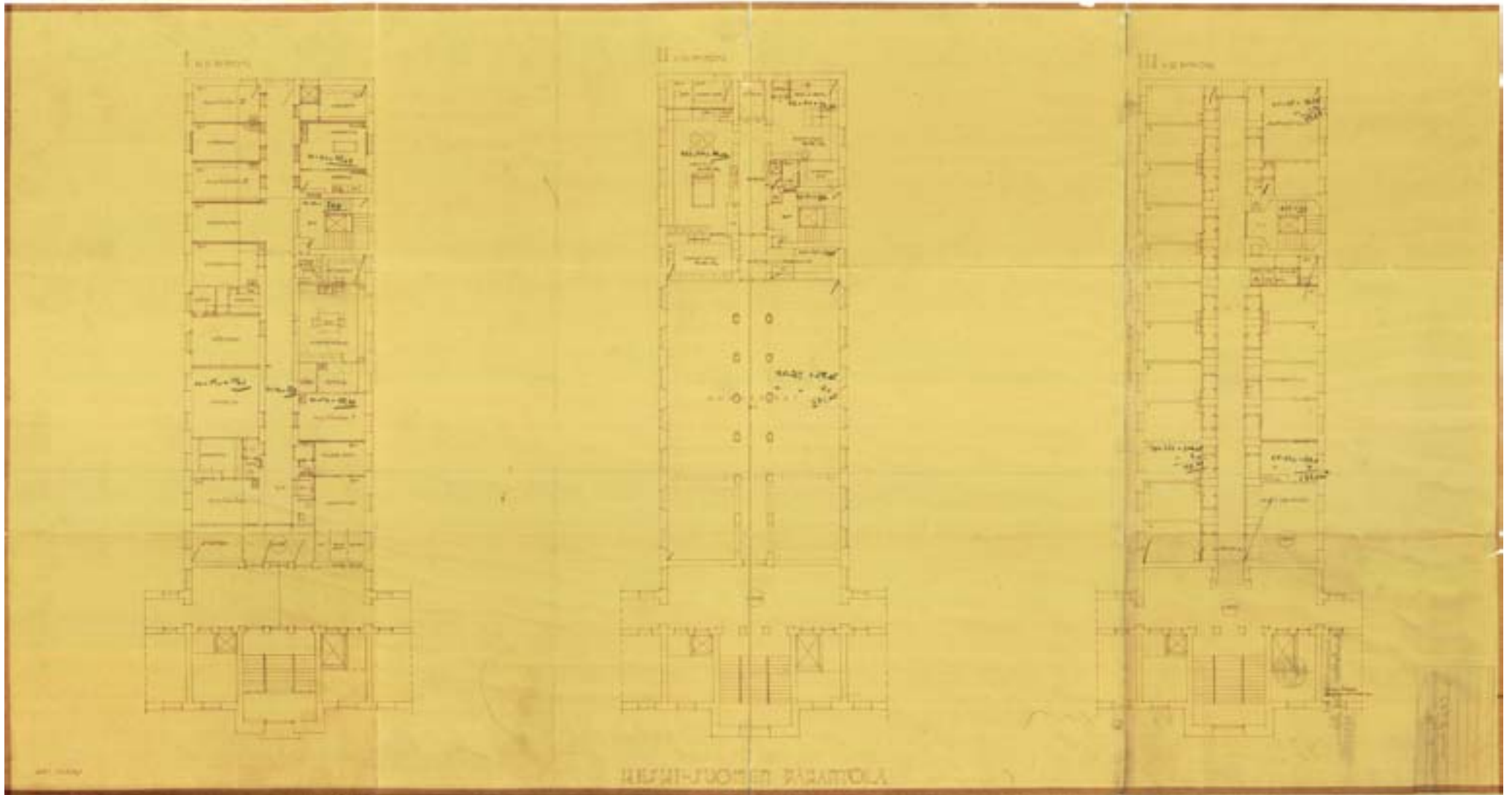
01 Päärakennus
Kellarikerros 1939
Lähde KVA

Pohjoissiipi on korkeampi
kuin pääsiipi.

01 Päärakennus
Eteläjulkisivu 1939
Lähde KVA

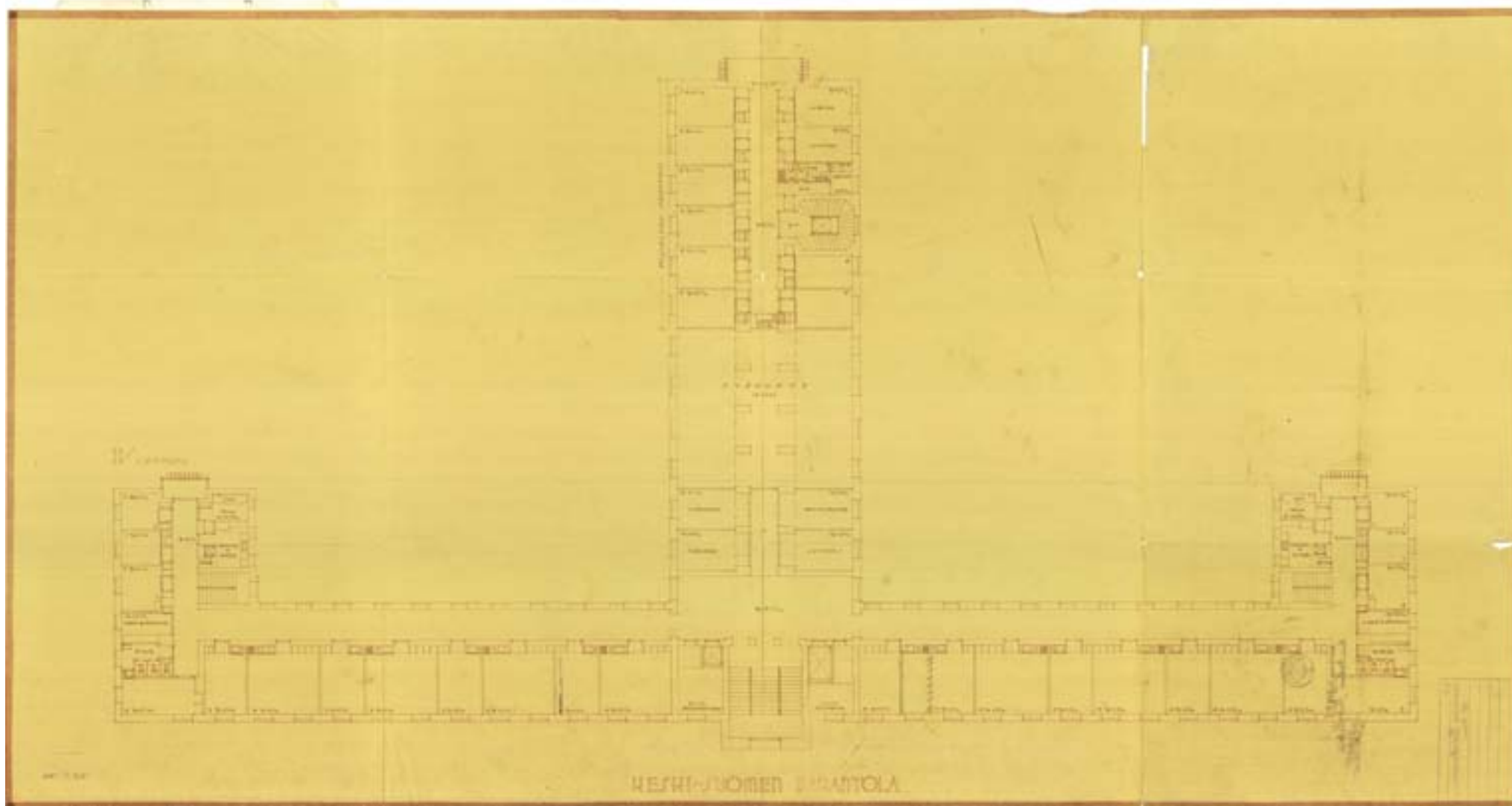

01 Päärakennus

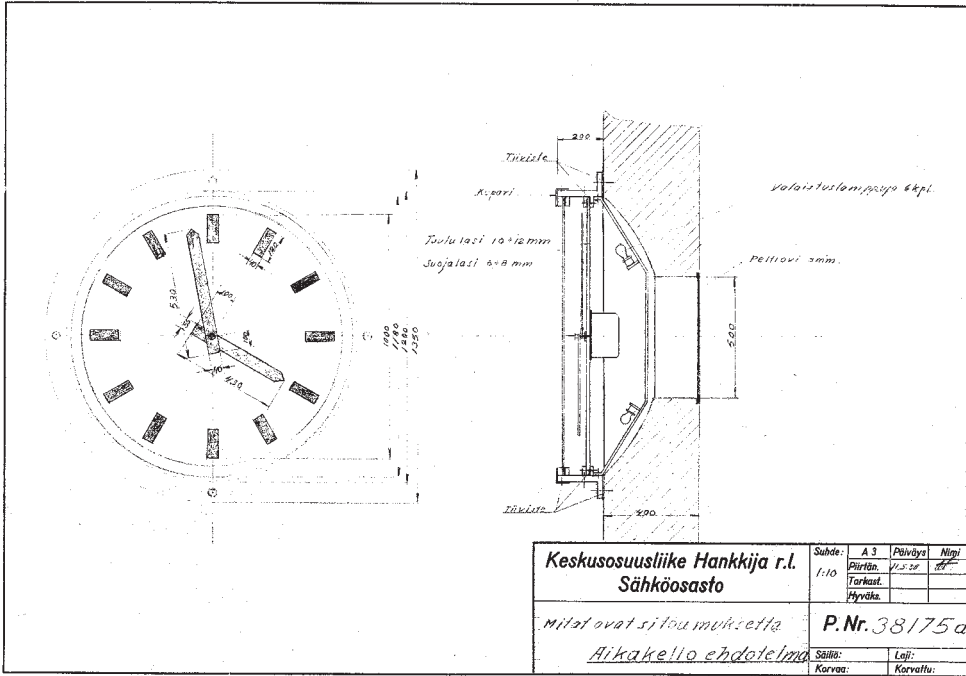
Pohjoissiiven pohjapiirrokset 1., 2. ja 3. kerros 1939

Lähde KVA

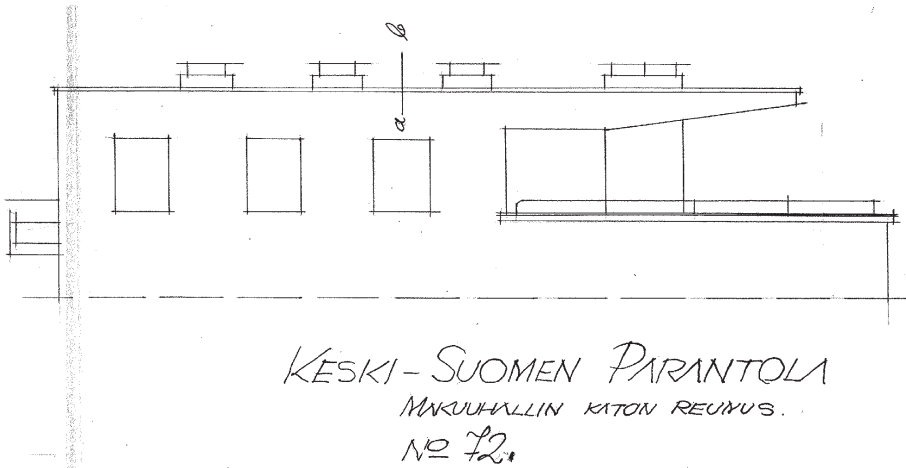

o1 Päärakennus
Pohjapiirros 4. kerros 1939
Lähde KVA

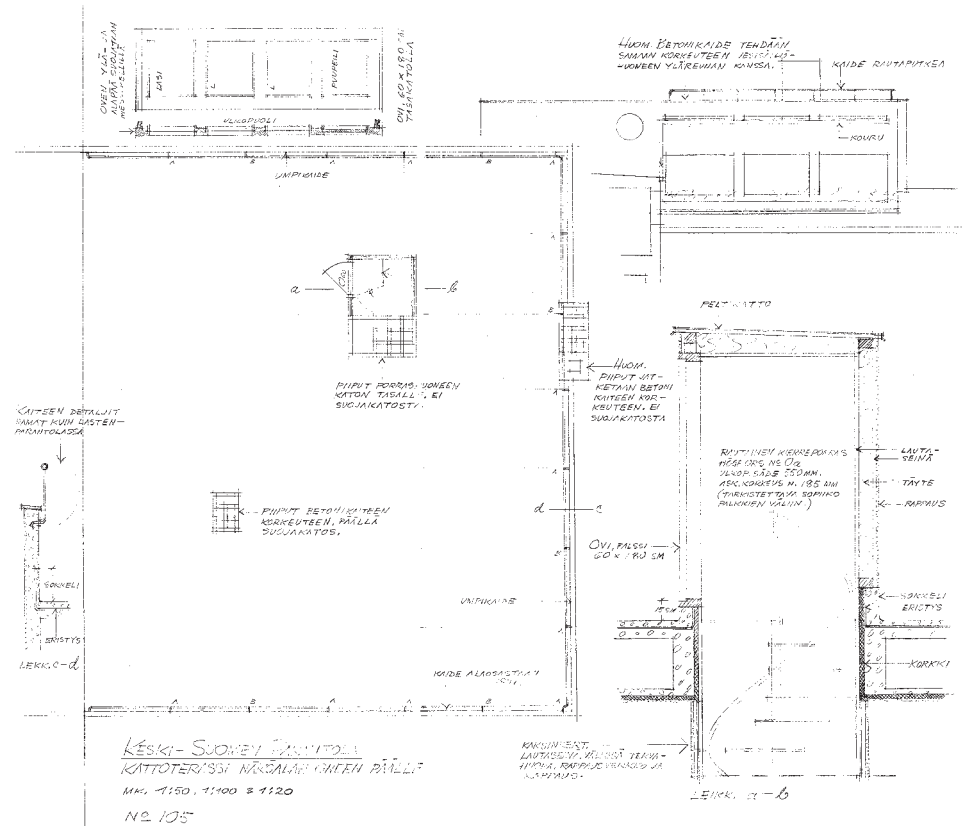
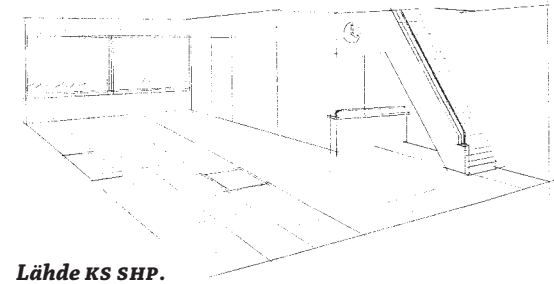

Lähde KS SHP.

Lähde KS SHP.

KE...
...
...

Lähde KS SHP.

1960-luku

Uusi potilashissi asennettiin pääportaaseen 1966 (Valmet Schlieren). Sairaalan kellarin vannahuoneeseen asennettiin koneellinen ilmastointi 1960.

Piha asfaltoitiin 1960-luvulla.

1980-luku

Vanhat makuuhallit purettiin ilmeisesti 1979. Länsisiipeä laajennettiin matalalla poliklinikkaosastolla 1980-luvun alussa. Se käsitti tiloja maantasokerroksessa ja kellarissa. Kellariin rakennettiin kaksi uutta luiskaa rakennuksen pohjoispuolelle ja lastaussilta rakennusten 01 ja 04 välille. Tässä yhteydessä kellarin lattian pintaa on ilmeisesti madallettu 0,5 metriä eli rakennuksen alapohja on rakennettu uudelleen. Muilta osin päärakennus peruskorjattiin ja siipiin rakennettiin mm. uudet hissit, osa kattoterassista otettiin varastoiksi ja kahvilaksi (Railo ja Leinus 1982), kattoterassille asennettiin osittain kiinteä lasikate (Railo ja Leinus 1988).

1990-luku

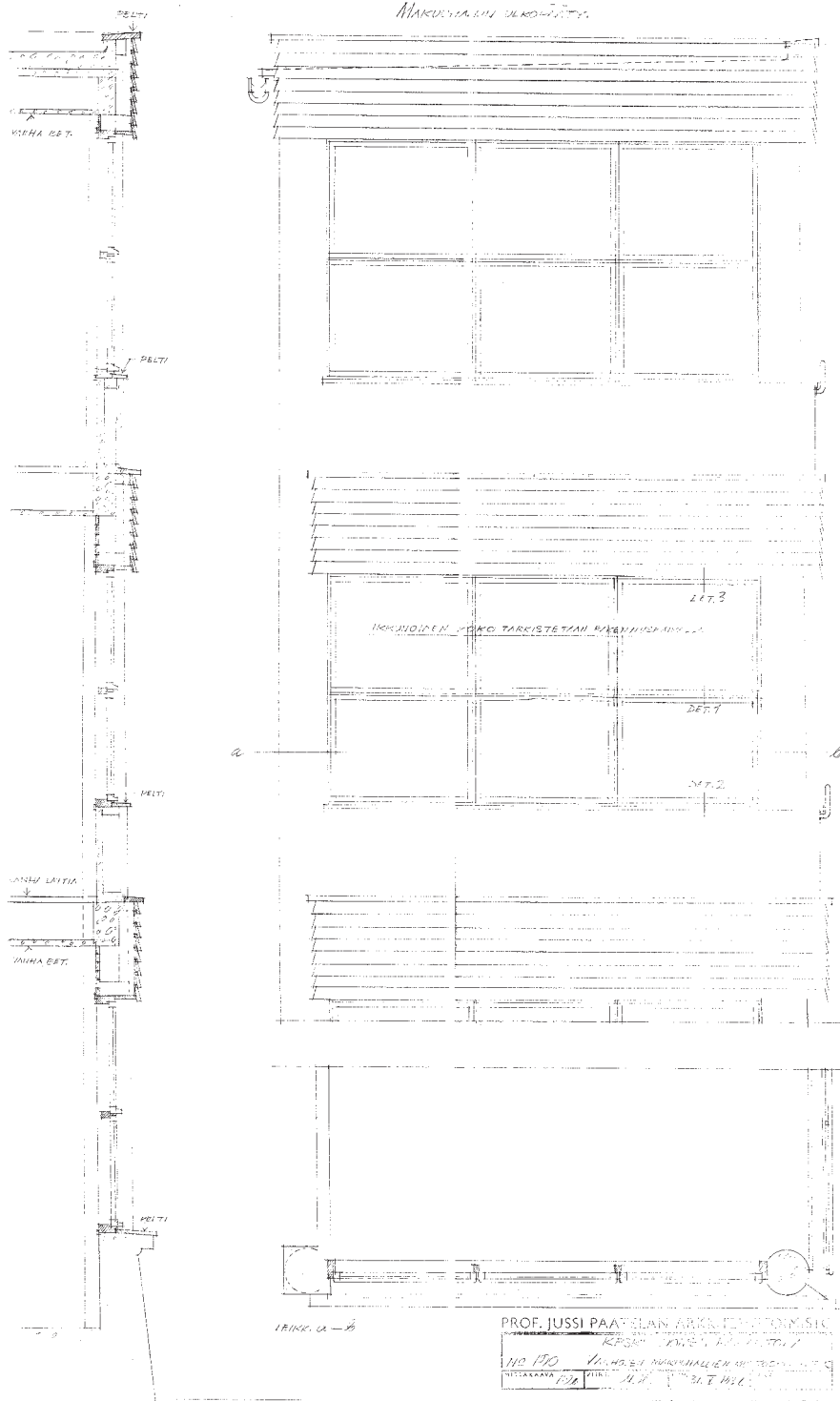
Etelänpuoleinen julkisivu ja itäpääty lämpöräpätiin ja talo maalattiin uudelleen vihreäksi. Potilasosastojen käytäville lisättiin pesuhuone ja hissit. Laajennusten julkisivu on tehty kuorielementeistä.

*Kuvalähde
SMK 19_12*

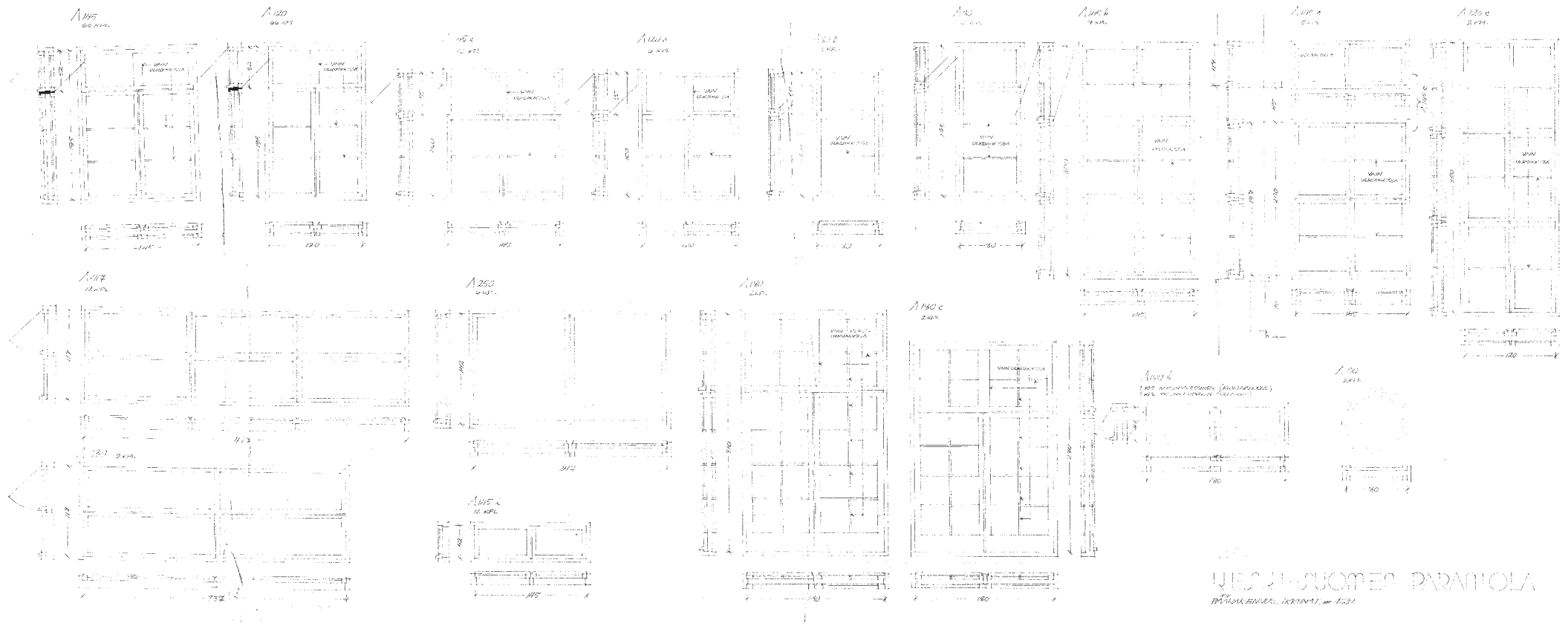

*Kuvalähde
SMK 81_2*

Kuvalähde SMK 18_3.

Lähde KS SHP.

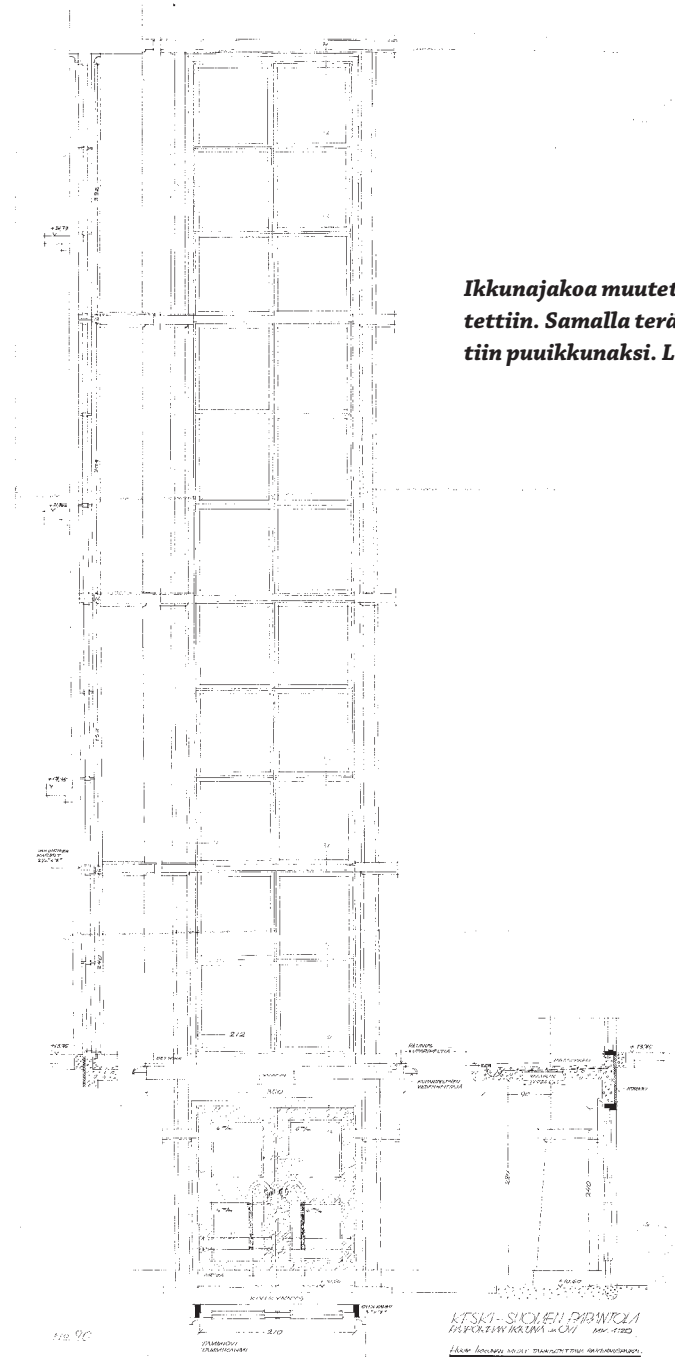

Lähde KS SHP.

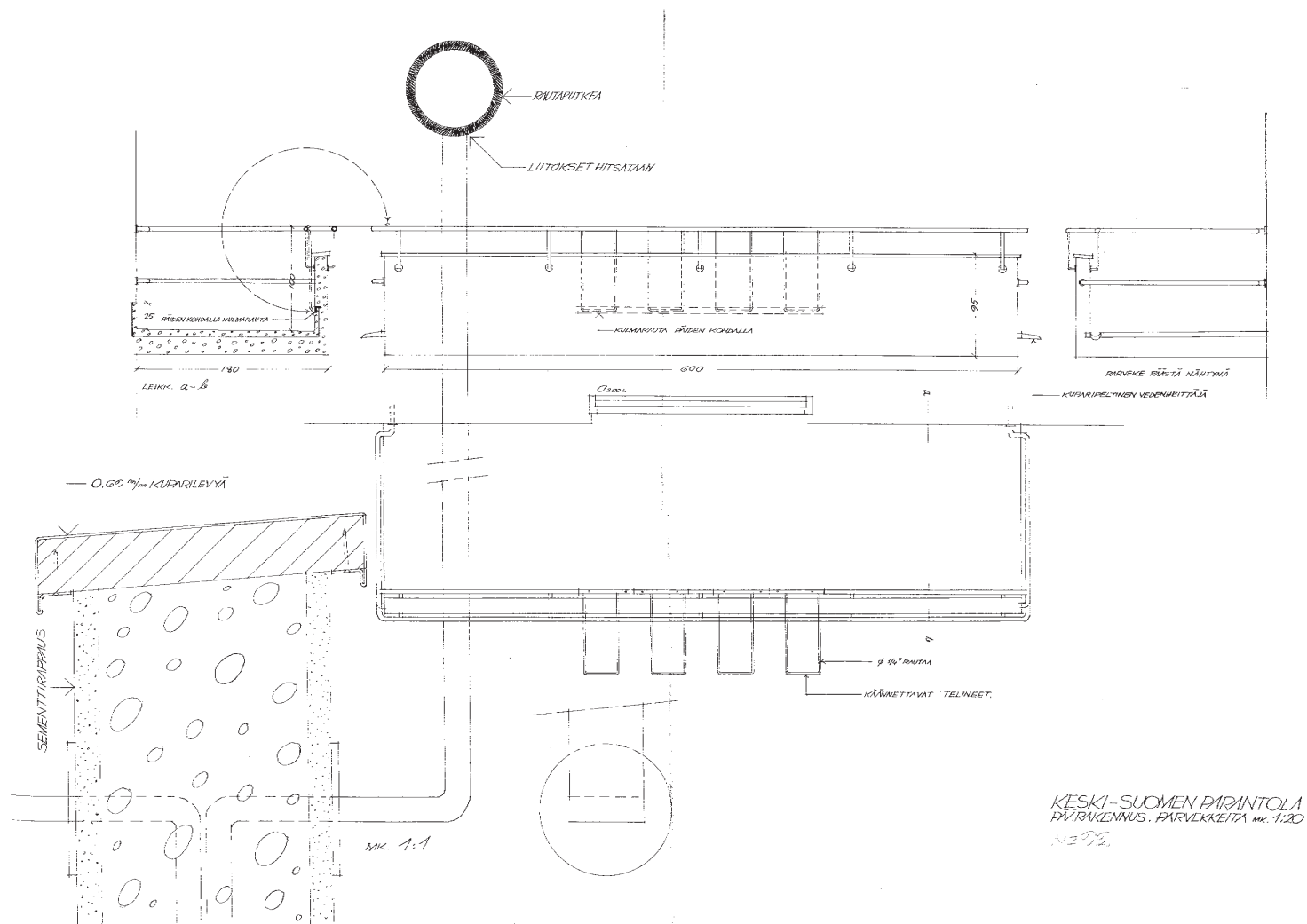
UUSI SUOMEN PARATIOLI
PÄÄSUUNNITTELIKKO J. J. LIND

Gunnar Finne ammensi reliefiensä aiheet Raamatusta. Portaan ikkunatyypin muutettiin funkis-asuun 1939. Kuvan on ottanut valokuvaamo Päijänne 1930-luvun alussa. SMK 19_25.

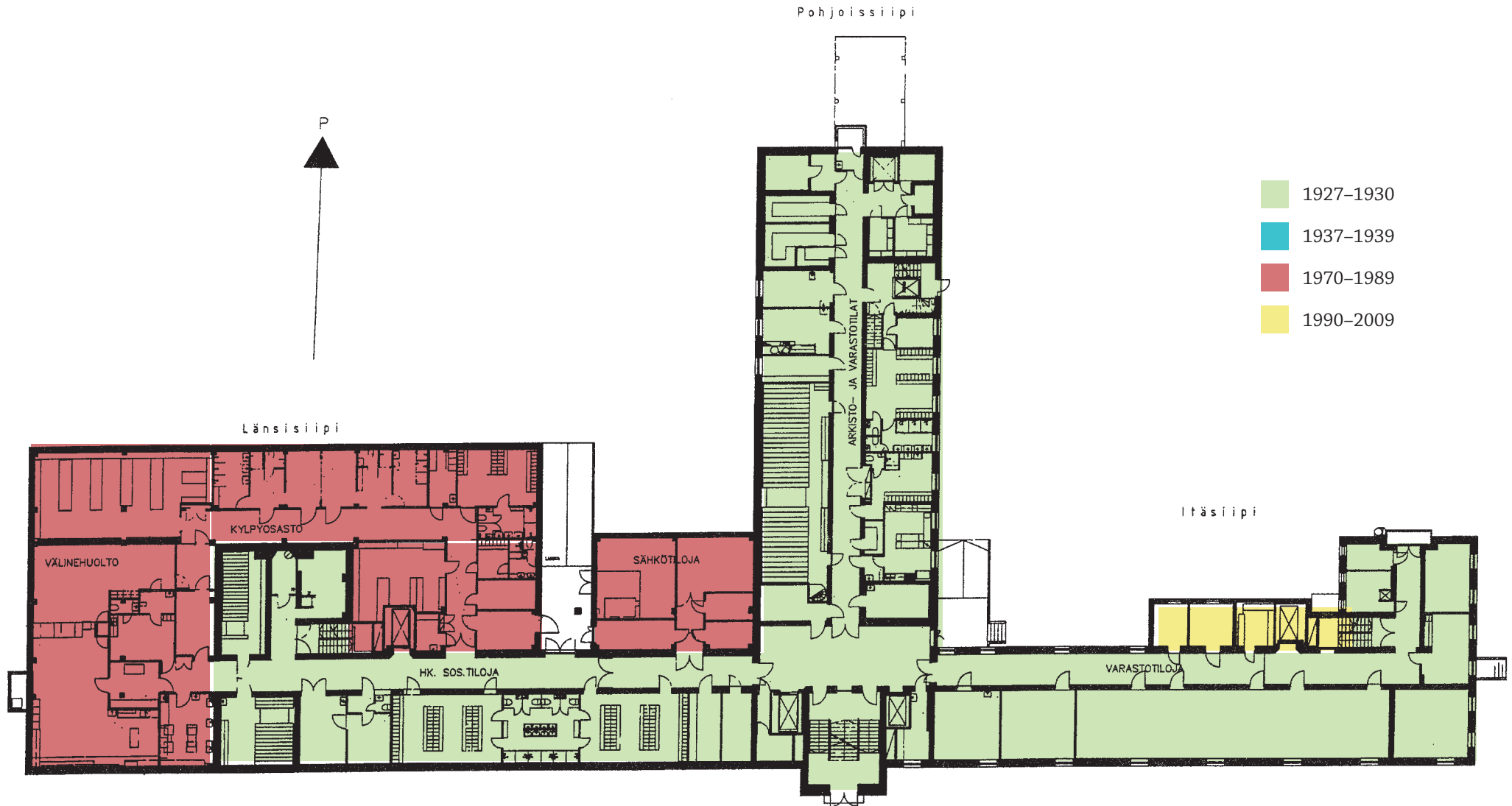

Ikkunajakoa muutettiin 1939 kun ikkunaa korotettiin. Samalla teräsprofiilinen ikkuna vaihdettiin puuikkunaksi. Lähde KS SHP.

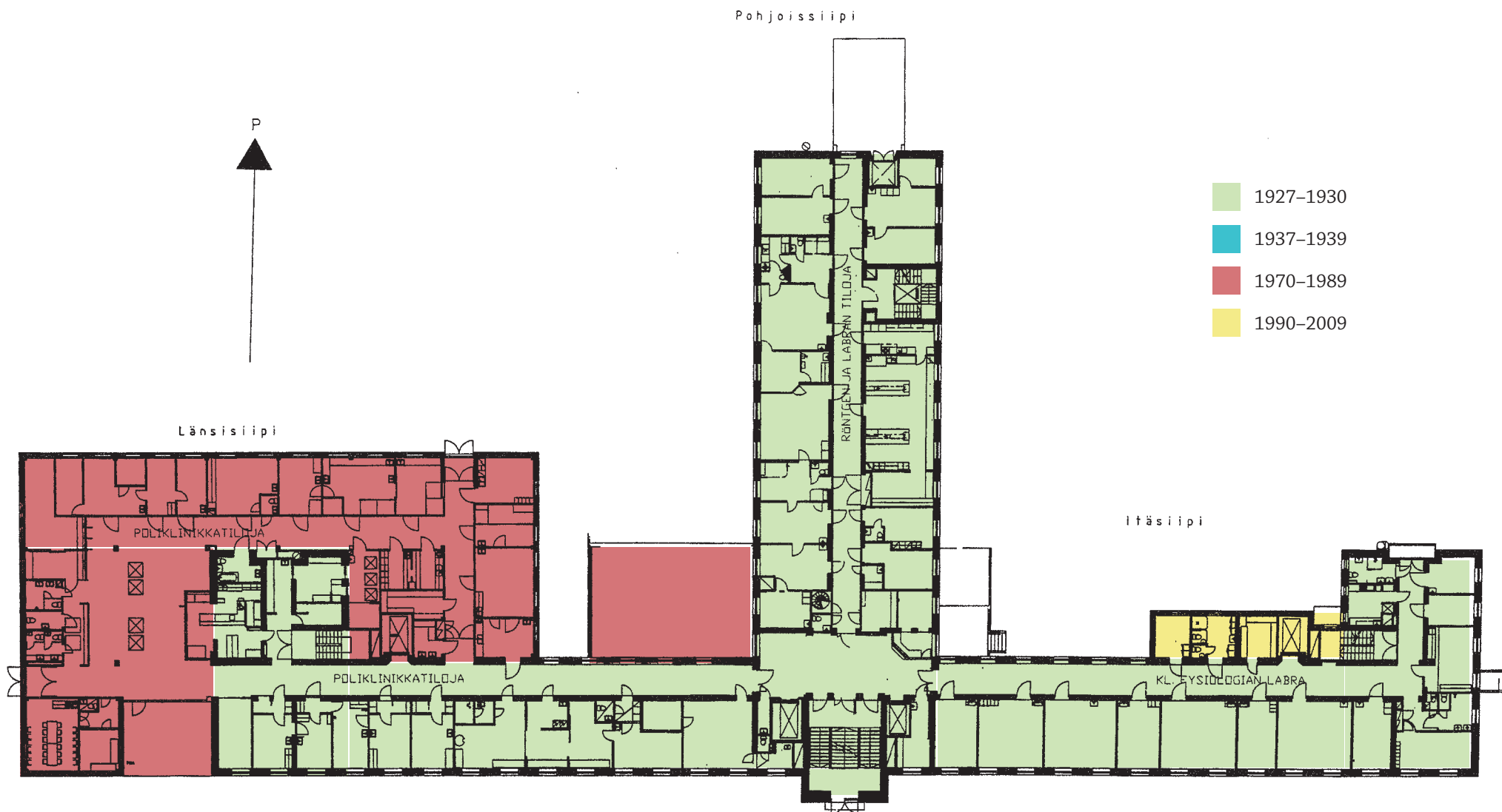
Lähde KS SHP.

4.3 Rakennusvaiheet

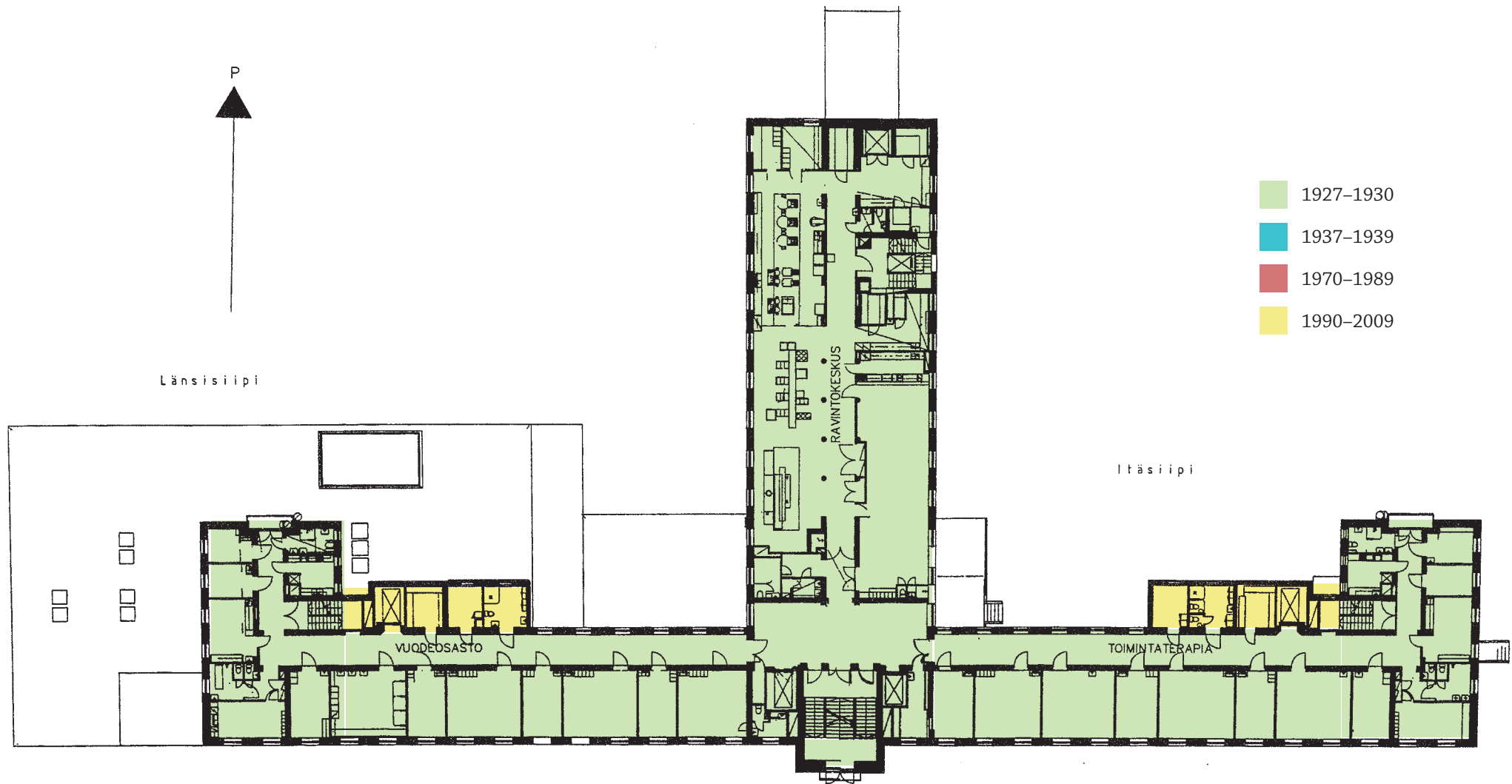

Päärakennus, rakennusvaiheet
Kellari

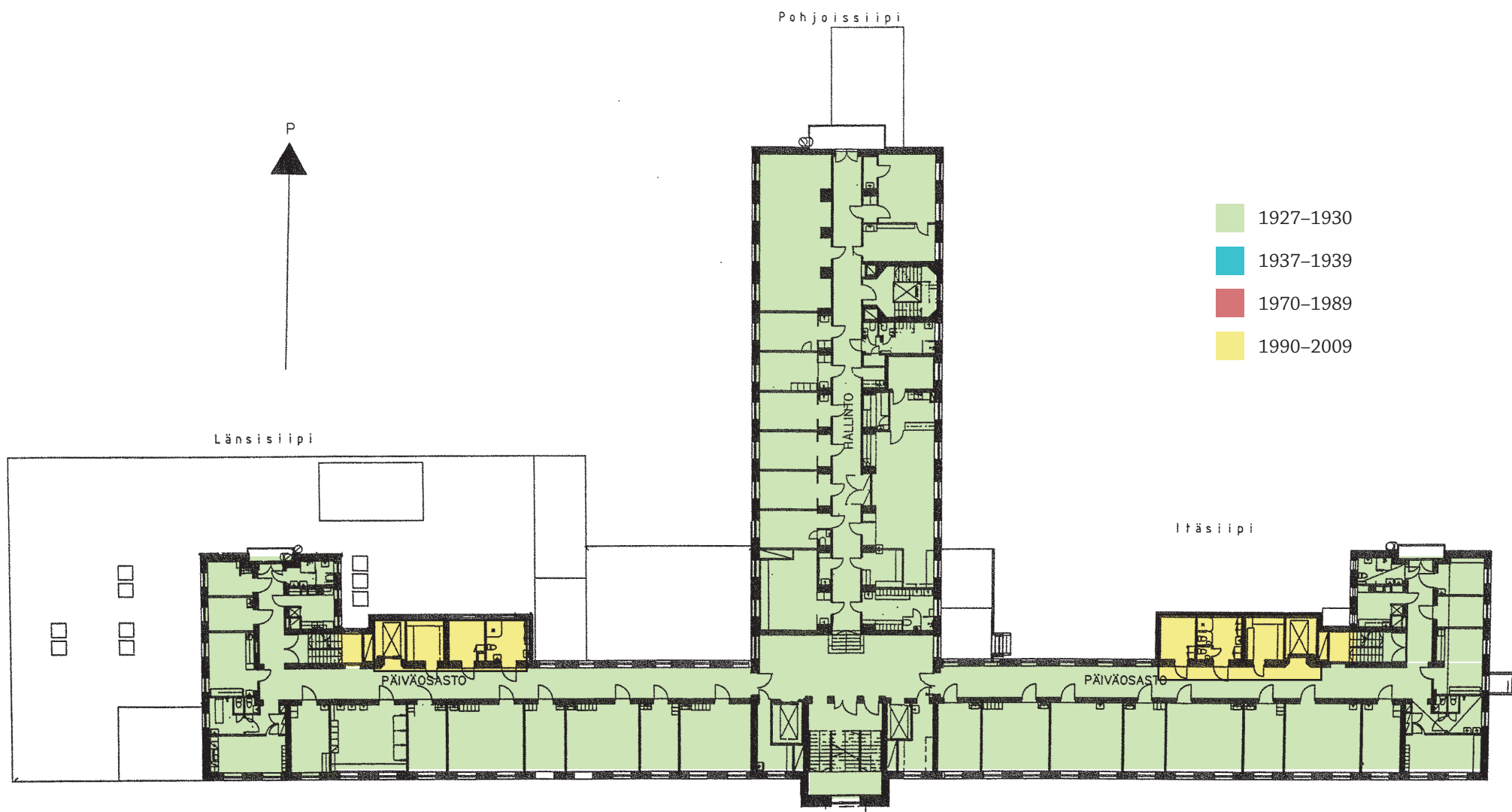

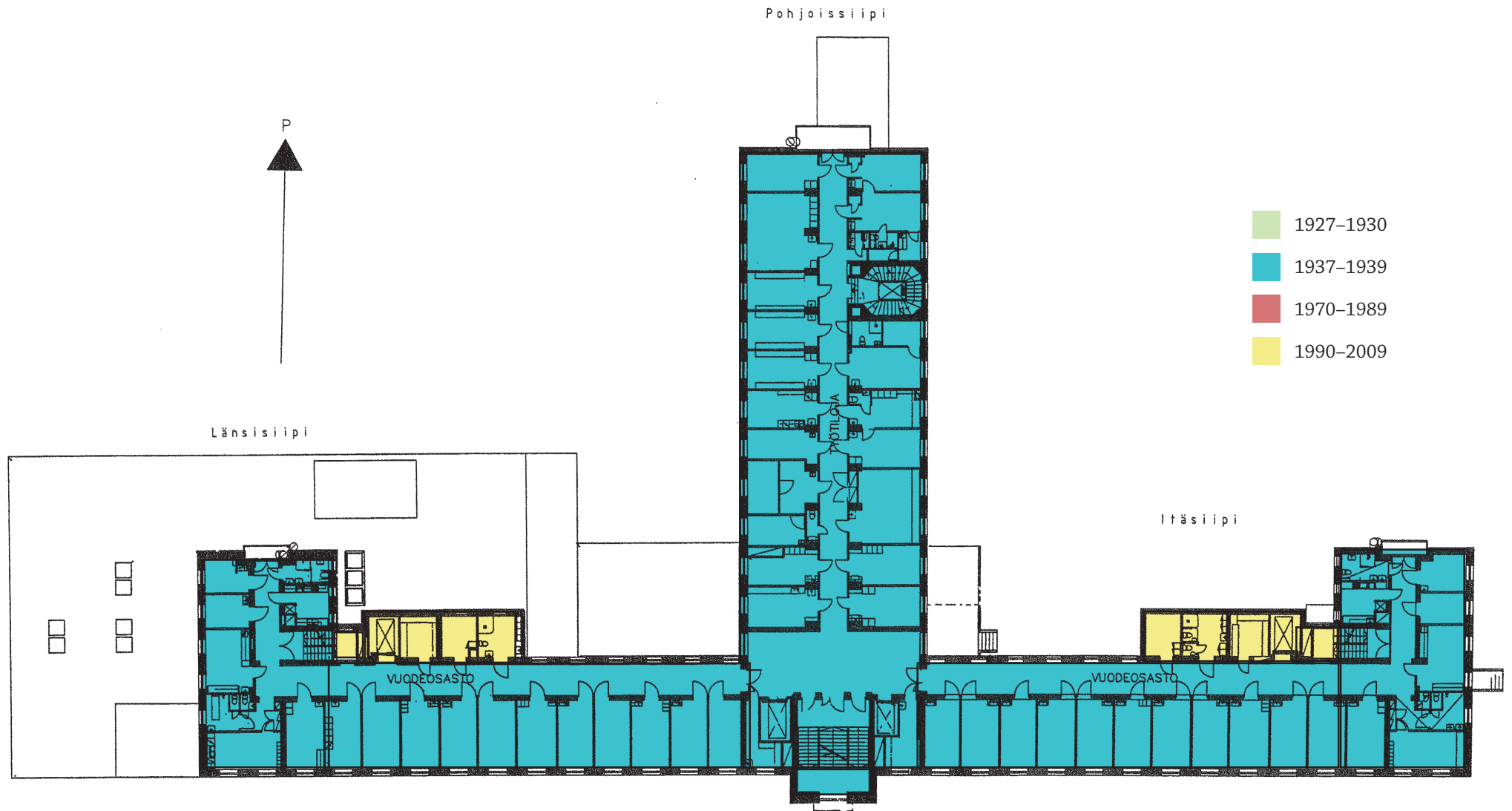
Päärakennus, rakennusvaiheet
1. kerros

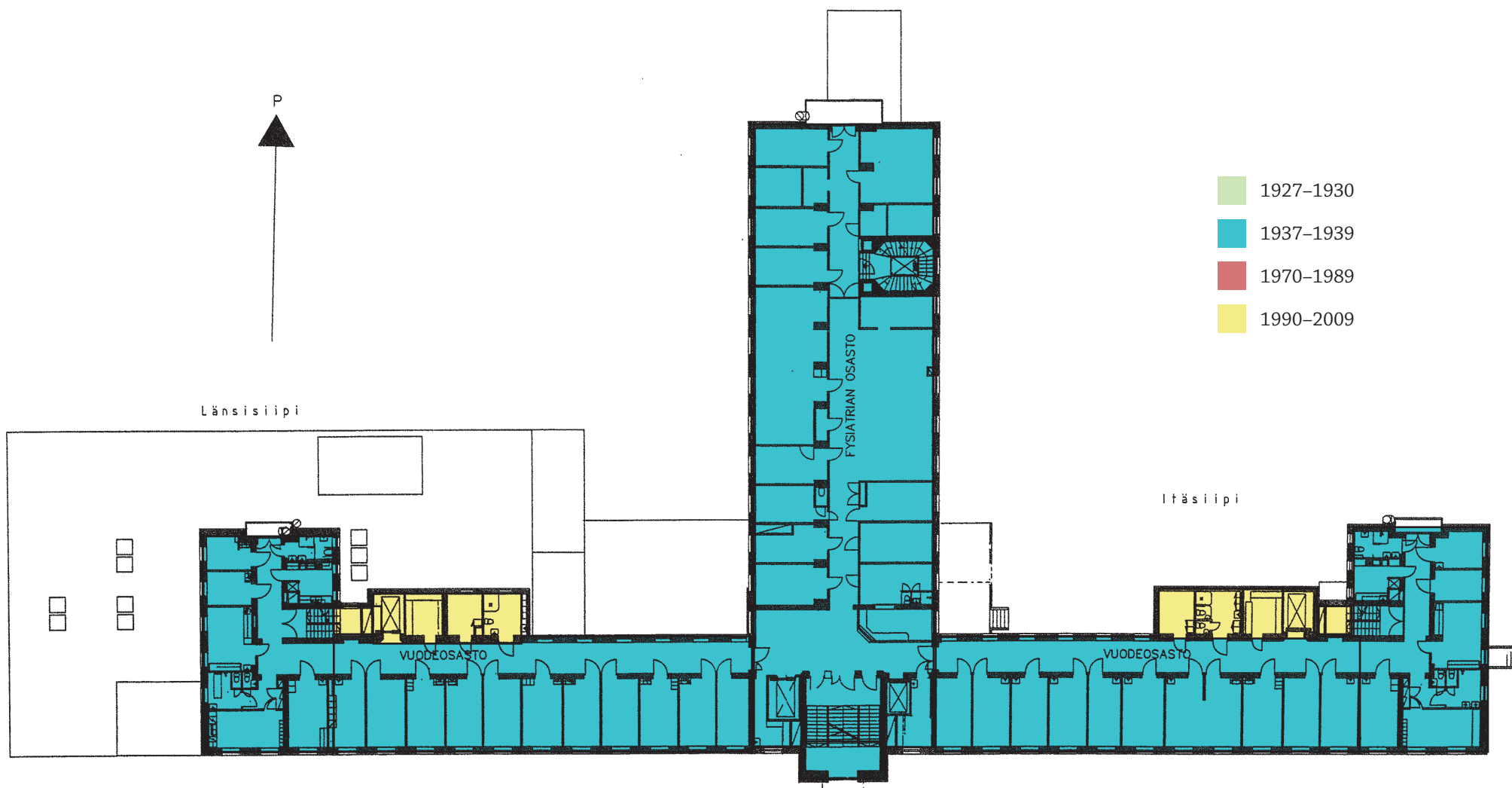
Päärakennus, rakennusvaiheet
2. kerros

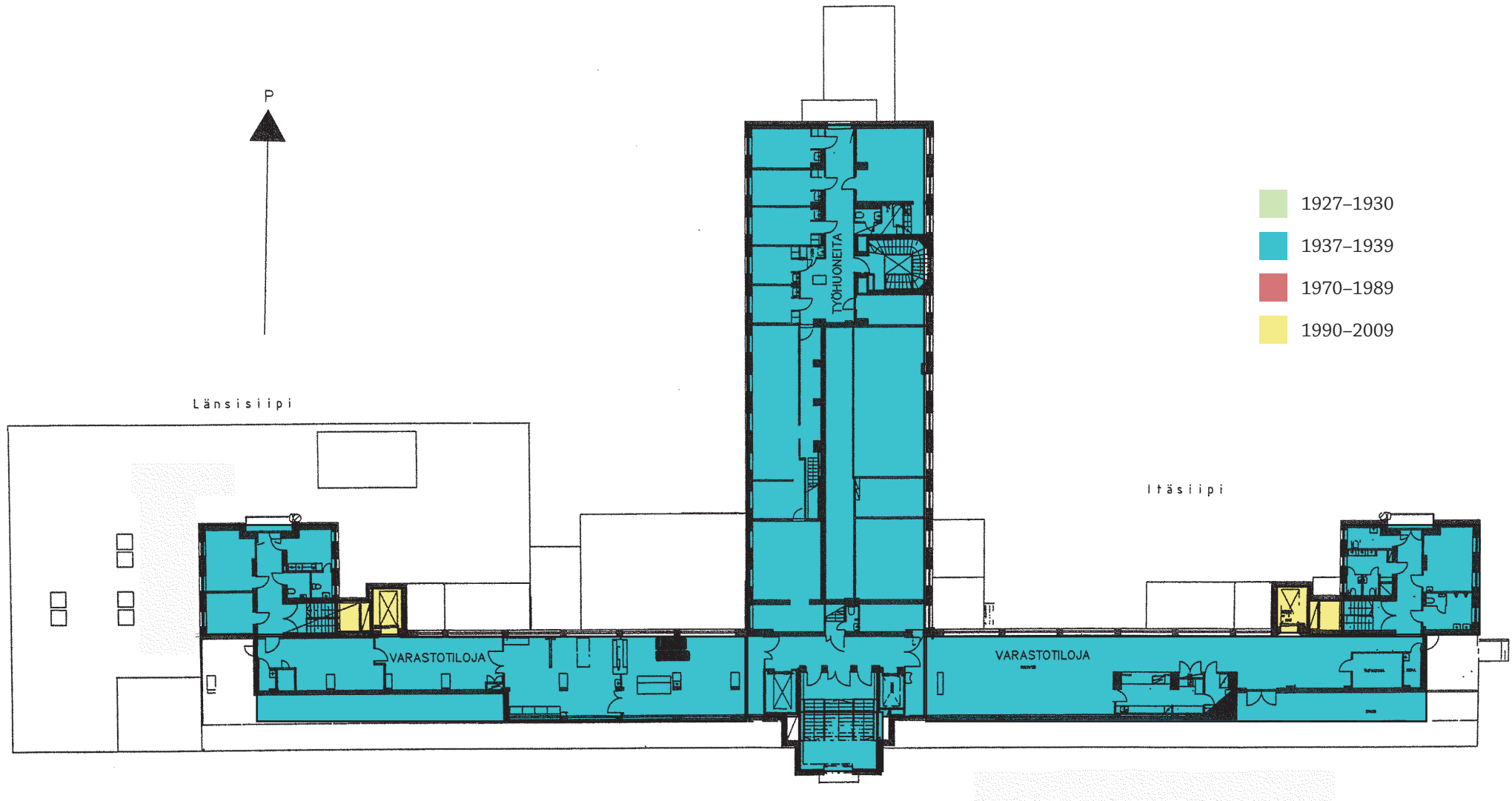
Päärakennus, rakennusvaiheet
3. kerros

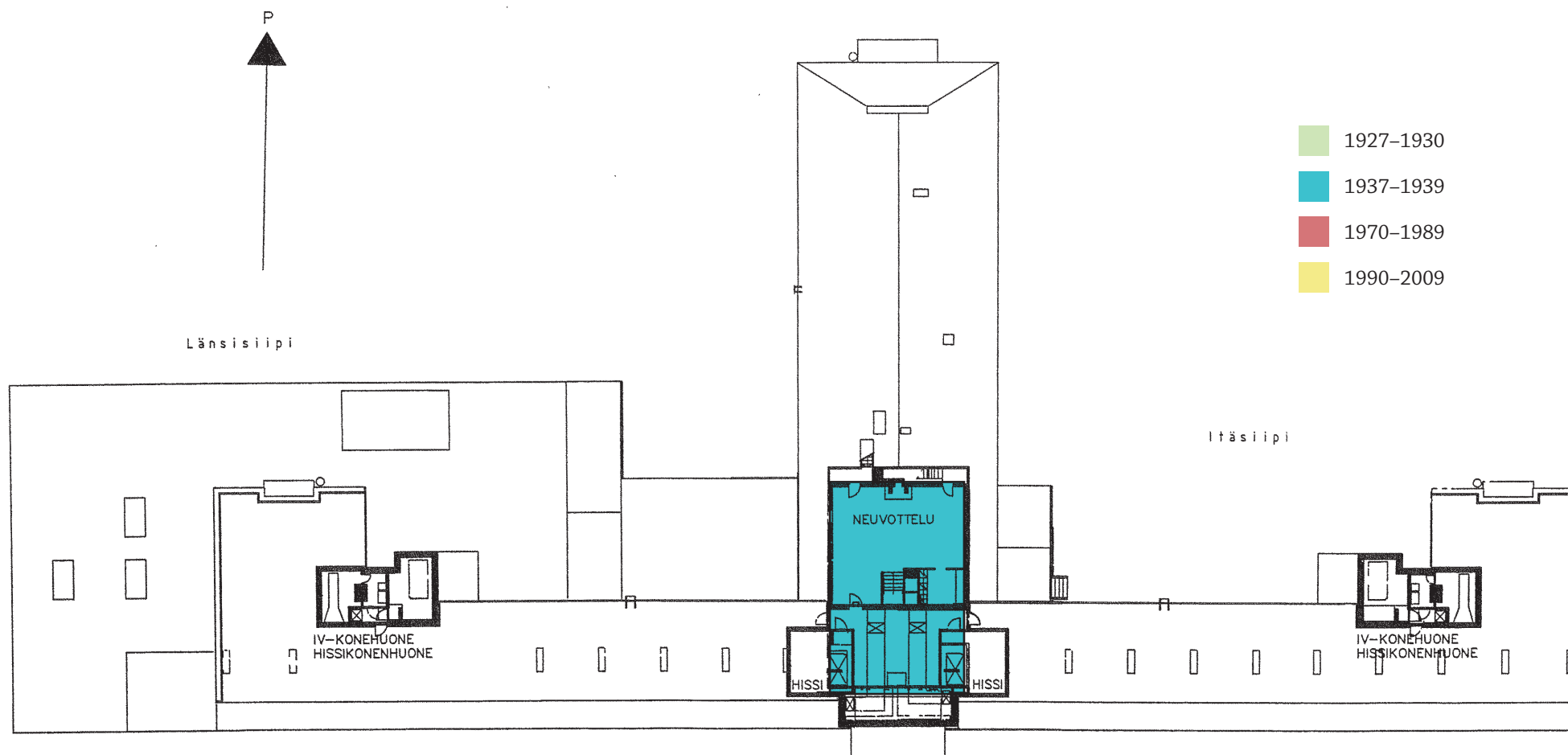
Päärakennus, rakennusvaiheet
4. kerros

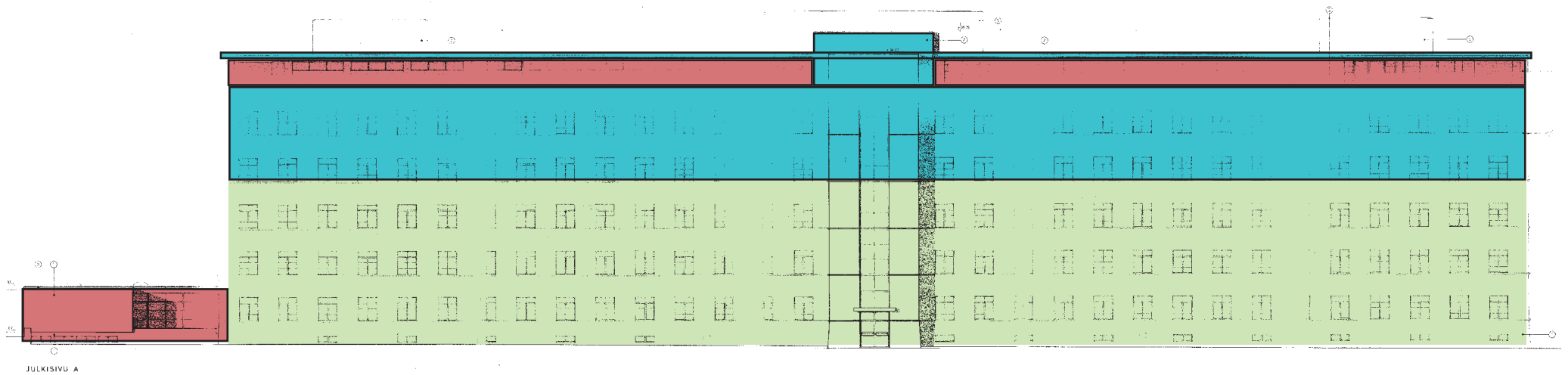
Päärakennus, rakennusvaiheet
5. kerros

Päärakennus, rakennusvaiheet
6. kerros

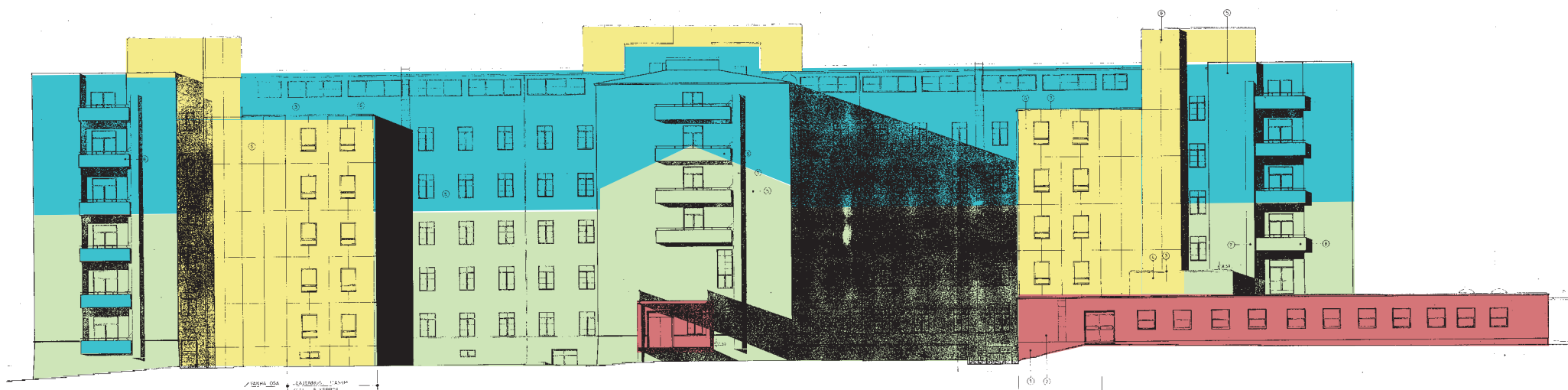
Päärakennus, rakennusvaiheet
7. kerros

Päärakennus, rakennusvaiheet
Eteläjulkisivu

- 1927–1930
- 1937–1939
- 1970–1989
- 1990–2009

Päärakennus, rakennusvaiheet
Pohjoisjulkisivu

- 1927–1930
- 1937–1939
- 1970–1989
- 1990–2009

4.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 26.6.2009 M. Heikinheimo

Eteläjulkisivu

Ulospäin levenevä rapattu sokkeli on peräisin 1920-luvun lopulta. Sokkelivyöhykkeessä oli alun perin ampuma-aukkoja muistuttavat ikkunat. Eteläjulkisivun länsisiivessä on nykyisin vain kolme alkuperäistä ikkuna-aukkoa, muut aukot on tukittu. Itäsiiven ikkuna-aukot ovat säilyneet.

Sokkelivyöhykkeen pinnassa on vanhempia suorakulmaisia tukittuja ilmanvaihtoaukkoja ja uusia säleikköjä. Itäpäässä sokkeliä on paikattu kalkkihiekkatiilellä.

Julkisivu on lämpörapattu alkuperäistä huomattavasti paksummaksi 1990-luvulla. Pinnassa on liikuntasaumot kolmen ikkunan välein. Kuudennen kerroksen makuuhallin betoniraken-

teinen suojalippa on alun perin ollut sisennetty ja se on keventänyt sommitelmaa. Se lasitettiin ja koteloitettiin 1980-luvun alussa. Lasitus on tuotu eteläjulkisivun pintaan. Paksu lämpörappaus on peittänyt sisäänsä myös julkisivupintaa rytmittävät betonilistat, jotka ovat osa 1920-luvun lopun horisontaalisuutta korostavaa sommitelmaa. Niiden kohdalle on asennettu pellitysnauhat.

Alkuperäisasussaan pääsisäänkäyntiä korostava keskirisaliitti oli kolmikerroksinen ja reliefein koristeltu. Sen räystäään ulkokulmia korostivat acanthus-aiheiset koristeet. 1939 asussa risaliitti oli neljä ja puoli kerrosta korkea. Korotusosa oli sileää rappausta. Risaliitin alkuperäinen kolmikerroksinen ikkuna vaihdettiin uuteen 1930-luvun lopulla. Samalla sisäänkäynnin eteen rakennettiin

betonilippa ja sivupielet verhottiin ruostumattomasta teräksestä tehdyllä levyllä. Lakattu puuovi sai sen nykyisen funkis-ilmeen. Pääsisäänkäynnin funkis-katos on kokonaisuutena säilynyt teräslevytettyine pielineen. Nykyisin ikkunat jäivät syviin aukkoihin. Uusitut ikkunat ovat kahdeksanruutuisia kuten alkuperäisetkin ikkunat. Nykyiset ikkunat ovat tummaksi petsattuja puuikkunoita

viidessä pääkerroksessa. Niiden hoitoa on laiminlyöty.

Länsipäähän on rakennettu yhden kerroksen korkuinen tasakattoinen poliklinikkaosa 1982. Sen seinät ovat slammattua tiiltä ja sokkeli on betonia. Eteläjulkisivulla uudessa osassa on oleskeluterassi. Vanhat makuuhallit purettiin kun poliklinikkasiipeä alettiin rakentaa.

Itäpääty

Kerroksen korkuinen sokkeli on säilynyt alkuperäisenä. Sen keskellä on alkuperäinen käynti kellariin. Päädyssä sijaitsi 1930 alkaen pieni eristysosasto kulkutautipotilaita varten. Sokkelin ikkunat ovat täyskorkeat.

Itäpääty on lämpöräpattu kuten eteläjulkisivu. Siinä ei alun perinkään ollut koristelijoita ik-

kunoiden alla. Kuudennen kerroksen ikkunat ovat kuusiruutuiset ja 1939 asussa ikkunajaon osalta. Muissa kerroksissa, kellari mukaan lukien, ikkunat ovat kahdeksanruutuiset. Kattokerroksessa näkyy lasitettu terassi ja koteloitu lippa.

Pohjoisjulkisivu

Pohjoisjulkisivuksi on luettu tässä sarja eri julkisivuosuuksia, mukaan lukien pohjoissiipi, rakennuksen pohjoispuolella.

Vanhojen osien sokkeli on vastaava kuin eteläjulkisivussa. Pohjoissiiven kellarin teknisiin tiloihin on alun perin johtanut luiska siiven pohjoispäädystä. Luiskan kohdalla on nyt rakennukseen 04 ulottuva lava ja katosrakennelma, joka rakennettiin 1980-luvun alussa. Kellarikerrokseen

on rakennettu kaksi uutta luiskaa: yksi pohjoissiiven itäpuolelle rakennuksen kylkeen ja toinen poliklinikasiiven kohdalle länsipäähän.

Julkisivu on rapattu ja vanhan pinnan osalta se vastanee syvyyssuunnassa melko hyvin alkuperäistä. Potilaskäytävien päähän on lisätty betonirakenteiset parvekkeet, joissa on teräsputkiosia, 1939. Kumpaankin potilassiipeen on 1980-luvulla lisätty hissi ja sen kylkeen muita tiloja, mikä näkyy uusina elementeistä rakentuvina julkisivupin-

toina sivukäytävän pohjoispuolella. Näiden osien ikkunoiden suhteet ovat samat kuin vanhoissa ikkunoissa, mutta puitejako on erilainen. Osa alkuperäisistä sivukäytävän ikkunoista on peittynyt.

Länsipäähän on rakennettu yhden kerroksen korkuinen tasakattoinen poliklinikkaosa 1982. Sen seinät ovat slammattua tiiltä ja sokkeli on betonia.

Yksityiskohtana mainittakoon, että pohjoisjulkisivussa on säilynyt kolme lämpöjohdosta rakennettua seinään kiinnitettyä funkis-tikasta.

Sisätilat

Pääporras

Pääportaan mosaiikkibetoniset lattiat ja takorautaiset kaiteet ovat hyvin säilyneitä. Mosaiikkibetonissa on etenemän etureunassa painaumia kovan kulutuksen seurauksena! Kerrostasanteille johtavat ovet on uusittu. Seinäpinnat ja katot ovat rapattuja, mikä vastaa alkuperäistä käsittelyä. Tila on hyvin säilynyt.

Sivukäytävät

Parantolan potilashuoneet sijoitettiin kohti auringkoa. Sivukäytävä on niiden pohjoispuolella ja taittuu rakennuksen päissä lyhyeksi keskeiskäytäväksi. Sivukäytävien tunnelma on muuttunut pimeäksi kuin pohjoispuolelle on rakennettu hissit ja kylpyhuoneet. Uusien ilmastointikoneiden vaatimat putkitukset on sijoitettu potilashuoneen tilaan, jolloin käytävä on säilynyt väljänä.

Potilashuoneet

Päärakennuksessa oli kahden ja neljän hengen potilashuoneita vuorotellen. Niitä oli suunnilleen yhtä paljon. Samaa jakoa noudatettiin 1939 valmistuneissa uusissa kerroksissa. Miesten osastot olivat itäsiivessä ja naisten länsipäässä. Huonejako on säilynyt, mutta huoneet on modernisoitu, ilmeisesti 1982 päättyneessä korjauksessa. Osastonhoitajien huoneet sijaitsivat alun perin potilasosastojen yhteydessä näiden päissä, mutta ne muutettiin potilashuoneiksi jo 1939. Potilailla oli alun alkaen yksi käsienpesuallas kahta potilasta kohden ja 1937 piirustuksen mukaan heillä oli henkilökohtaiset käytäväseinää vasten sijoitetut vaatekaapit.

Ruokasali ja seurusteluhuone 2. kerros

Toisen kerroksen korkea ruokasali ja siihen liittyvät kaksi seurusteluhuonetta muodostivat rakennuksen päätilan. Ennen 1937 otetuista kuvista näkyy selvästi tilan klassisistinen tunnelma. Puolitoistakerroksisessa ruokasalissa oli ajan oloon erittäin nykyaikaiset teräsbetoniset sienipilarit, joiden kapiteeli on profiililtaan pyöreä eli täysin elastinen. Alvar Aalto käytti vastaavia rakennuksia samana vuonna valmistuneessa Turun Sanomien toimituksessa, jota on totuttu pitämään yhtenä modernismin avainteosina Suomessa. Arkistovalokuvasta voi päätellä, että pilarit ovat olleet jonkin väriset, samoin kuin huoneen seinät. Moderneja pylväitä on koristeltu klassismin hengessä rengasmaisella jalustalla ja yläosassa rappauslistoin. Valokuvassa ruokasalin pohjoisseinällä oven päällä näkyy myös puoliympyrän muotoinen syvennys, jota koristaa vaalea reliefi. Tunnelma on juhlallinen.

Nykyisin tilat eivät enää hahmotu entisikseen. Huonejakoa on muutettu. Paikalla on keittiö ja kahvio. Pylväät ovat osittain näkyvissä, mutta niiden kapiteelit ovat alakattorakenteiden yläpuolella. Olisi toivottavaa, että ruokasalin pilareiden kapiteelit saadaan näkyviin huonetilassa kun rakennusta korjataan.

Juhlasali 5. kerros

1939 parantola koki uuden syntyvaiheen. Rakennukseen rakennettiin monia uusia yhteistiloja, kuten työsalin pohjoissiiven neljänteen ja juhlasaliin viidennen kerrokseen. Juhlasalissa näytettiin elokuvia kahdesti viikossa. Näyttämön keskellä oli alas rullattava elokuvakangas.

Vanha juhlasali toimii nykyisin kuntosalina ja tilan hahmo on jokseenkin säilynyt.

Kattoterassi 6. kerros

Kuudennessa kerroksessa sijaitsivat makuuhallit: itäpäässä oli miehet, keskellä hoitajat ja lännessä naiset.

Kattoterassi on oleellinen osa 1939 toteutettua uutta, laajennettua funkis-parantolaa. Sen merkitys korostuu keventävänä rakenteena entistään kun vanhat makuuhallit on purettu. Alkuperäinen halli oli avoin ja se oli jaettu lasiseinien pienempiin osastoihin. Lattia oli keltaista, lasitamaton, uritettua klinkkeriä. Halli on lasitettu ja lippa on koteloitu 1980-luvulla. Myös pohjois-siivessä oli kattoterasseja, jotka toteutettiin 1939. Niistä ei ole löytynyt piirustuksia, mutta ne näkyvät selvästi vanhoissa valokuvissa.

Kuudennen kerroksen kattoterassin rakenteisiin on päässyt kosteutta. Eristeisiin tunkeutunut vesi on aiheuttanut vuoto-ongelmia viidennen kerroksen potilashuoneissa. Tilaaajalta saatujen tietojen mukaan myös sisäilman laatu viidennessä kerroksessa on heikentynyt.

Näköalahuone 7. kerros

Kyseinen kokoontumishuone oli joko hoitajien tai lääkäreiden käytössä. Huone on säilynyt verrattain hyvin.

Seurusteluhuoneet, 2.kerros

Etualalla seurusteluhuoneet ja takana päärakennuksen toisessa kerroksessa pohjoissiivessä sijainnut ruokasali. Kuvaaja valokuvaamo Päijänne, SMK 19_40.

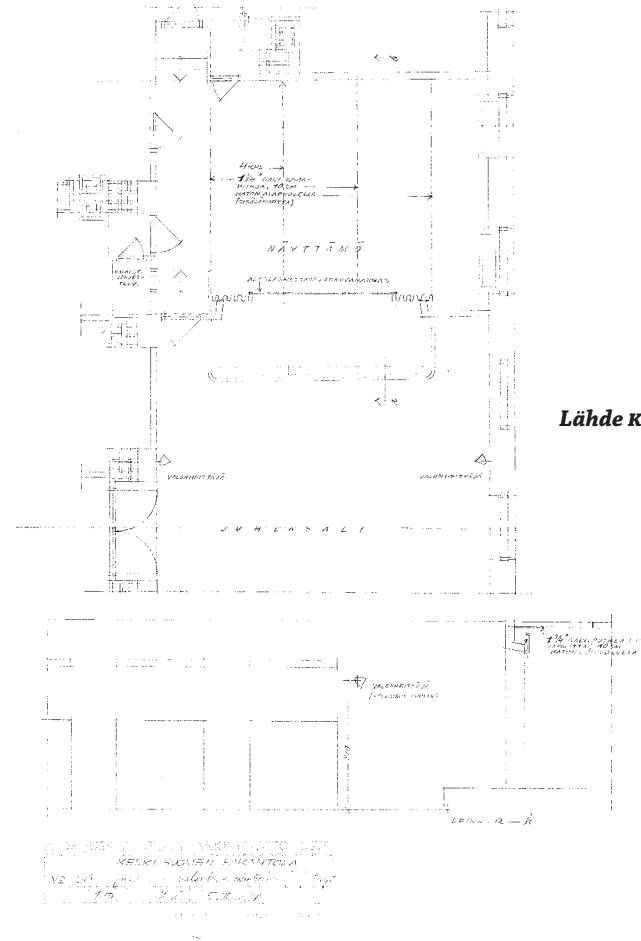
Ruokasali, 2.kerros

Parantolan ruokasalissa on kahdeksan sienipilaria, jotka kannattavat korkeata kattoa. Kuvaaja valokuvaamo Päijänne, SMK 19_41.

Sienipilareiden yläosa on jäänyt alaslasketun katon yläpulelle. Sali on palautettavissa. Päärakennus 2. krs 2009. Kuva Sami Heikinheimo, Ark-byroo.

Lähde KS SHP.

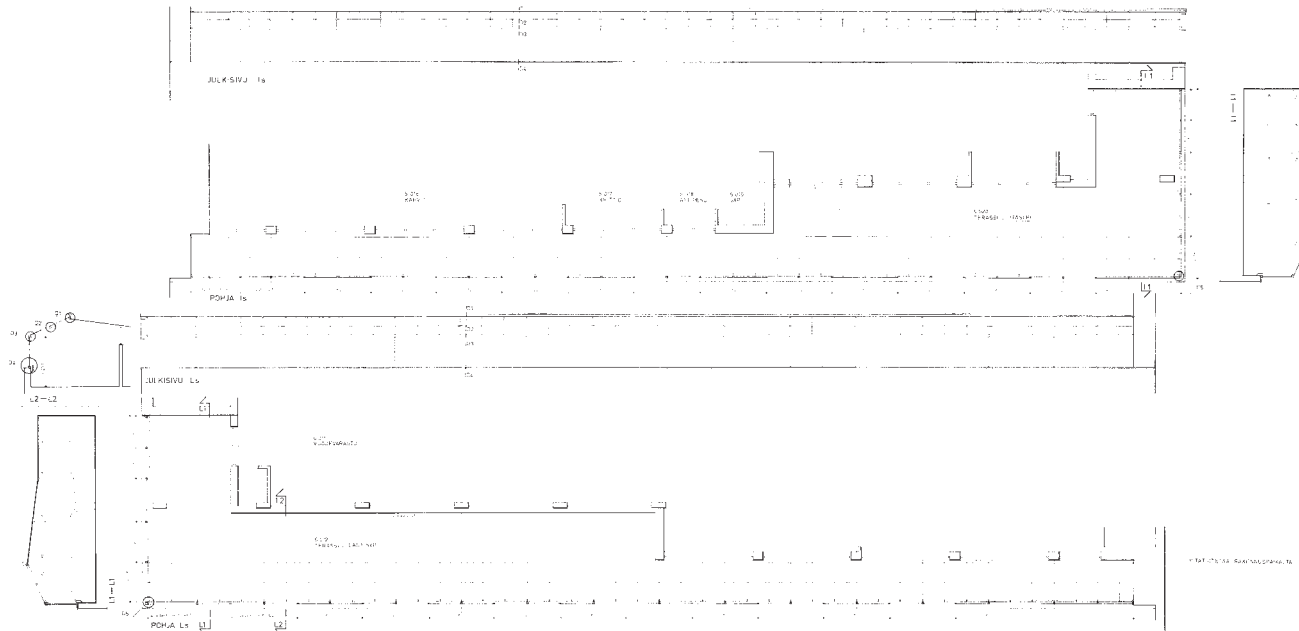

Parantolan juhlasalissa näytettiin elokuvia kahdesti viikossa. Kuva on 1940-luvun lopulta. Kuvaaja valokuvaamo Päijänne, SMK 175_46.

Juhlasalissa on nykyisin kuntosali. Tilajakoa on hieman muutettu, mutta tilan hahmo on säilynyt. Kuva Sami Heikinheimo, Ark-byroo.

**Terassin lasitusuunnitelma.
Railo & Leinus 1988. KVA**

◀◀ **Naisosaston potilaita hallimakuulla
1960-luvun puolivälissä. Betonilippa on vielä
alkuperäisessä asussaan. Laatta oli verhottu
lasittamattomilla keltaisilla uritetuilla klink-
kereillä, jollaisia käytettiin myös muissa 1939
valmistuneissa rakennuksissa. SMK 80_1**

**Kattokerrokseen asennattiin lasitus 1980-lu-
vun alussa. Kerroksessa on toiminut kahvila
ja apteekki. Nykyisin kuudennessa kerrok-
sessa on tyhjää lasitettua terassia ja teknistä
tilaa. Terassilla on pahat kosteusvauriot, jot-
ka on helppo aistia hajujen perusteella. Kuva
Marianna Heikinheimo, Ark-byroo.**

Näköalahuone, 7. kerros

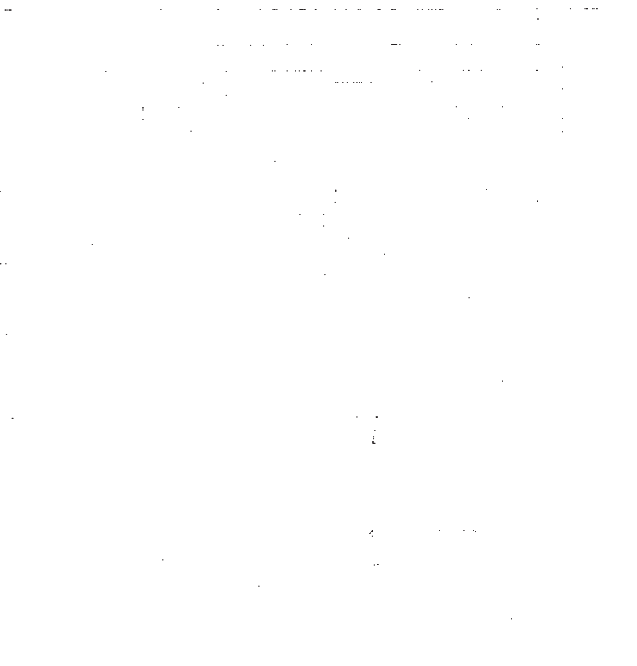

Seitsemännenn kerroksen näköalahuone oli henkilökunnan, mahdollisesti lääkäreiden kokoontumistila. Se rakennettiin 1939 katolle ja siihen liittyy katto-terassi. Tilakokonaisuus muistuttaa modernistista villaa. SMK 18_5

Näköalahuone on edelleen käytössä kokoustilana. Taustalla näkyy alkuperäinen takka ja kuudennen kerroksen porrastasanteelle johtavan portaan teräskaide. Kuva Sami Heikinheimo, Ark-byroo.

Pääporras

Piirustuksessa on esitetty pääportaan sisääntulohallin lattian ja porrastason alkuperäinen koristelu (alla) 1930. Porrastasojen koristelut ovat edelleen näkyvissä. SMK 19_40.

5 Muut tarkastelun piiriin kuuluvat rakennukset

5.1 Lastenparantola

Rakennus n:o 2

5.1.1 Perustiedot

Rakennusaika

1937–39

Suunnittelijat

1937–39 Arkkitehti Jussi Paatela
Rakennesuunnittelija diplomi-
insinööri T.V. Helin

Huoneistoala

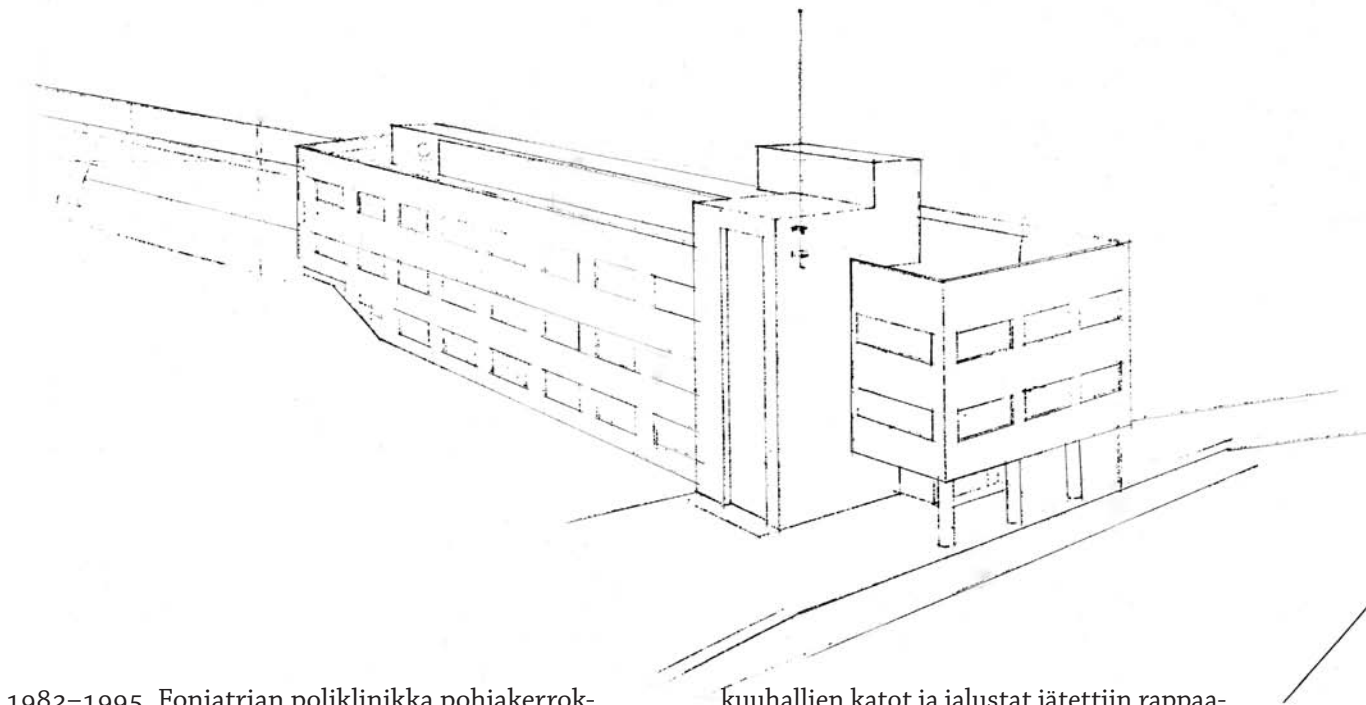
1 059 kem

Kerrosluke

Alun perin 3 + kattoterassi sekä kaksikerroksinen
makuuhallisiipi
Nyt 3 ja kaksikerroksinen makuuhallisiipi

Käyttö

1939–1966 Lasten tuberkuloosisairaala. 1939
lastenparantolan valmistuttua, sinne
alettiin järjestää kansakoulua. Koulu
toimi aina vuoteen 1965. Tämän
jälkeen parantolassa toimi sivutoi-
minen tuntiopettaja 10–15 tuntia
viikossa.³¹
1939–1944 Sotasairaala.
1966–1982 Keski-Suomen keskussairaalan las-
tenosasto 3 ja foniatrian osasto.

1982–1995 Foniatrian poliklinikka pohjakerrok-
sessa, lastenosasto toisessa kerrok-
sessa ja foniatrian osasto kolmannes-
sa kerroksessa.
1995– Yksityinen toipilassairaala Kanerva.

Rakenteet työselityksen mukaan

Perusmuurit: säästöbetoni.

Jalusta: Teräsbetonisokkeli, joka on laatoitettu
n. 60 cm leveillä laatoilla, on alkuperäinen
ratkaisu.

Runko: Ulkoseinät puolen kiven tiilistä ja rautabe-
tonista 3 cm:n korkkieristyksellä. Välipoh-
jat rakennettiin teräsbetonista insinöörin
rakennetyyppien mukaan. Tarvittaessa
teräsbetonia jäykistettiin rautapalkeilla.
Makuuhallit valettiin teräsbetonista.

Julkisivut: Alunperin kalkkirapatut. Ikkunoiden
ympäristät ja jotkut julkisivun osat rapattiin
sileiksi muusta seinäpinnasta poiketen. Ma-

kuuhallien katot ja jalustat jätettiin rappaa-
matta, mutta makuuhallien ja parvekkeiden
sisäsivut rapattiin sementtirappauksella. Ne
oli käsitelty kahteen kertaan happokalkilla.
Nykyisin julkisivu on rapattu ja ikkunoita
kehystävät sileät reunukset. Nykyinen maa-
lityyppi on hengittämätön ja talo on mah-
dollisesti rapattu kokonaan uudelleen.

Vesikatto: Katolla oli avoin kattoterassi eli makuu-
halli, jota suojaasi pohjoissivulle rakennettu
seinäke. Terassia rajasivat putkikaiteet,
jotka näkyvät selvästi rakennuksen val-
mistumisen jälkeen otetussa valokuvassa
(SMK 19_30). Katteena oli galvanoitu 4,5
kilogramman Sampo-levy kaksinkertaisin
saumoin, lukuun ottamatta tasakattoja.
Osa syöksytorstista upotettiin seinämuura-
ukseen. Nykyisin bitumihupakate. Vesikat-
topintaa ympäröi joka puolelta rintamuuri,

³¹ Muuramen kirja 1989, 390.

joka muodostaa yhdessä vesikattopinnan kanssa rakennuksen suuruisen kaukalon.

Ikkunat: Alun perin pääosin puiset, kaksipuitteiset yhteen kytketyt ikkunat. Jokaiseen huoneeseen asennettiin ainakin yhteen ikkunaan terveysikkunan helat tuuletusta helpottamaan.

Ovet: Puuovet olivat pääosin koivuvaneerista ja lakattuja.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Keskuslämmitysjärjestelmän parissa. Painovoimainen ilmastointi.

Hissit: Henkilöhissi ja hissi ysköskupprien kuljettusta varten.

Väri: Vaalea, alun perin käytetty mahdollisesti kahta väriä kuten päärakennuksessa. Rapautut seinät ovat nykyisin keltaisia ja makuuhalli on valkoinen.

5.1.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

1937–39

Lastensairaala liittyy arkkitehtonisesti päärakennuksen laajennukseen 1930-luvun lopussa, jolloin päärakennusta korotettiin ja sen ulkoasu muutettiin kauttaaltaan funkis-henkiseksi. Lastensairaala jatkaa päärakennuksen itä-länsi – akselia ja taittuu vapaassa koordinaatistossa makuuhallin kohdalla kaksisiipiseksi makuuhalliksi rinteen puolella. Kokonaan teräsbetoninen lastensairaala edusti muotokieleltään modernia arkkitehtuuria, samoin kuin päärakennuksen uudistetut makuuhallit ja uudet kattoterassit kaikissa siivissä. Lastenparantolan makuuhalli on kokonaan betonista ja sen pohja on kapeneva.

Lastensairaala rakentuu keskikäytävän varaan siten, että potilashuoneet on sijoitettu käytävän eteläpuolelle. Pohjoispuolella on vain sekundäärisiä tiloja, kuten saniteettitiloja. Potilashuoneissa oli alun perin neljä sänkyä. Ensimmäisen kerroksen makuuhallissa 26 sänkyäpaikkaa. Osastoilla oli sekä tyttöjä että poikia.

1960-luku

1967 toteutettiin muutoksia O. Jokisen suunnitelmien mukaan; mm. päivähuoneet päädyissä jaettiin kahtia.

1980-luku

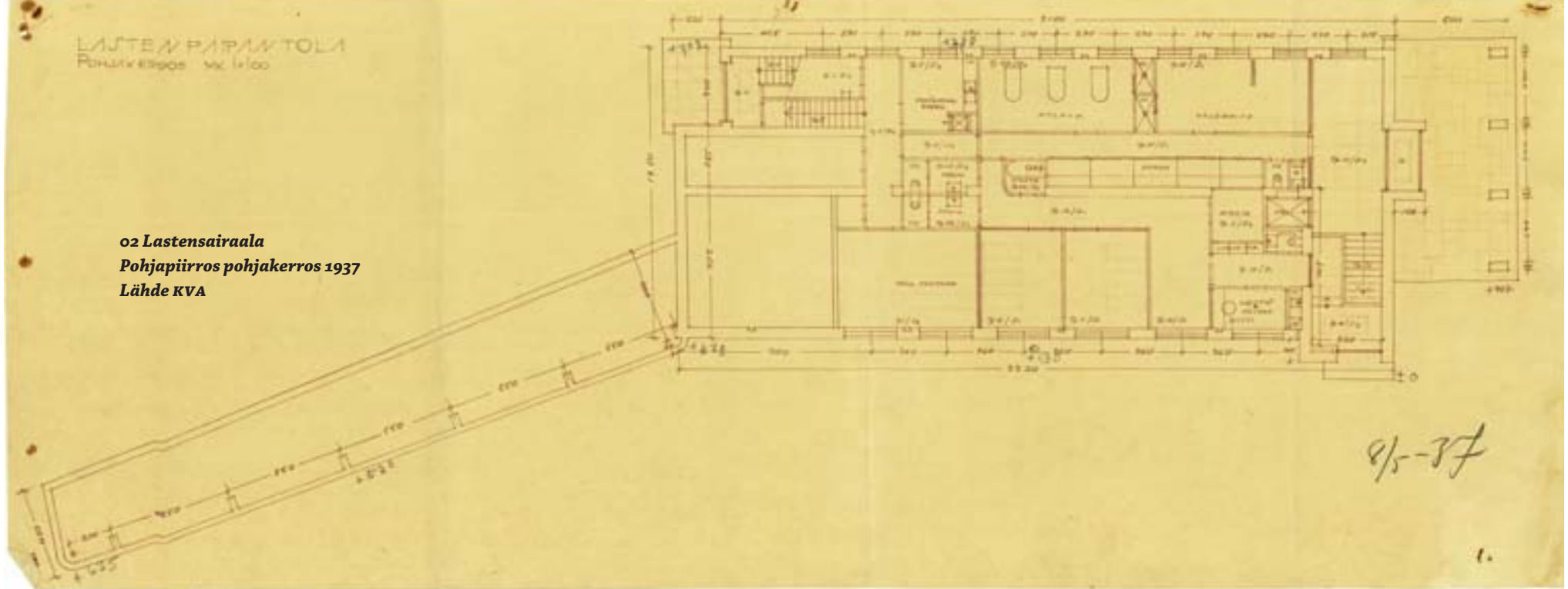
Korjauksen hankesuunnitelman teki arkkitehti Lauri Louekari Keski-Suomen keskussairaalan teknilliseltä osastolta. Sen mukaan lastensairaalan toiminnan luonne on muuttunut 40 vuoden aikana. Tuberkuloosia sairastavien potilaiden staattinen, vähän henkilökuntaa vaativan hoidon sijaan on tullut fyysisesti toimintakykyisten, leikkivien lasten tarkkailuhoito ja samalla henkilökunnan määrä on moninkertaistunut. Henkilökunta tarvitsee lisää työtilaa ja potilaat leikkitiloja. Huoneita on jaettu väliseiniin ja käytävää otettu muuhun käyttöön. Korjauksessa päätilojen (ruokailuhalli, makuuhalli ja päivätilat) alkuperäinen luonne palautetaan väliseiniä purkamalla ja entisen päivähuoneen kulmaikkunat palautetaan. Lasten sisäänkäynti järjestetään makuuhallin kautta.

Korjauksen suunnitteli 1979–1981 Arkkitehtitoimisto Mika Päivärinne. Lastensairaalan kolme kerrosta korjattiin. Makuuhalliin rakennettiin uusi sisäänkäynti ja porras. Ikkunat uusittiin.

1985 lisättiin katos pääsisäänkäynnin ylle.

1990-luku

1995 Pintojen kunnostus.

02 Lastensairaala
Pohjapiirros pohjakerros 1937
Lähde KVA

5.1.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 26.6.2009 M. Heikinheimo

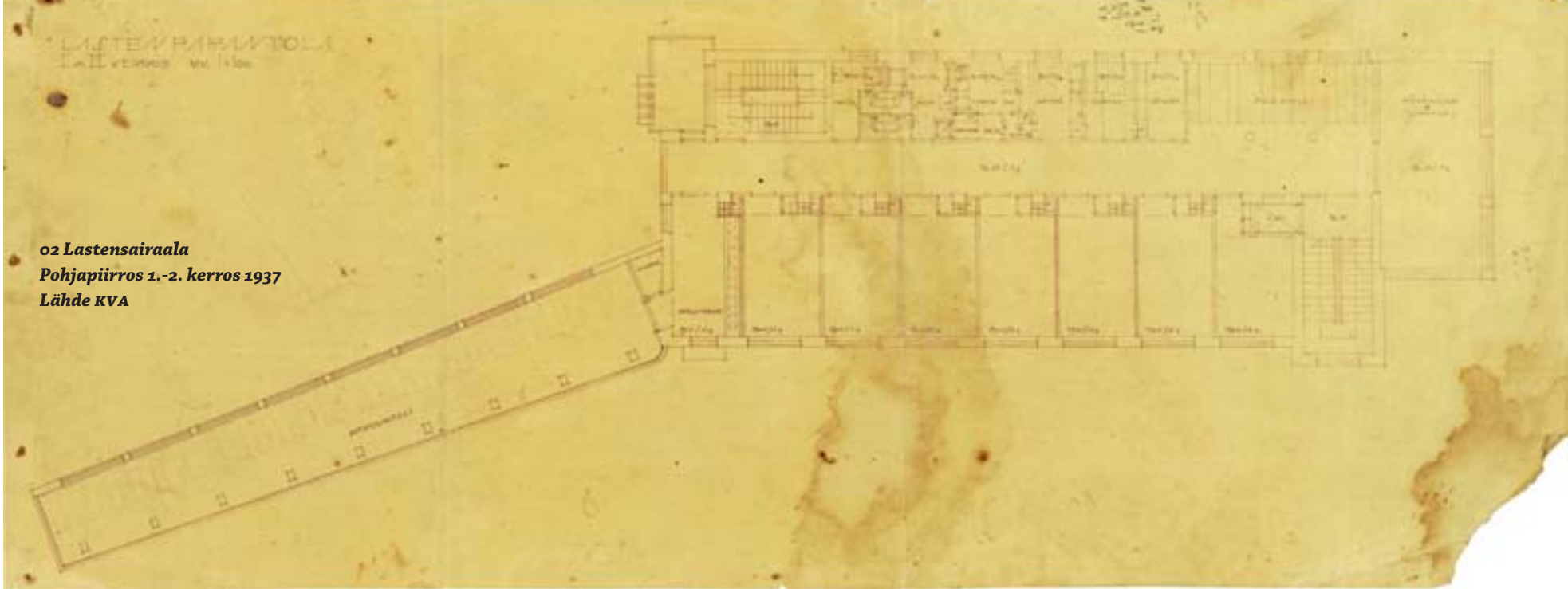
Lastensairaalan rakennus on sovitettu rinteeseen. Se on osittain kolmikerroksinen, osittain kaksikerroksinen. Pohjapiirros on epäsymmetrinen siten, että makuuhalli kohtaa päävolyymin vinossa kulmassa. Rakennuksen yleishahmo on edelleen avoin kapenevine makuuhalleineen. Kolmikerroksisen osan päällä oli alun perin kevennyksenä pitkä sisäänvedetty umpinainen osa pohjoispuolella ja kattoterassi eteläpuolella. Ne on purettu. Nykyinen peltiverhottu umpinainen konehuone on lisätty 1981.

Sokkelipinta on rapattu ja se on jaoteltu pystysaumoin vyöhykkeisiin. Vyöhykejako on esitetty 1937 piirustuksissa. Nykyinen seinäpintojen rappaus on todennäköisesti tehty 1981 valmistuneen korjauksen yhteydessä. Ikkunoita kiertää sileämpi muutaman sentin vyöhyke. Ikkunat on uusittu, mutta niiden jako vastaa 1937 tilannetta. Alun perin vesikourut on upotettu julkisivuun.

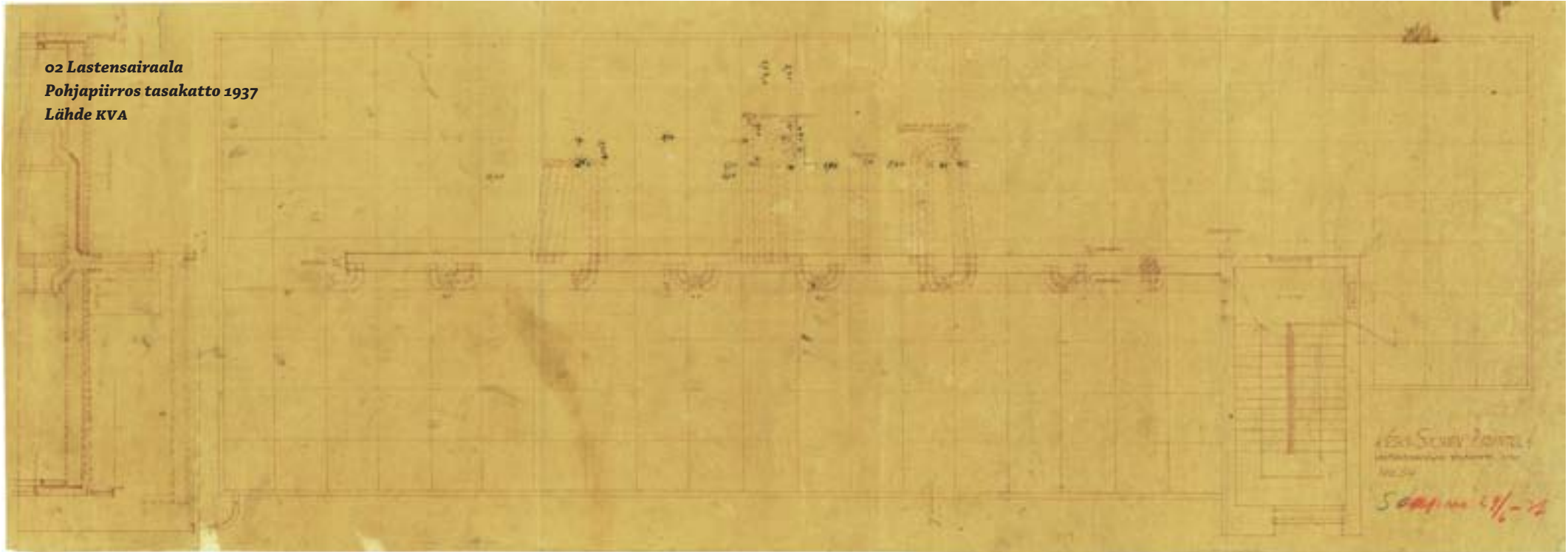
Kaksikerroksinen makuuhalli on kokonaan betonirakenteinen. Kaikki betonipinnat on nykyisin rapattuja. Makuuhallin kaiteet ovat umpinaiset. Hallin lattiaklinkkerin päät työntyvät julkisivuun koristeaiheeksi. Keltaiset, uritetut ja lasittamattomat klinkkerit ovat alkuperäisiä. Sa-

moja klinkkereitä esiintyy myös muissa rakennuksissa: alilääkäreiden asuinrakennuksessa Vasarissa (rakennus 05) ja Konehenkilökunnan asuinrakennuksessa (06). Makuuhallin alakaton pinta on maalattua paneelia, todennäköisesti alkuperäistä. Makuuhalliin on lisätty porras ja uusi sisäänkäynti 1981 valmistuneessa muutos- ja korjaustyössä.

Vuonna 1937 päivättyyn pihasuunnitelmaan sisältyi maaston pengerrykset, kävelyreitit ja ajo-luiska. Kyseiset pinnan muodot ovat säilyneet hyvin. Lähiympäristössä suurin yksittäinen muutos on uuden sisäänkäyntikatoksen rakentaminen rakennuksen länsipäähän. Se katkaisee vanhan maatalan kiviaidan.

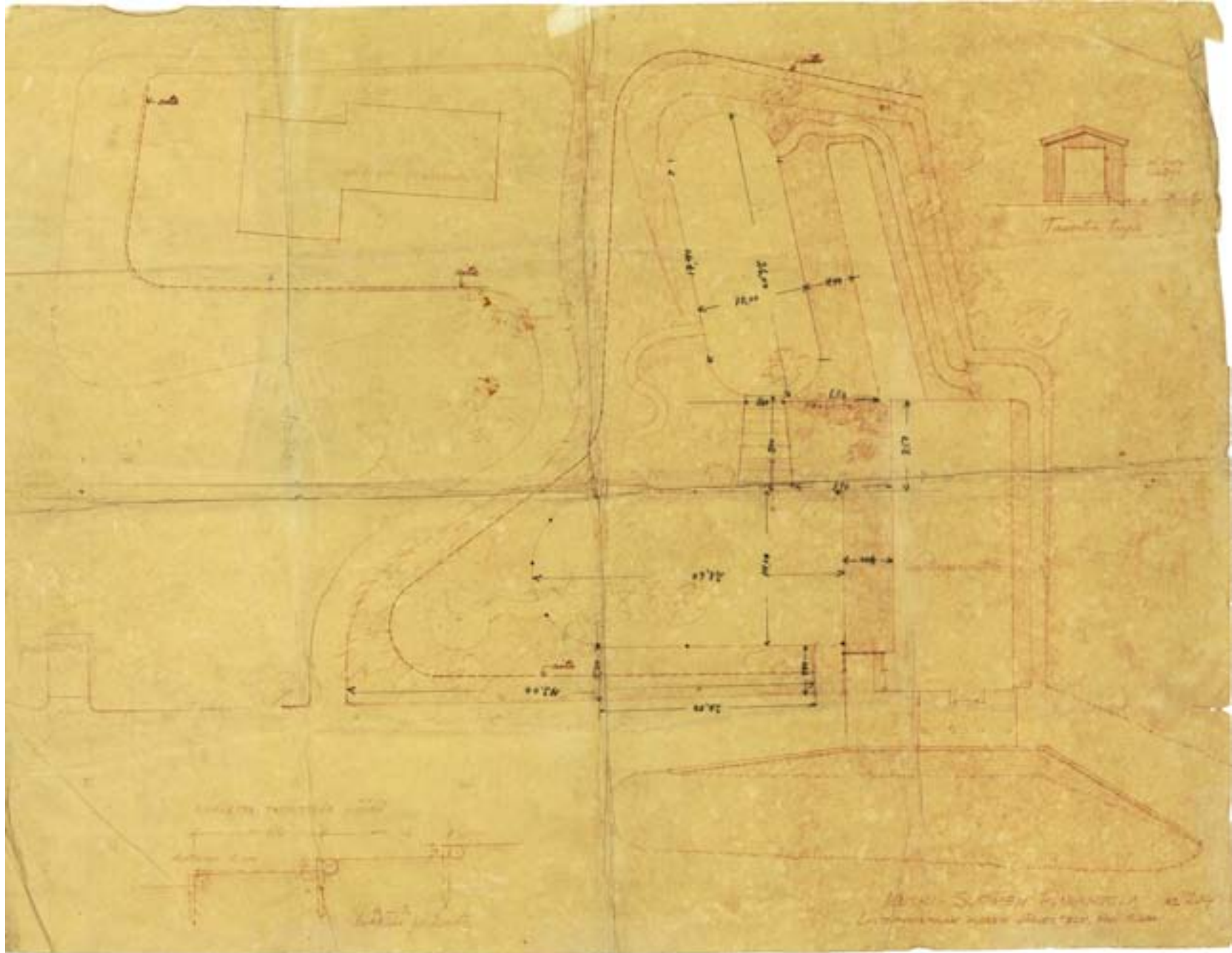

02 Lastensairaala
Pohjapiirros 1.-2. kerros 1937
Lähde KVA

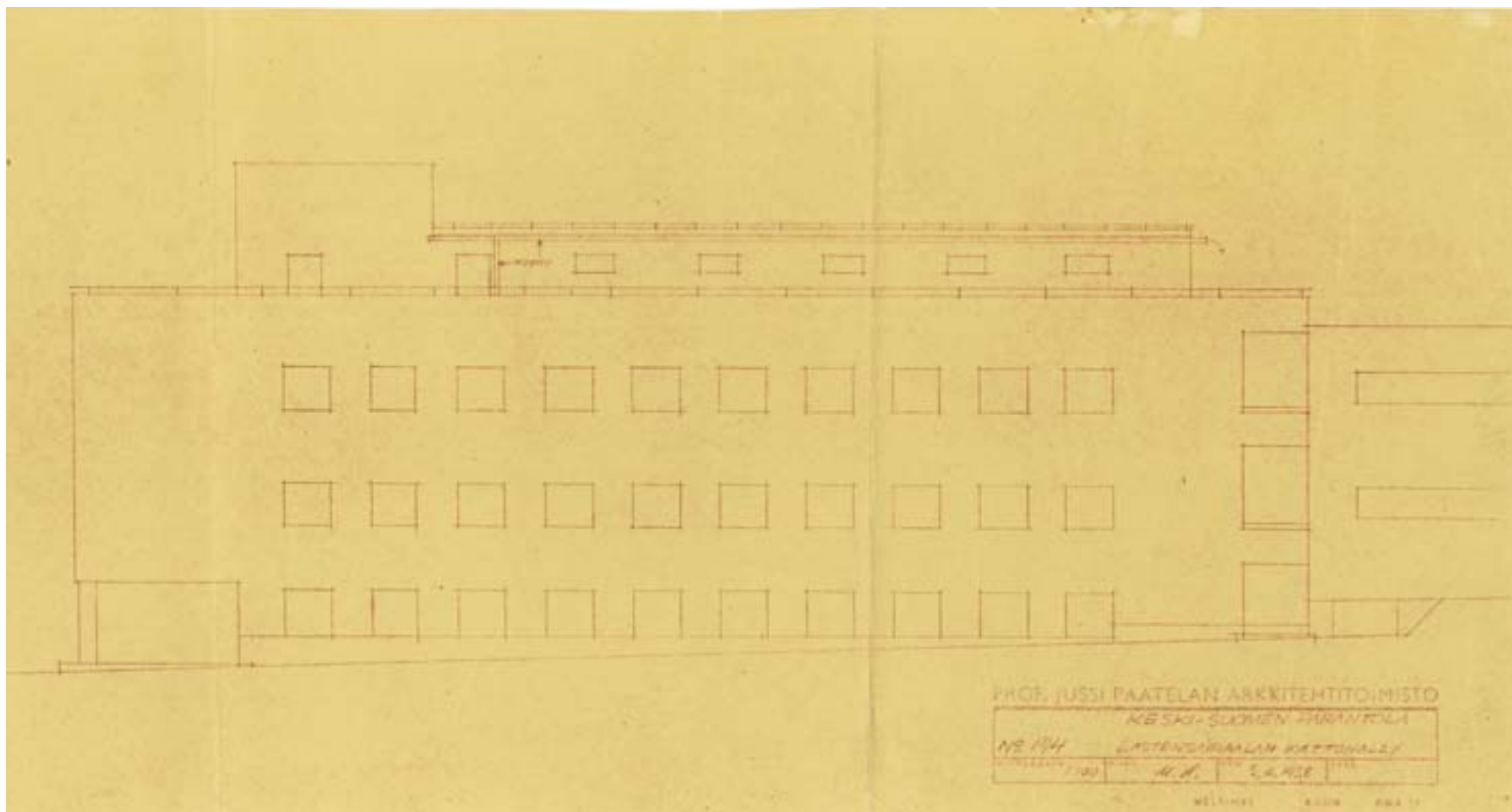
02 Lastensairaala
Pohjapiirros tasakatto 1937
Lähde KVA

Yrjö Sjöström
 5001 m 19/6-37

02 Lastensairaala
Aluejärjestely ja Taavetin
tupa 1937
Lähde KVA

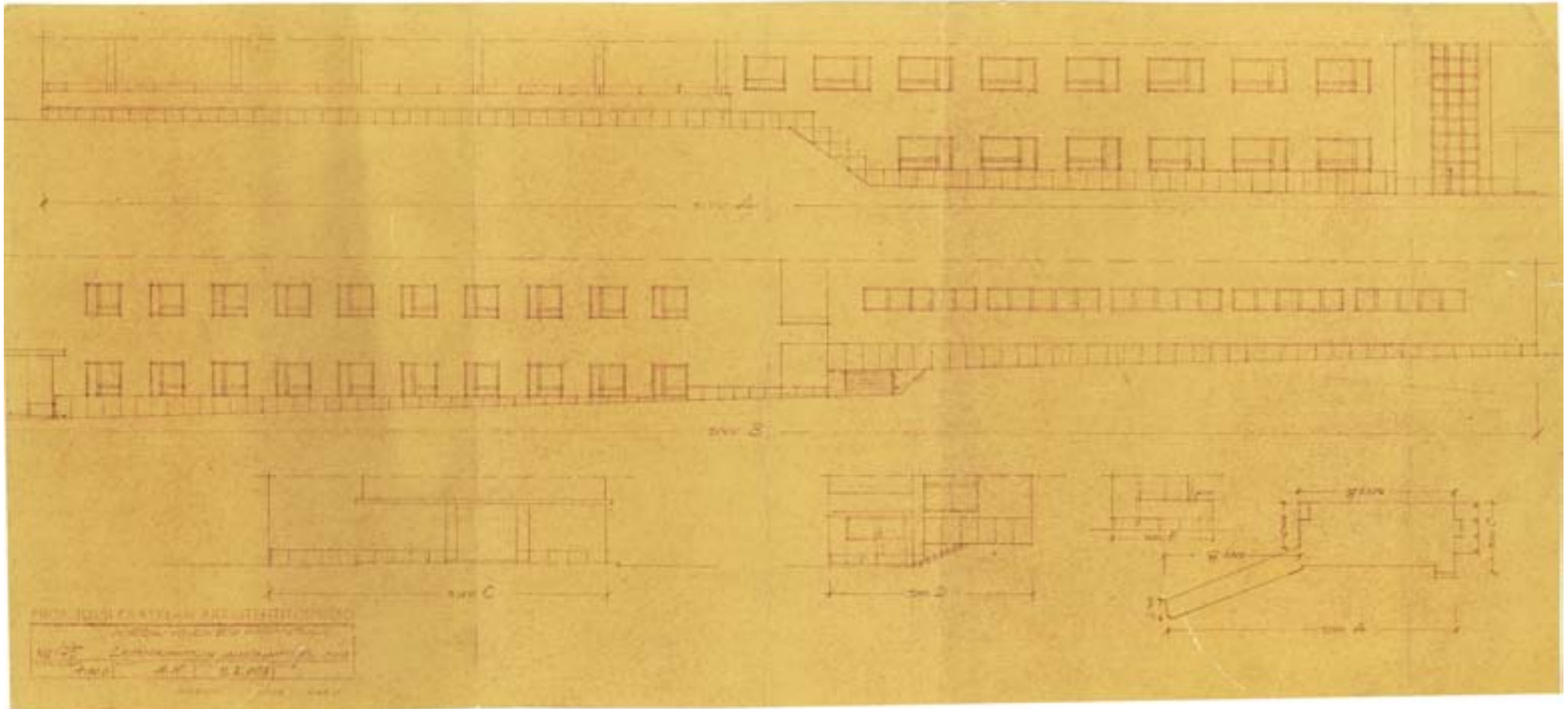

o2 Lastensairaala

Lastensairaalan kattohalli, julkisivu pohjoiseen 1937

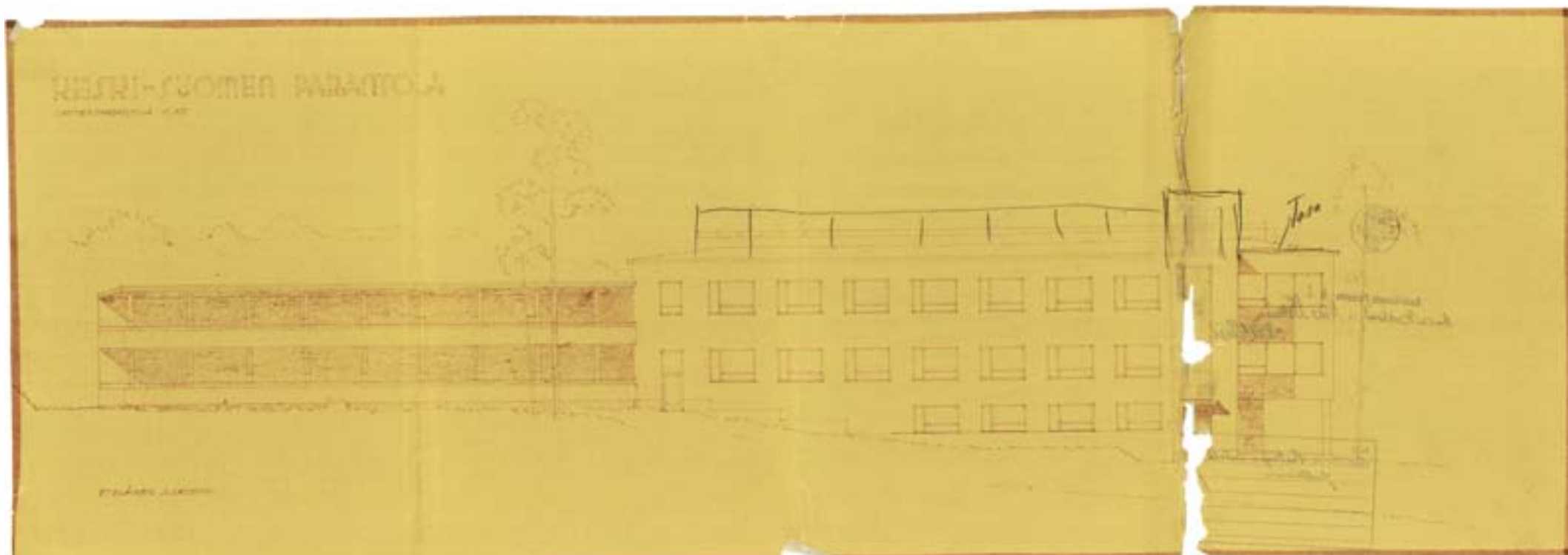
Lähde KVA

o2 Lastensairaala

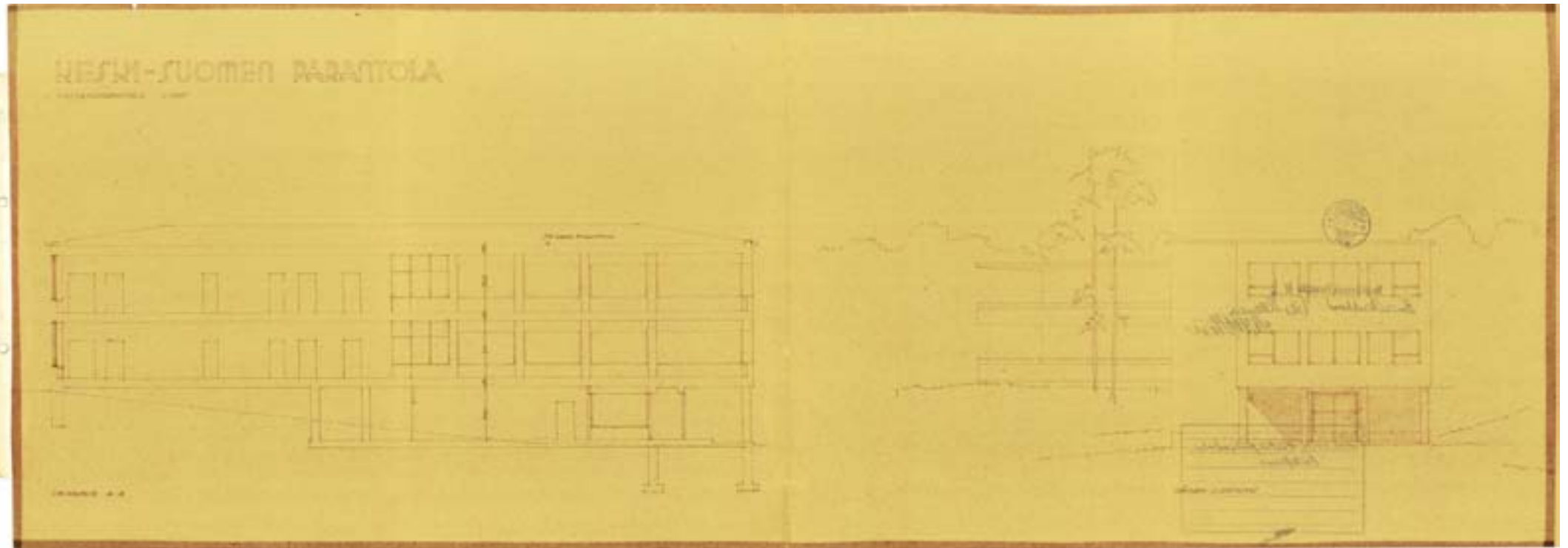
Lastensairaalan jalustalaattojen jako, julkisivu etelään 1937

Lähde KVA

02 Lastensairaala
Julkisivu etelään, 1937
Lähde KVA

**Tässä piirustuksessa on Lääkintöhallituksen
 hyväksymisleima kääntöpuolella.**

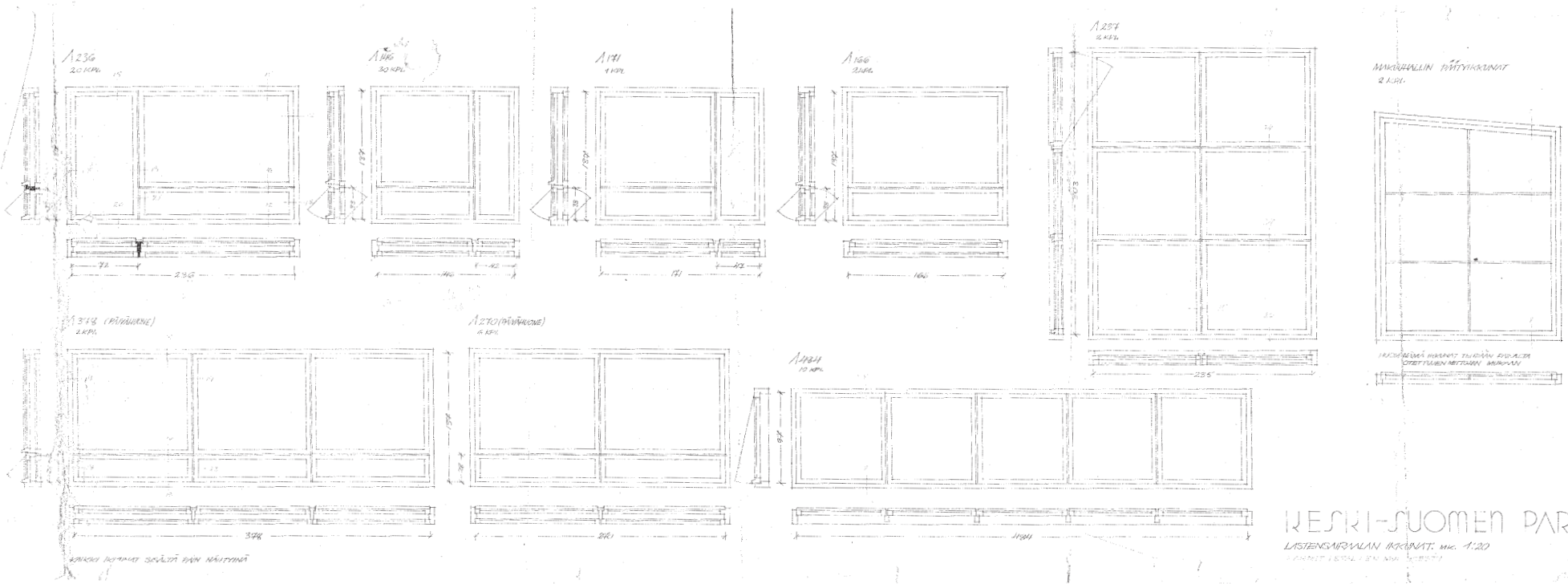

o2 Lastensairaala

Leikkaus ja julkisivu itään 1937

Lähde KVA

*Tässä piirustuksessa on Lääkintöhallituksen
hyväksymisleima kääntöpuolella.*

Kuvalähde SMK 19_30. Keski-Suomen parantola laajennuksen jälkeen. Etualalla lastenparantola.

5.2 Isännöitsijän ja alilääkärin asuintalo

Rakennus n:o 3

5.2.1 Perustiedot

Rakennusaika

1927–30

Suunnittelijat

Arkkitehdit Toivo ja Jussi Paatela

Huoneistoala

430 kem

Kerrosluvu

2

Käyttö

Alun perin alilääkärin ja taloudenhoitajan perheiden asuintalo, viimeksi apuvälinekeskus ja tutkimushetkellä tyhjillään.

Rakenteet työselityksen mukaan

Perusmuurit: Säästöbetoni.

Jalusta: Terastirappaus.

Runko: Tilimuurit ja teräsbetonivälipohjat.

Julkisivut: Rapatut ja maalatut. Räystäät ovat umpinaiset ja rapatut, vastaavat kuin yllilääkärin talossa.

Vesikatto: Alun perin ja nykyisin peltikatto. Katto on uusittu ja se on nykyisin punainen.

Ikkunat: Alkuperäiset puuikkunat, joiden puitejalkoa on muutettu 1950-luvulla.

Ovet: Nykyiset jalopuiset ovet ovat 1950-luvulta. Alkuperäiset ulko-ovet ovat todennäköisesti olleet tammea.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Alun perin uuni-lämmitys ja 1950 alkaen keskuslämmitys. Taloon johdettiin alun alkaen tarpeelliset vesi- ja viemärijohdot. Kylpyvesi lämmitettiin paikallisesti puukamiinaa käyttäen.

Väritys: Nykyisin keltainen. Räystäässä on ollut voimakkaampi värisävy.

5.2.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

1930

Isännöitsijän ja alilääkärin asuinrakennus on julkisivultaan symmetrinen kaksikerroksinen huvila, joka on sijoitettu järven rantaan aurinkoiselle niemelle. Sen edessä on suunnitelman mukaan ollut muotopuutarha. Alilääkärin ja taloudenhoitajan asuintalo on yksi parantolan ensimmäisen rakennusvaiheen rakennuksista ja sen merkitys kokonaisuuden osana on keskeinen. Rakennus on jaettu kahteen kaksikerroksiseen asuntoon.

1950-luku

Rakennus liitettiin keskuslämmitysjärjestelmään ja lähes kaikki uunit purettiin. Rakennukseen lisättiin erkkerit ja niiden päälle tuuletusparvekkeet. Ulko-ovet vaihdettiin. Suunnittelijana oli O. Kivinen.

Sisäänkäynnejä on muutettu rakentamalla luiskat ja talo on rapattu, todennäköisesti 1980-luvun alussa.

5.2.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 27.6.2009 M. Heikinheimo

Sokkelin rappaus tulee muuta julkisivupintaa ulommaksi n. 10 cm. Terastirappaus on todennäköisesti osa rakennuksen funkis-asua.³² Julkisivu on rapattu ja sileä. Ensimmäisen kerroksen ikkunoiden alla kulkee niitä yhteen sitova koristelista, joka on vastaava kuin päärakennuksen eteläsivulla. Itäjulkisivuun on lisätty kaksi erkkeriä ja niiden päälle parvekkeet 1950 päivättyjen piirustusten mukaisesti. Rakennuksen räystäät ovat umpinaiset ja rapatut. Niissä on tuuletusaukkoja. Räystään koristelistoissa toistuvat samat muotoaiheet kuin ovien ympärillä. Nykyisen maalin alta kuuluu tummempia sävyjä. Vaikka ikkunat ovat alkuperäiset, niiden puitejakoa on muutettu. Alapuitteet on muutettu 1950 työselityksen mukaisesti yksilaisiksi ja välipuitteiden kolot on kitattu.

Ulko-ovia on korostettu graniittilaatoin ja komein graniittiportain rakennuksen päissä. Sisäänkäyntien ovia reunusti 1930 asussa rappauskoristeet pyöreine koristelistoineen ja sileine pintoineen. Pohjoisjulkisivulla ovisyvennyksen viistous on edelleen selkeästi näkyvässä, vaikka portaan päälle on rakennettu luiska. Ovia ja sisäänkäynnejä muutettiin 1950-luvulla. Ovet vaihdettiin ja esimerkiksi itäjulkisivuun rakennettiin koristeltu lippa. Katto on uusi peltikatto vesikouruineen ja pinnassa kulkevina syöksytorvineen. Lipputankon edustalla sai 1939 betonisen funkis-jalan.

32 Terstirappauksesta on tosin maininta myös ensimmäisen rakennusvaiheen rakennusselityksessä.

Olavi Kivimaan 1949 signeeraama korotussuunnitelma, joka on toteutunut. Lähde .

5.3 Talousrakennus

Rakennus n:o 4

Rakennustutkijan arvio siitä, miltä rakennus on saattanut näyttää. Ennallistuksen pohjana on käytetty Ahveniston parantolan piirustuksia ja Kinkomaan vanhoja asemapiirroksia.

5.3.1 Perustiedot

Rakennusaika

1930

Suunnittelijat

Arkkitehdit Toivo ja Jussi Paatela

Huoneistoala

1804

Kerrosluku

Alun perin 2, nykyisin 4

Käyttö

Alun perin talousrakennus.

Asuin- ja talousrakennus korotuksen 1951 jälkeen, suunnittelija Olavi Kivimaa.

Rakenteet työselityksen mukaan

Perusmuurit: Säätöbetonista.

Jalusta: kostumista ja pakkasta kestävä pystysuoraan hakattu teräsimassa.

Runko: Lujista sementttilistä kahta ilmakerrosta käyttäen siten, että toinen ilmatila on täytetty koksikuonalla tai hiilenmurskalla. Ala- väli ja yläpohjat rakennettiin teräsbetonista.

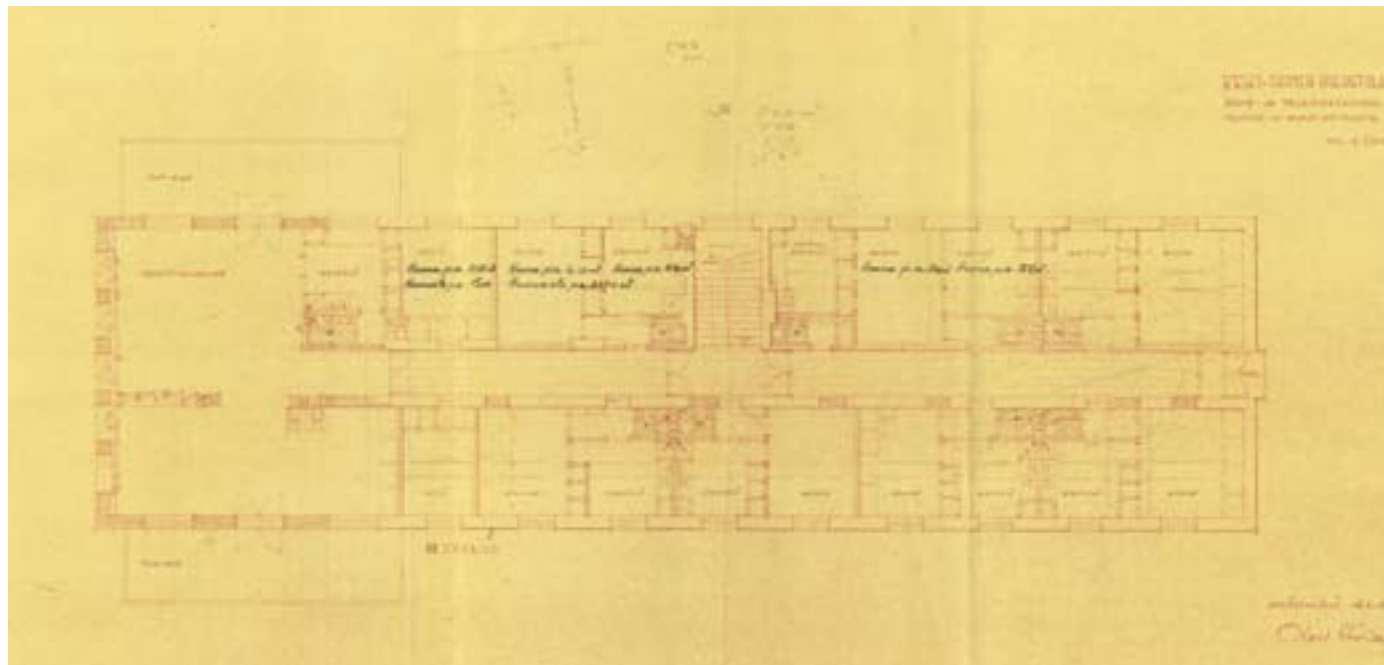
Julkisivut: Rapatut ja maalatut.

Vesikatto: Alun perin peltikatto.

Ikkunat: Alun perin puuikkunat. Alkuperäiset ikkunat jätettiin silleen kun rakennusta korotettiin kahdella kerroksella.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Talousrakennus oli liitetty alusta alkaen kaikkien teknillisten järjestelmien osalta päärakennukseen.

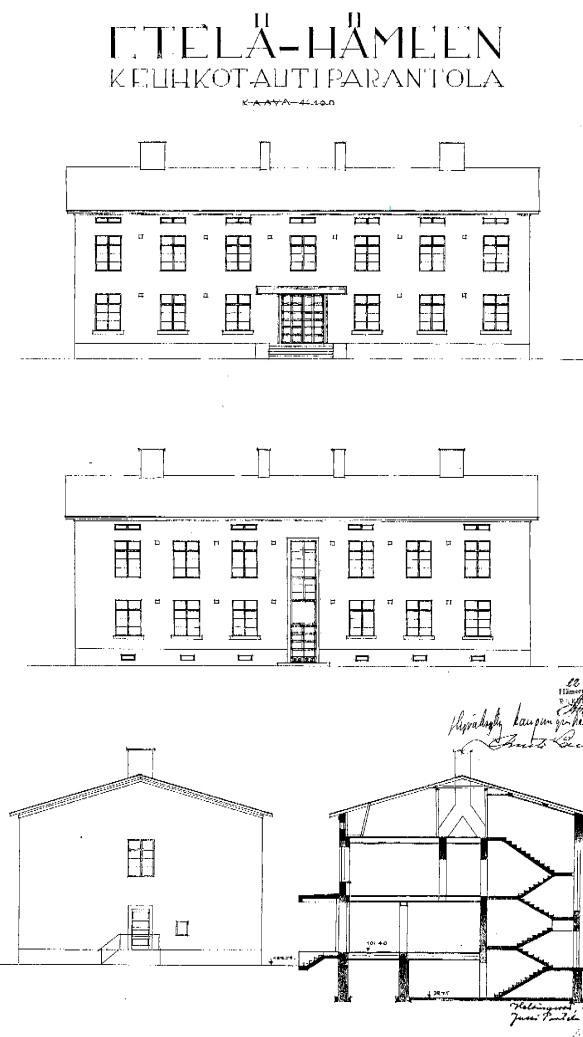
Hissit: Ei ole.

5.3.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

Ensimmäiseen rakennusvaiheeseen, jonka suunnitelmat on päivätty 1927, kuuluneesta talousrakennuksesta ei löytynyt rakennuspiirustuksia. On kuitenkin perusteltua olettaa, että se on monin tavoin samankaltainen kuin vastaava rakennus samojen arkkitehtien suunnittelemassa Ahveniston parantolassa. Rakennus on siis ollut täysin symmetrinen julkisivujäsentelytään ja sen keskellä on ollut porrashuone. Huoneet on ilmeisesti järjestetty keskeiskäytävän varaan.

1951 toteutettu rakennuksen pidennys ja korotus kahdella kerroksella on muuttanut sen luonteen täysin toisenlaiseksi, puhtaasti hyötyrakennukseksi.

Arkkitehtien Toivo ja Jussi Paatelan 1930 suunnittelema Ahveniston parantolan talousrakennus. Lähde Hämeenlinnan kaupungin kaupunginarkkisto.

5.3.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 27.7.2009 M. Heikinheimo

Rakennuksen julkisivussa, tarkemmin ikkunapuitteista, on selkeästi havaittavissa 1930 valmistunut kaksikerroksinen rakennus, jota on sittemmin laajennettu noin kolminkertaiseen kokoon 1949 päivättyjen Olavi Kivimaan laatimien piirustusten mukaan pidentämällä rakennusta ja korottamalla sitä. Vaikka alkuperäisestä, Jussi ja Toivo Paatelan suunnittelema rakennuksesta ei ole säilynyt piirustuksia tai valokuvia, vuonna 1930 samojen arkkitehtien Ahveniston parantolan

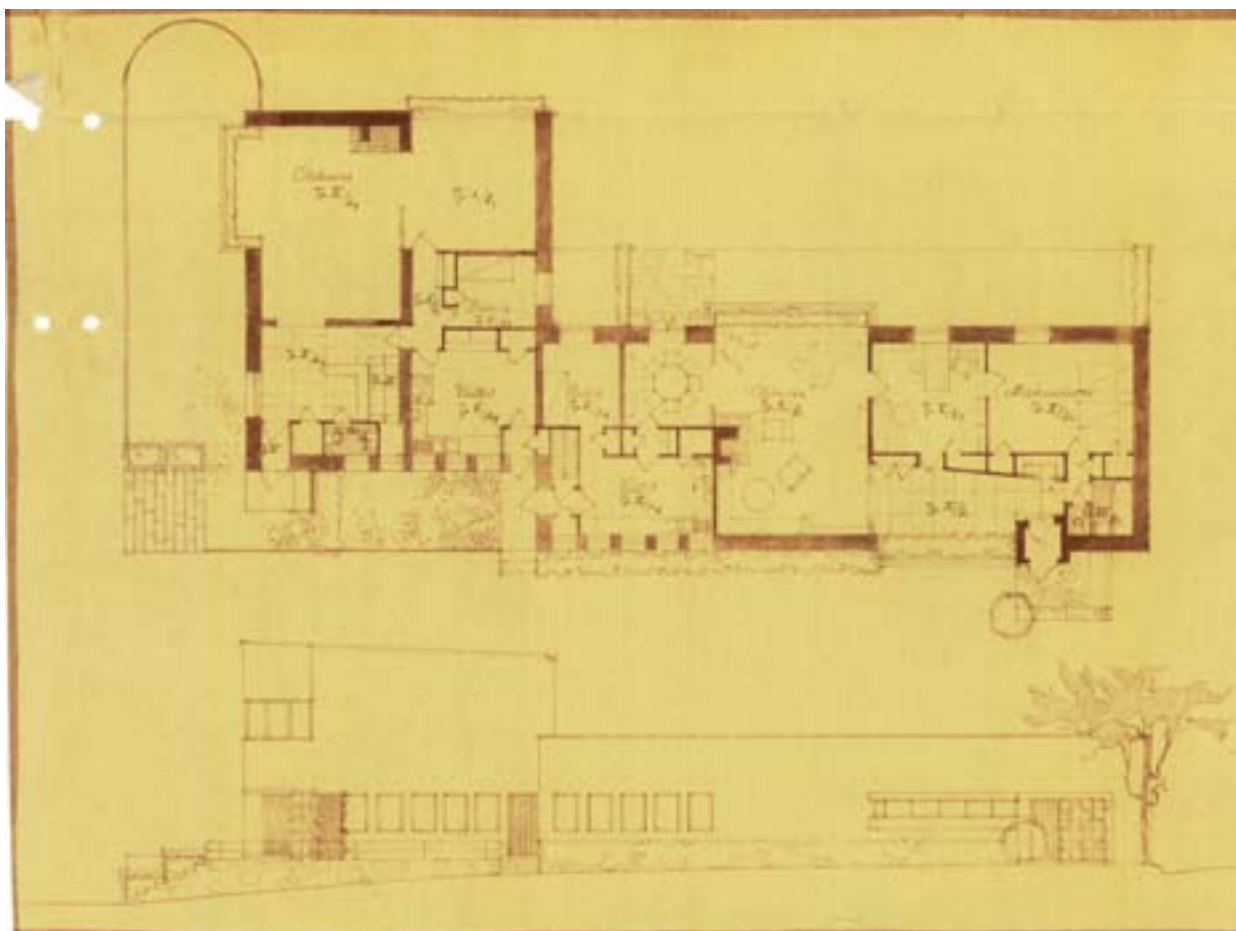
talousrakennus antaa idean alkuperäisen rakennuksen tyylistä ja mittakaavasta. Rakennukset olivat 5 metrin tarkkuudella saman pituiset. Alkuperäinen katto oli harja. Rakennuksen nykyinen, nelikerroksinen 1950-luvun mittakaava on valtava. 1980-luvun alussa rakennuksen eteläjulkisivu on liitetty päärakennuksen pohjoissiipeen huoltosilän välityksellä.

Sokkeli on rapattu, julkisivu roiskerapattu, ikkunat ovat 1950-luvulta, ja räystäään alapinta on umpilaudoitettu. Sekä porrashuoneen, että autotallien sisäänkäyntejä on korostettu julkisivussa.

5.4 Osastolääkäreiden asuinrakennus

Rakennus n:o 5; rakennuksesta käytetään myös nimeä Vasari

5.4.1 Perustiedot

Rakennusaika

1937–39

Suunnittelijat

Arkkitehti Jussi Paatela

T. Helin

Huoneistoala

307 kem

Kerrosluke

osittain 1, osittain 2 + kellari

Käyttö

asuinrakennus alusta alkaen

Rakenteet työselityksen mukaan

Perusmuurit: Säästöbetoni.

Jalusta: Pakkasta kestävä hakattu terasti saumoihin jaettuna.

Runko: Kaksinkertainen sementtitiilirunko paikalla tehdyistä sementtitiilistä kahta ilmakerrosta käyttäen. Toinen ilmaväli täytettiin kuonalla tai puuhiilen murskalla. Välipohjat tehtiin teräsbetonista ja mitoitettiin 200 kg:n kuormalle.

Julkisivut: Kalkkilaasti. Aukkojen ympärökset rapattiin sileiksi.

Vesikatto: Alun perin pulpettikatto, joka oli verhoitettu 4,5 kg:n galvanoidulla Sampo-levyllä kaksinkertaista saumausta käyttäen.

Ikkunat: Kaksipuitteiset sisäänpäin aukeavat puuikkunat.

Ovet: Alkuperäiset puuovet ovat säilyneet. Ne ovat puisia kehysovia, jotka on verhoiltu voimakasprofiilisilla listoilla.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Vuonna 1939 valmistuneet asuinrakennukset olivat alueellisen keskuslämmitysjärjestelmän piirissä.

5.4.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

1939

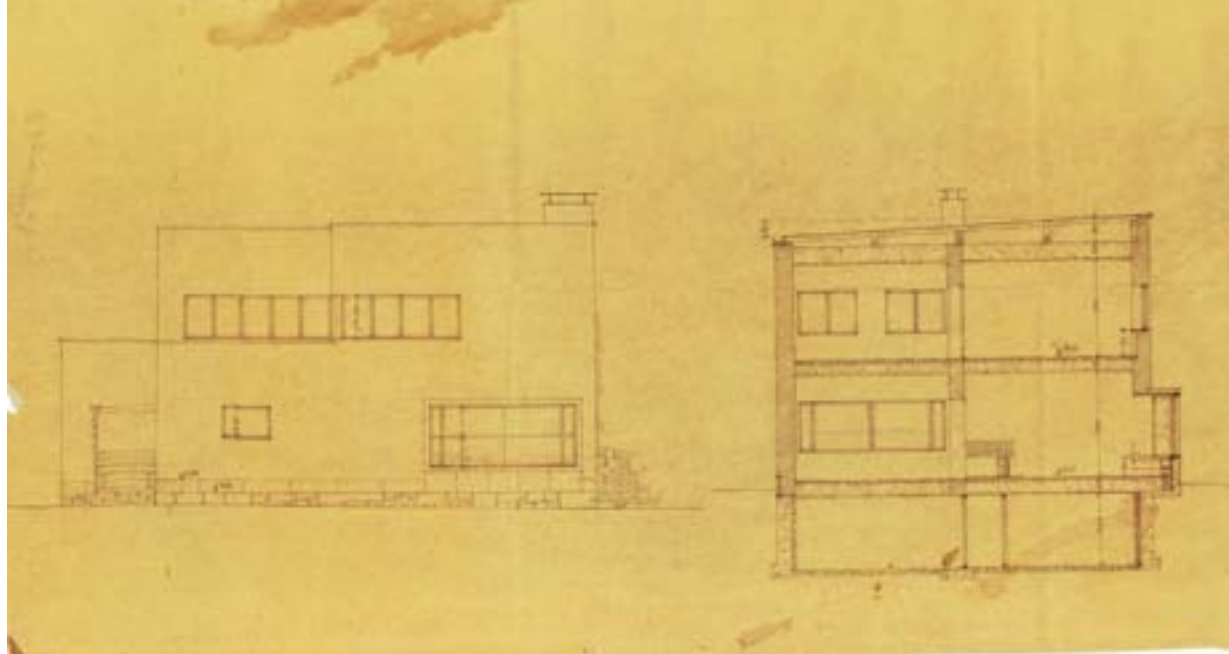
Osittain yksi ja osittain kaksikerroksisen huvilan pitkänomainen hahmo oli alun perin suunniteltu lastenparantolan vapaaseen koordinaatistoon taittuvan makuuhallisiiven jatkeeksi. Rakennusvaiheessa huvila on kuitenkin sijoitettu lastensairaalan ja päärakennuksen koordinaatistoon, ilmeisesti perustamisolosuhteiden ja kulkuyhteyksien helppouden vuoksi. Arkistopiirustuksissa rakennuksen julkisivut ovat toteutettuun nähden peilikuvia. Toteutus poikkeaa terassien osalta piirustuksista. Muutokset ovat ilmeisesti olleet sidoksissa rakennuspaikan vaihtumiseen.

Linjakkaan volyymin voi tulkita muistuttavan valtamerialusta. Sommitelma koostuu vaakasuorasta ja kuutiomaisesta palikasta. Pohjaratkaisu on epäsymmetrinen ja rakennuksen julkisivuissa on vaakasuuntaisuutta korostavia ikkunarivejä ja ulokkeita. Asuntojen sisäänkäyntejä kattavat epäsymmetriset betonilipat, samantapaiset kuin on rakennuksessa o6. Alkuperäiset ulko-ovet, joissa ovilevy on verhottu voimakasprofiilisilla listoilla, ovat säilyneet ja ne ovat samantapaiset kuin rakennuksessa o6. Kuutiomaisen osan toisessa kerroksessa on nurkkaparveke, joka keventää volyymiä ja korostaa länsisivun sisäänkäyntiä. Kuution ja parvekkeen kohdan voi lukea elementaariseksi sommitelmaksi, jossa valiomuodosta on poistettu toinen valiomuoto. Asuinrakennuksen sisätilat ovat valoisa runsaine itään ja etelään avautuvine ikkunapintoineen ja erkereineen. Arkkitehtoninen ote on hyvin moderni.

Rakennukseen sijoittui kaksi suurta perheasuntoa, jotka oli alun perin tarkoitettu osastolääkäreille.

5.4.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 27.7.2009 M. Heikinheimo

Asuinrakennuksen sokkeli on terastirapattu ja uritettu, eli siinä on sama käsittely kuin muissa alueen saman ajankohdan rakennuksissa. Julkisivu on rapattu ja maalattu. Julkisivujen viimeisin korjaus on samanlainen kuin lastensairaалassa eli se on todennäköisesti tehty samaan aikaan. Rappauksessa on vaakasuuntaisia uria ja ikkuna-aukkojen ympärillä on kapea sileä kehys. Vuoden 1997 inventoinnin mukaan julkisivu on sileää rappaus-ta. Nyt rappauspinta on kuvioitu.

Katto ja muut pellitykset on uusittu ja se on nykyisin punainen peltikatto. Alkuperäinen kattomuoto oli loiva pulpettikatto. Nykyisin rakennuksessa on loiva harjakatto. Myös riippuvat räystäskourut ja syöksytorvet ovat uudehkoja.

Arkistopiirustuksen mukaan räystäällä ei ole ollut riippukouruja ja räystäslinja on ollut julkisivussa kapea viiva.

Kahta pääsisäänkäyntiä on korostettu betonilipalla, joka on samanlainen kuin rakennuksessa o6. Rakennuksen alkuperäiset puiset ulko-ovet ovat säilyneet. Sisäänkäyntien edessä on terassi hakatusta graniitista. Toisen kerroksen kulmassa on parveke pääsisäänkäynnin kohdalla. Parvekkeen lattian pinta on laatoitettu lasittamattomilla, uritetuilla, keltaisilla klinkkereillä. Parvekkeen lattian rakenne on siis ilmeisesti alkuperäinen koska pintarakenne on alkuperäinen.

Rakennuksessa on korkea kellari.

Nykyisin asunnot on vuokrattu ulkopuo-lisille. Inventoinnin yhteydessä rakennustutkija kävi sisällä kaksikerroksisessa asunnossa.

5.5 Konehenkilökunnan asuinrakennus

Rakennus n:o 6

5.5.1 Perustiedot

Rakennusaika

1937–39

Suunnittelijat

Arkkitehti Jussi Paatela

T. Helin

Huoneistoala

184 kem

Kerrosluku

1 + kellari

Käyttö

asuinrakennus alusta alkaen

Rakenteet työselityksen mukaan

Perusmuurit: Säästöbetoni.

Jalusta: Pakkasta kestävä hakattu terasti saumoihin jaettuna.

Runko: Kaksinkertainen sementtitiilirunko paikalla tehdyistä sementtitiilistä kahta ilmakerrosta käyttäen. Toinen ilmaväli täytettiin kuonalla tai puuhiilen murskalla. Välipohjat tehtiin teräsbetonista ja mitoitettiin 200 kg:n kuormalle.

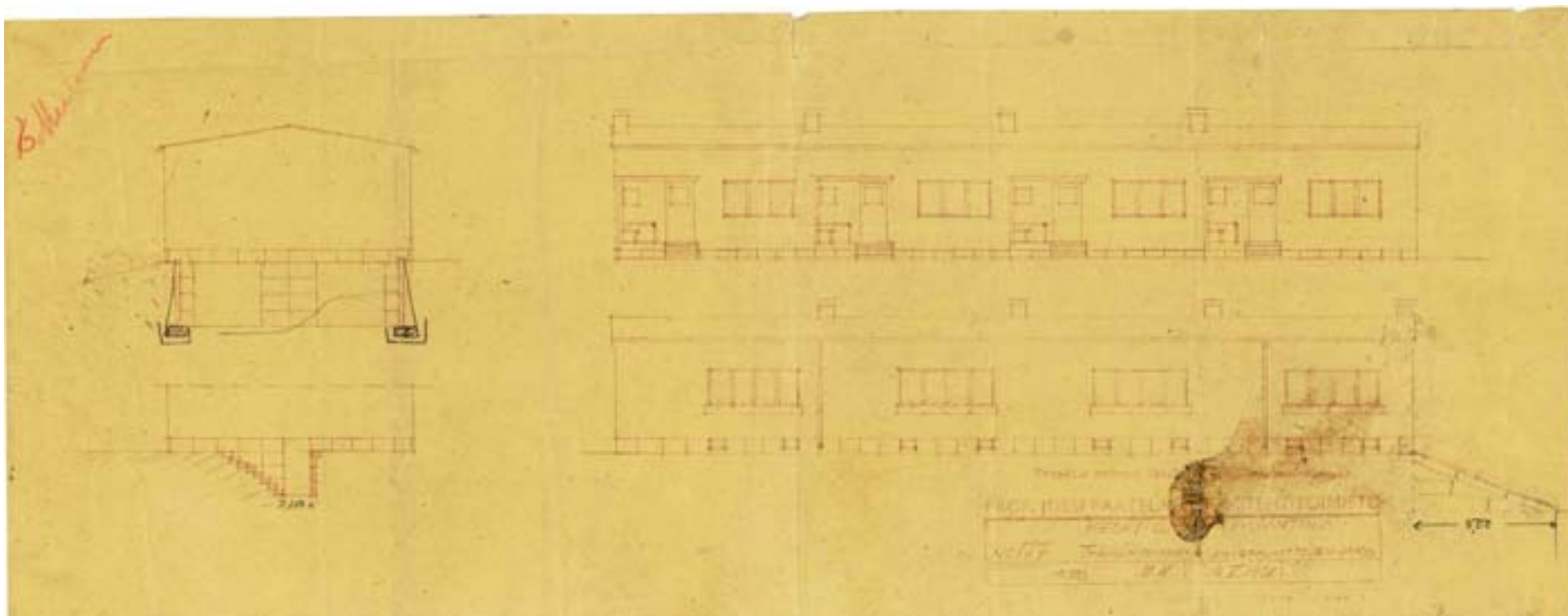
Julkisivut: Kalkkilaasti. Aukkojen ympärökset rapattiin sileiksi.

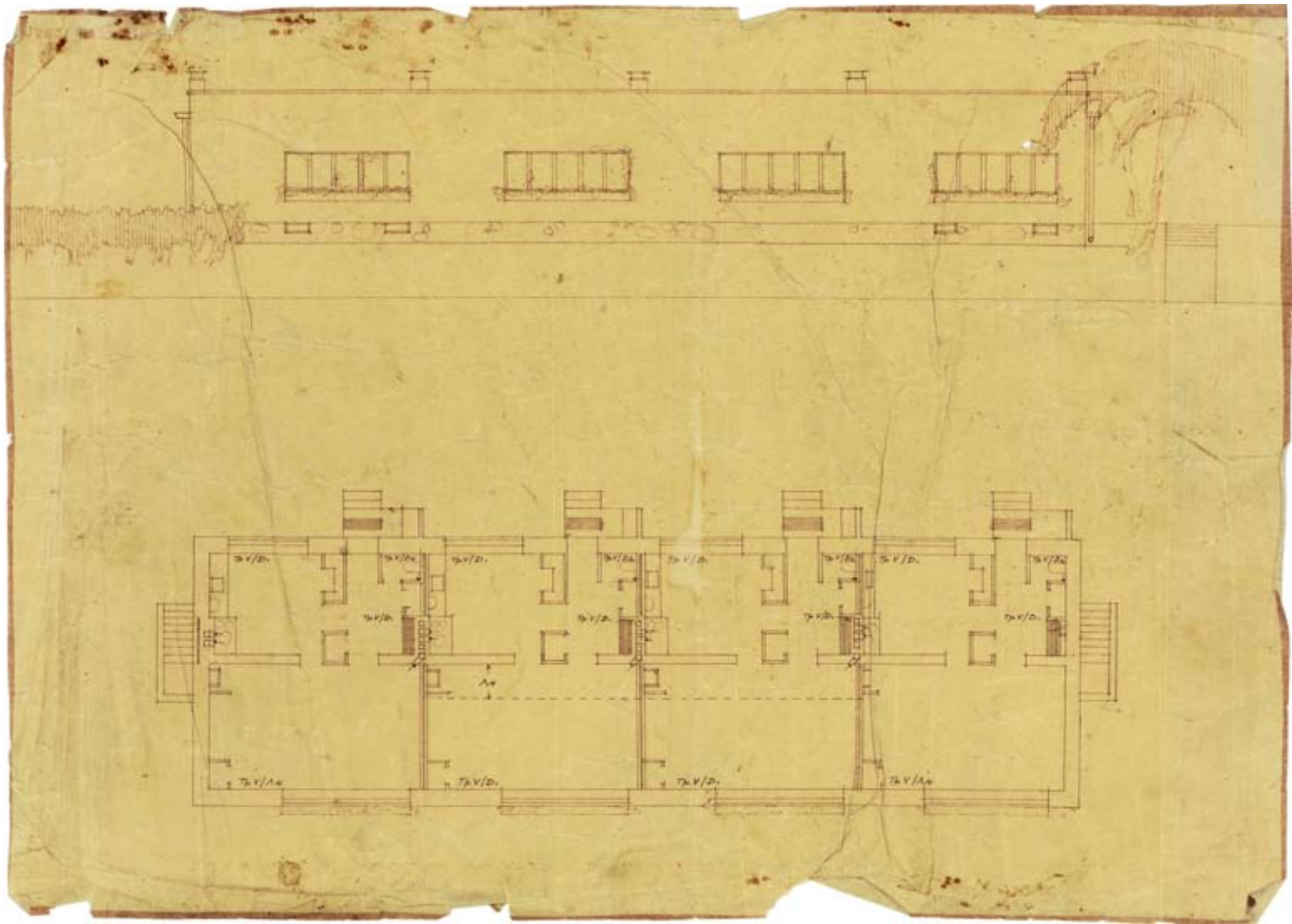
Vesikatto: Alun perin 4,5 kg:n galvanoitu Sampo-levy kaksinkertaista saumausta käyttäen.

Ikkunat: Kaksipuitteiset sisäänpäin aukeavat puuikkunat.

Ovet: Alkuperäiset puuovet ovat säilyneet. Ne ovat puisia kehysovia, jotka on verhoiltu voimakasprofiilisilla listoilla. Samaa tyyppiä esiintyy ja on säilynyt rakennuksessa 5.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Vuonna 1939 valmistuneet asuinrakennukset olivat alueellisen keskuslämmitysjärjestelmän piirissä.

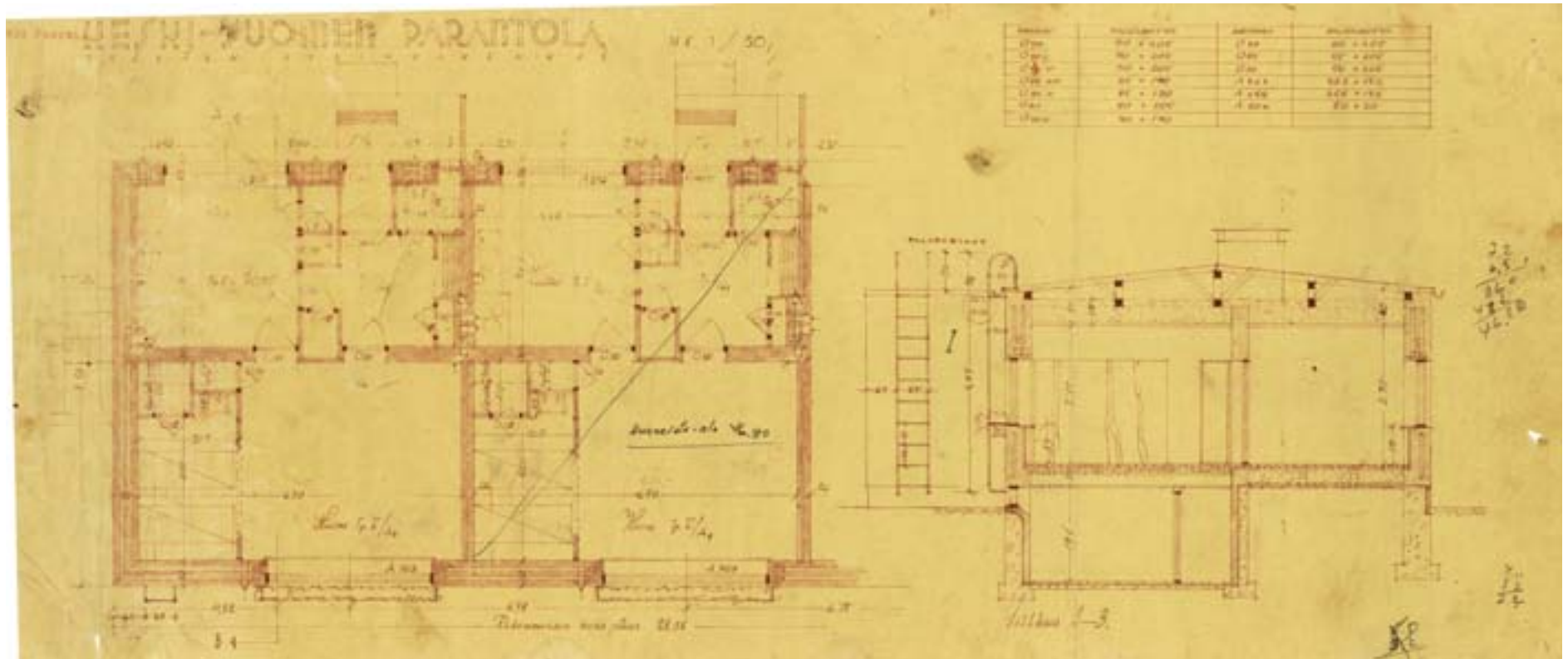

6.5.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

1939

Konehenkilökunnan asuinrakennus on neljän 48 neliömetrin suuruisen pienasunnon rivitalo. Sen katto oli alun perin hyvin loiva harjakatto ilman räystäitä. Arkkitehti oli selvästi pyrkinyt tasakaton vaikutelmaan. Rakennus on sovitettu rinteeseen siten, että siinä on täyskorkea kellari. Huoneistojen sisäänkäyntejä on korostettu epäsymmetrisillä betonikatoksilla ja omilla portaikoilla. Sisäänkäynnit avautuvat muuten arkiselle huoltopihalle, mutta tilannetta komistaa jokaisen oven viereen istutettu kotikoivu.

Rakennuksen kattomuotoa on muutettu siten, että harja on jyrkempi ilmeisesti 1950-luvulla.

6.5.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 27.7.2009 M. Heikinheimo

Konehenkilökunnalle rakennettu asuintalo on moderni neljän pienasunnon rivitalo. Sen sokkeli on rapattu, kivipintainen ja uritettu. Sokkelin pinta on vastaava kuin lastenparantolan alkuperäinen sokkeli. Julkisivu on rapattu ja maalattu. Julkisivujen viimeisin korjaus on samanlainen kuin lastensairaalassa eli se on suoritettu samaan aikaan. Vuoden 1997 inventoinnin mukaan julkisivu on sileä rappaus. Nyt rappauspinta on kuvioitu. Kattotuoli oli alun perin sahatavarasta

tehty matala ristikko. Räystäät olivat lähes olemattomat. Räystäitä on pidennetty jonkun verran. Pääsisäänkäynnit sijaitsevat itäjulkisivulla. Niitä on korostettu sivuseinällä, joka tuo yksityisyyttä, ja betonilipalla. Lipan alapinta on maalattua betonilaattaa ja seinä on rapattu. Pienen terassin pinta on laatoitettu lasittamattomilla, uritetuilla, keltaisilla klinkkereillä kuten lastensairaalan makuuhallit ja alilääkärin talon parvekkeen lattia (rakennus 05). Terassin edessä olevat portaat on laatoitettu uudemmilla lasitetuilla, liukuvärjättyillä keltaisilla klinkkereillä. Ulko-ovet ovat alkuperäiset ja samaa tyyppiä esiintyy alilääkärin talossa samalta ajalta. Ikkunat on uusittu. Katto oli alun perin niin loiva harjakatto, että sen on täytynyt vaikuttaa tasakatolta. Katto on muutettu harjakatoksi 1950-luvulla.

Erityisen viehättävä piirre on jokaisen sisäänkäynnin vieressä kasvava kotikoivu. Rakennus on sijoitettu rinteeseen ja siinä on korkea kellari.

Rivitalossa on neljä pienasuntoa, jonka kunkin huoneistoala on 46,8 m². Huoneen ja keittiön asunnoissa on myös alkovi.

5.6 Ylilääkärin asuinrakennus

Rakennus n:o 9

5.6.1 Perustiedot

Rakennusaika

1930

Suunnittelijat

Toivo ja Jussi Paatela

Huoneistoala

354 kem

Kerrosluku

2

Käyttö

Alun perin asuinrakennus, päiväkotia 1976 lähtien.

Rakenteet työselityksen mukaan

Perusmuurit:

Jalusta: Pystysuoraan hakattu eli puklattu terastimassa. Rakennuksen pohjoispuolella sijaitseva terassi on hienoksi hakattua graniittia, joka on sovitettu sokkelin väriin.

Runko: Muurattu ehjistä hyväksi poltetuista savitiilistä. Kaikki ala- väli ja yläohjat rakennettiin teräsbetonista.

Julkisivut: Rapatut ja maalatut. Pohjoisjulkisivussa on kaksi medaljonkia ja umpinainen rapattu räystäs koristelutoineen.

Vesikatto: Maalattu pelti.

Ikkunat: Alun perin useampaan ruutuun jaetut puuikkunat. Rakennusmestari Reino Hartmanin 1950 laatiman työselityksen mukaan alempien puitteiden välipuitteet poistettiin ja puitteista tehtiin yksiruutuiset.

Ovet: Nykyiset tammesta ja jakarandasta tehdyt ulko-ovet ovat 1950-luvulta.

Lämmitys, vesi ja ilmastointi: Alun perin uunilämmitys ja 1950 alkaen rakennuskohtainen keskuslämmitys. Taloon johdettiin alun alkaen tarpeelliset vesi- ja viemärijohdot. Kylpyvesi lämmitettiin paikallisesti puukaamiinaa käyttäen.

Väritys: Kattolistassa on voimakkaampia värejä, joita on ilmeisesti palautettu.

5.6.2 Arkkitehtoninen ratkaisu ja muutokset

1930

Kaksikerroksinen yllilääkärin huvila on sijoitettu kokonaissommitelmassa hierarkkisesti erittäin merkittävälle paikalle suoraan vastapäätä päärakennusta sommitelman pääakselille. Kaksikerroksisen harjakattoisen ratatun huvilan arvokkuutta korostaa katettu terassi, jota kannattaa neljä pylvästä. Rakennus henkii arvokkuutta.

Yllilääkärin huvilan ympärille oli suunniteltu muotopuutarha. Sommitelmassa sinne johti kolme säteittäistä väylää. Huvila oli sommitelman keskipisteenä vastapäätä päärakennuksen pääsisäänkäyntiä pääsommitelulinjalla. Huvilan yhteyteen rakennettiin alun perin tenniskenttä, joka on yhä olemassa. Etelään laskevalla rinteellä on ollut myös hyötynuutarha.

1950-luku

Sodan jälkeen vanhimpien asuinrakennusten asumistasoa nostettiin asentamalla siihen keskuslämmitysjärjestelmä. Tuolloin vanhoja uuneja purettiin ja yllilääkärin taloon muurattiin avotakkoja. Myös rakennuksen kaikki ulko-ovet uusittiin ajan hengen mukaisiksi, kellariin rakennettiin sauna ja ruokasaliin rakennettiin uusi erkkeri, jonka yläpuolell rakennettiin uusi parveke, ja josta johti portaat puutarhaan. ja ensimmäiseen kerrokseen lisättiin erkkeri-ikkuna itäpäähän.

1970-luku

Rakennus muutettiin päiväkodiksi. Tuolloin mm. toisen kerroksen eteläpuoleiselle parvekkeelle asennettiin metallinen kierreporras poistumistieksi.

1990-luku

Parvekkeet kunnostettu ja ulkomaalaus uusittu.

5.6.3 Inventointi

Kenttäkatselmus 27.7.2009 M. Heikinheimo

Terastirapattu sokkeli on muuta julkisivupintaa ulompana n. 5 cm. Se on nykyisin maalattu.

Pääsisäänkäyntiä komistaa neljän pylvään kannattelema parveke, joka toimii myös katoksena. Pylväiden kapiteelit ovat koristeltuja, ja terrassi on päällystetty graniittilohkareilla, joissa on hakattu pinta. Edustalla on pari askelmaa, niin ikään graniittilohkareista.

Julkisivut on rapattu ja pohjoista pääjulkisivua koristaa kaksi pyöreää medaljonkia. Räystään alapinta on umpinainen ja rapattu. Sen muotoaiheet ovat vastaavat kuin isännöitsijän ja alilääkärin rakennuksessa. Katolle johtavat tikkaat ovat vuodelta 1939. Ensimmäisen kerroksen länteen ja etelään antavat ikkunat vaihdettiin 1950-luvulla tammi-ikkunoiksi. Ikkunoiden ympärillä olevat rappauskoristeet ovat alkuperäiset. Kellariin rakennettiin 1950-luvulla uusi sauna pesuhuoneineen ja kattilahuone, koska rakennuksessa otettiin käyttöön keskuslämmitys. Tulisijoja poistettiin ja huoneisiin asennettiin radiaattorit. Toisaalta rakennukseen muurattiin uusia avotakkoja. Kaikki ulko-ovet uusittiin, rakennettiin uusi erkkinä julkisivupinnasta ulos työntyvä näköalaikkuna länsijulkisivuun. Eteläpuolelle rakennettiin suuri erkkeri ruokasalin jatkeeksi ja sen päälle parveke makuuhuoneen kohdalle, uusi pihalle johtava porras, keittiön sisäänkäyntikatka ja siihen uusi kaide. Alun perin syöksytorvet oli upotettu julkisivuun. Eteläpuolelle on lisätty metallinen kierreporras ilmeisesti päiväkotikäytön vaatimusten mukaiseksi poistumistieksi. Myös peltikatka korjattiin.

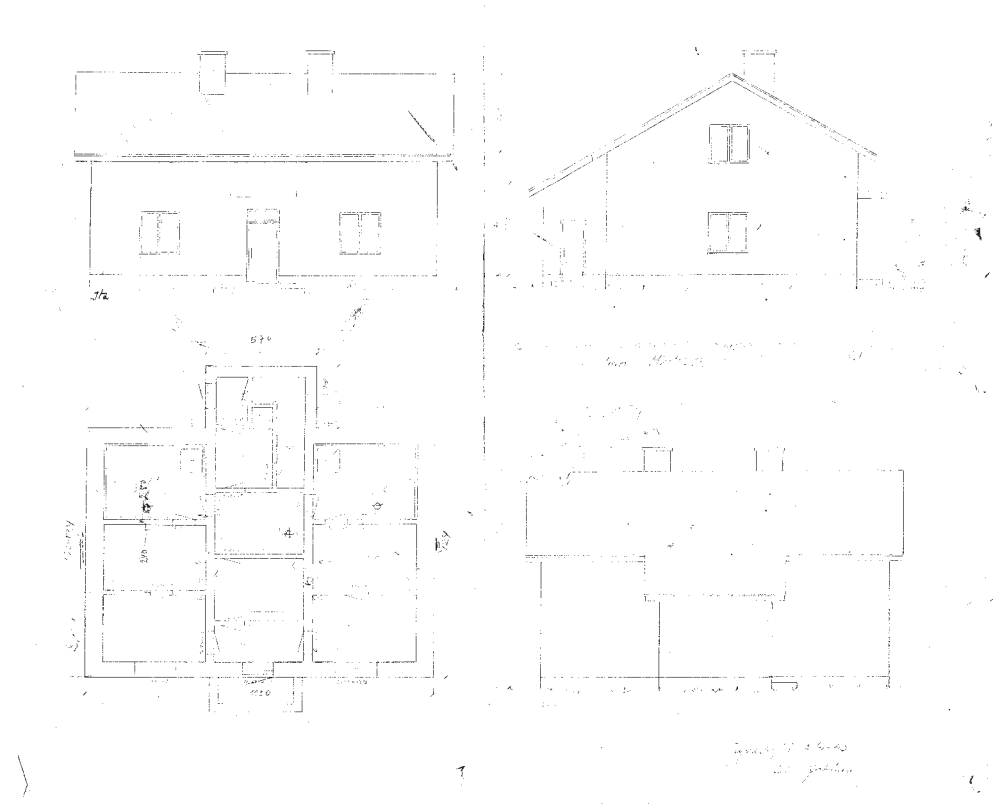

6 Alueen muut rakennukset

07 Sauna

Rakennusvuosi 1930

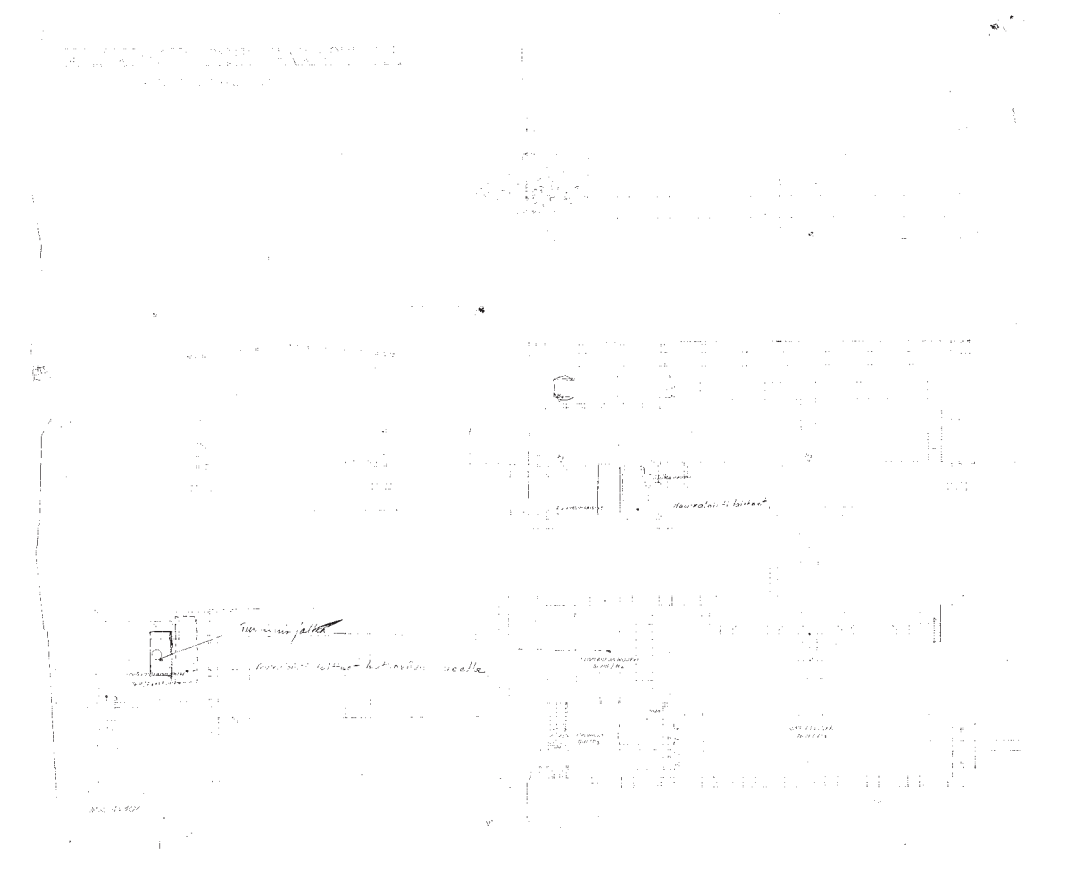
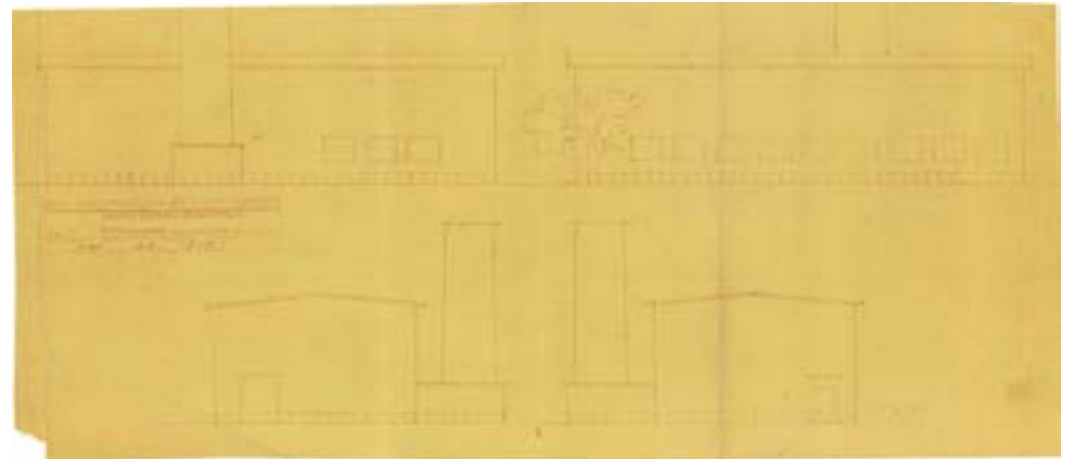
Käyttö alun perin hoitohenkilökunnan sauna. Nykyisin asuinrakennus.

08 Kattilahuone

Rakennusvuosi 1939

Käyttö lämpökeskus

10 Puutarhurin vaja

Rakennettu 1950-luvulla.

Käyttö alun perin puutarhurin vaja, nykyisin ei käytössä.

11 Rantasauna

Rakennusvuosi mahdollisesti 1976.

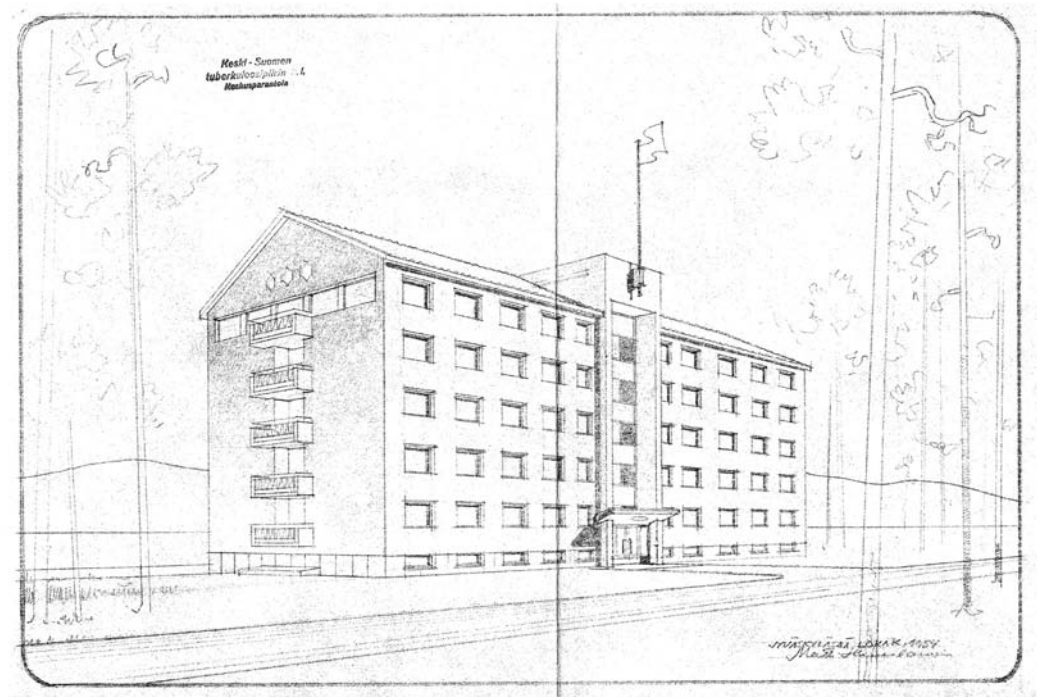
Käyttö sauna

12 Impilinna

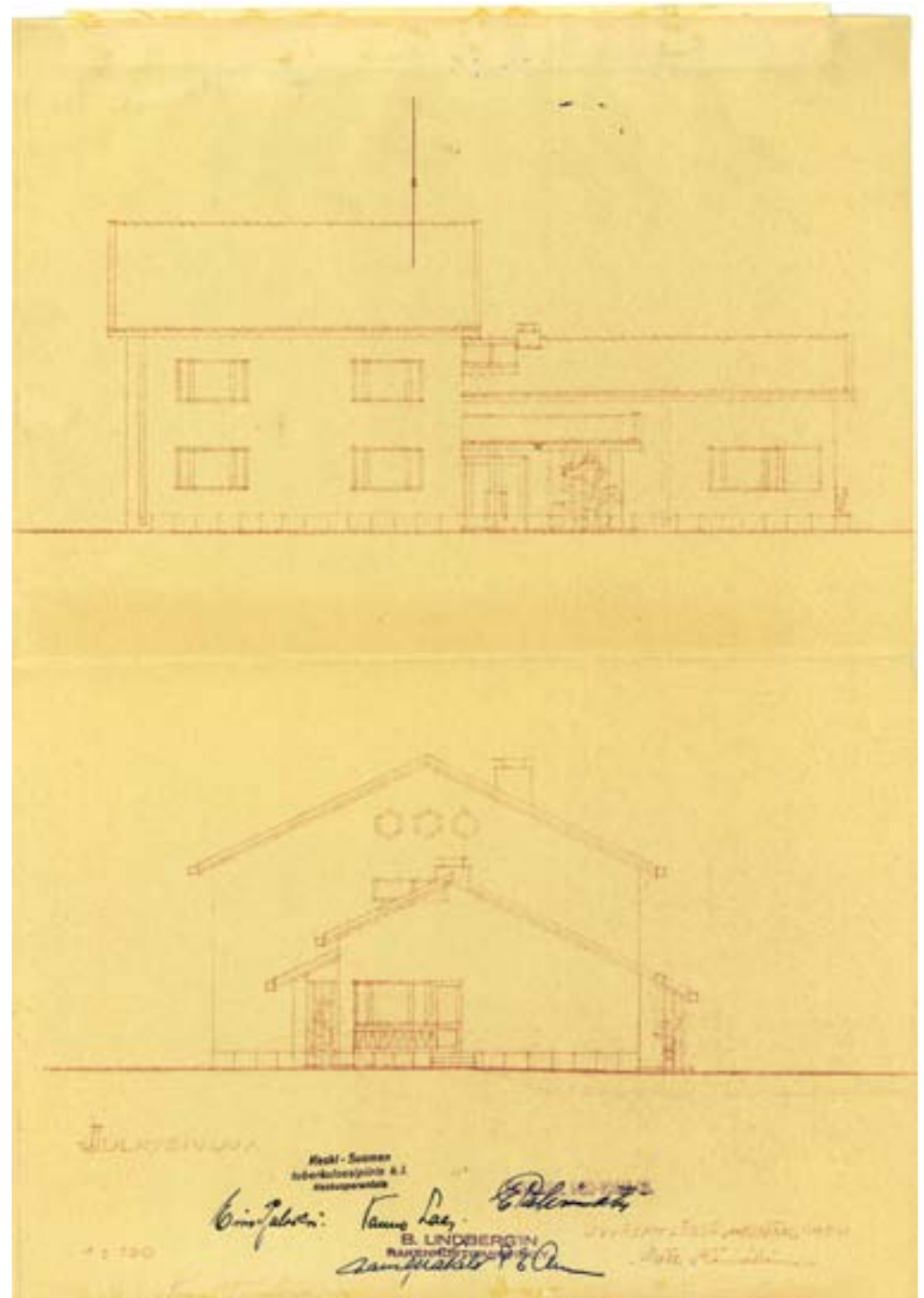
Rakennusvuosi 1956

Käyttö asuinrakennus

13 Ankkalinn

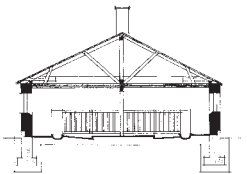
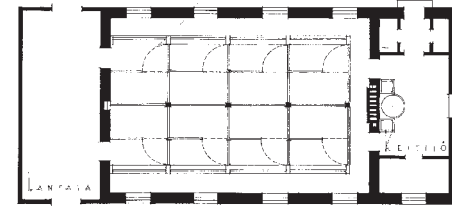
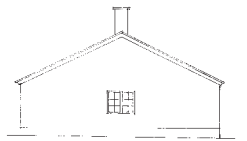
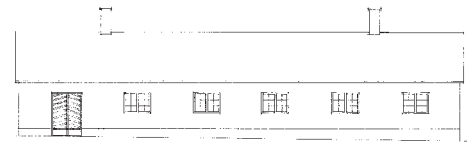
Rakennusvuosi 1956
Käyttö asuinrakennus

14 Sikala

Rakennusvuosi 1930

Käyttö alun perin sikala, 1956 alkaen verstaas.

KESKI-SUOMEN-PARANTOLA
SICALARAKENNUS

17 Varasto

Rakennusvuosi

Käyttö varasto

18 Vaja

Rakennusvuosi 1930

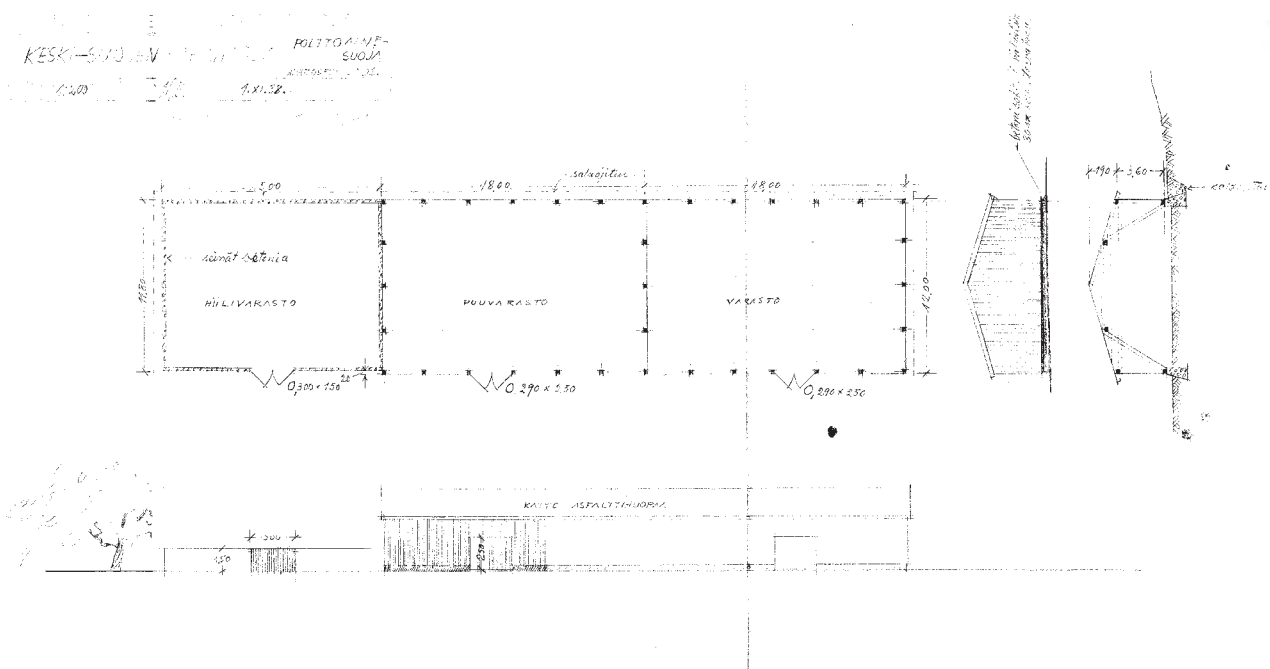
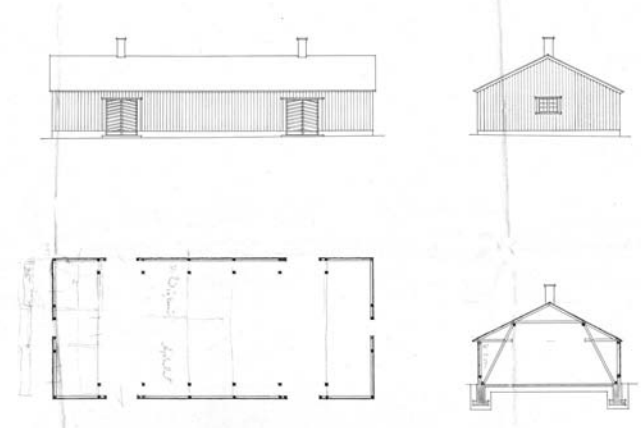
Käyttö vaja

19 Varasto

Puurakenteisen polttoainevaraston rakennusvuosi on 1939. Sen jälkeen on rakennettu mm. peltirakenteinen hakevarasto.

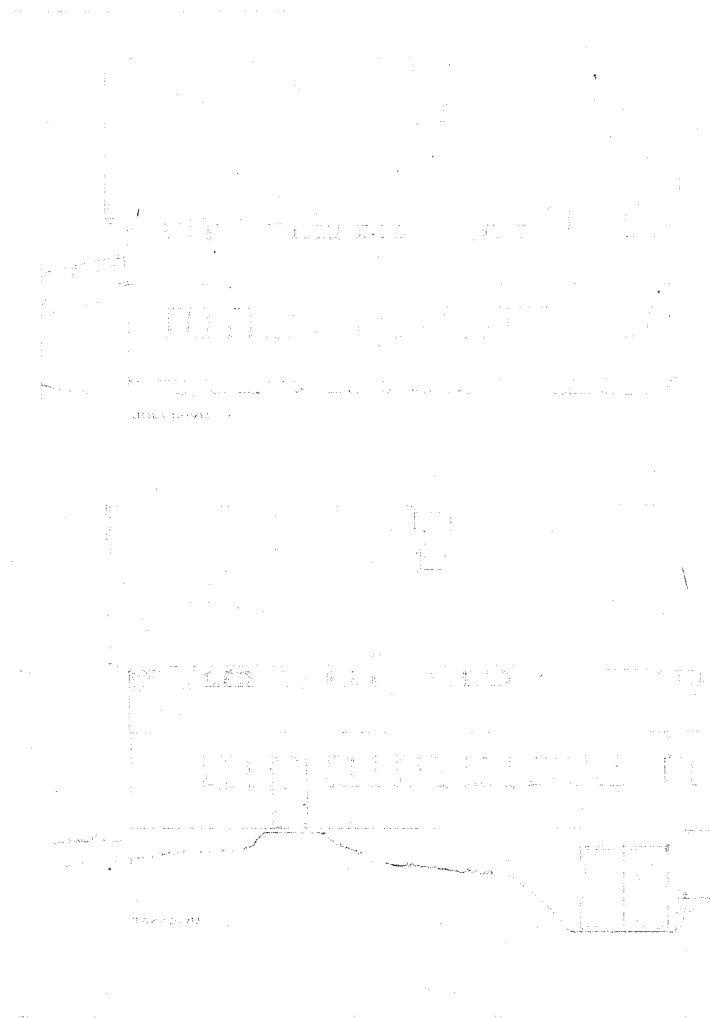
Käyttö polttoainevarasto

20 Pumppu

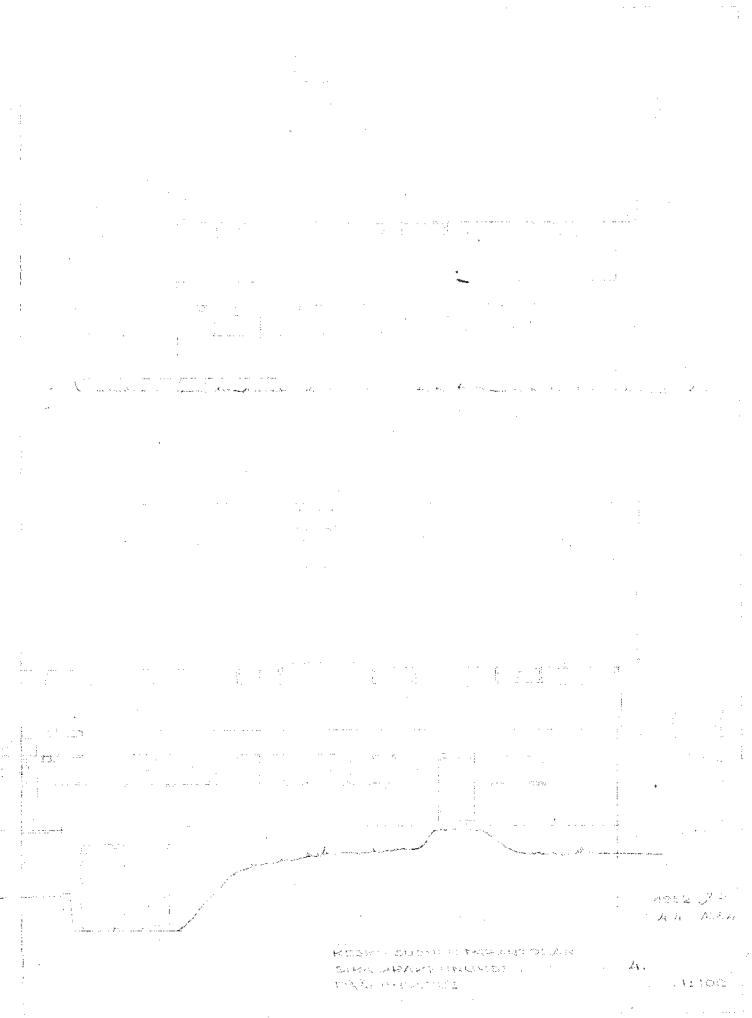
Vanhan pumppaamon tilalle rakennettiin uusi pumppaamo 1996.

21 Uusi sikala

Rakennusvuosi 1956

Käyttö alun perin sikala, nykyisin ei käytössä.

7 Johtopäätökset

7.1 Arviointikriteerit

Kohdetta on tutkittu rakennus- ja maisemahistoriallisena kokonaisuutena. Erityistä huomiota on kiinnitetty päärakennukseen ja tehtävänannossa lueteltuihin muihin, 1930-luvulla rakennettuihin kuuteen muuhun rakennukseen.

Arvoa määriteltäessä on tarkasteltu rakennushistoriallisia, historiallisia ja ympäristöarvoja säilyneisyyden, harvinaisuuden, tyypillisyyden, ajallisen kerroksisuuden ja kertovuuden näkökulmista. Rakennushistoriallisiin arvoihin on luettu arkkitehtoniset arvot, sisätilat, detaljit, rakennustekniikka, materiaalit ja rakentamistapa. Historiallisiin arvoihin on luettu yhteiskunnalliset ilmiöt ja käyttö. Ympäristöarvoja arvioitaessa on otettu huomioon kokonaisuuden muodostuminen vaihteittain, julkinen tila, kulttuurimaisema ja puutarhataide.

Säilyneisyysarviointi perustuu rakennuksen ulkopuoliseen kenttäarviointiin ja pääraken-

nuksen sisätiloissa suoritettuun katselmukseen, jonka tarkoituksena oli identifioida mahdolliset suojeluintressin piiriin kuuluvat sisätilat. Säilyneisyyttä on arvioitu seuraavin kriteerein, kohteesta riippuen.

Hyvin säilynyt

- käyttö alkuperäinen
- tilajako on säilynyt
- pintamateriaali on alkuperäinen tai alkuperäisen kaltainen
- alkuperäiset detaljit hyvin säilyneitä
- ovet ja ikkunat ovat alkuperäiset
- tilassa tai rakennuksessa on ajallista kerroksisuutta

Kohtalaisesti säilynyt

- käyttötarkoitus on muuttunut

- tilahahmoa on osittain muutettu, mutta tilan perushahmo on säilynyt
- pintamateriaali on alkuperäinen tai alkuperäisen kaltainen
- alkuperäisiä detaljeja on osittain muutettu
- ovet ja ikkunat ovat alkuperäisen kaltaiset
- muutoksia on tehty, mutta ne ovat luettavissa

Oleellisesti muuttunut

- tilan käyttö on muuttunut
- tilajakoa hahmoa on muutettu niin, ettei alkuperäistä tilannetta pysty hahmottamaan
- pintamateriaaleja on osittain tai kokonaan muutettu toisiksi
- alkuperäisiä detaljeja on muutettu
- ovia ja ikkunoita on muutettu
- muutokset ovat kokonaisuuden luonnetta häiritseviä ja niitä on vaikea havaita

ETELÄ-HÄMEEN KEUHKOTAUTI PARANTOLA

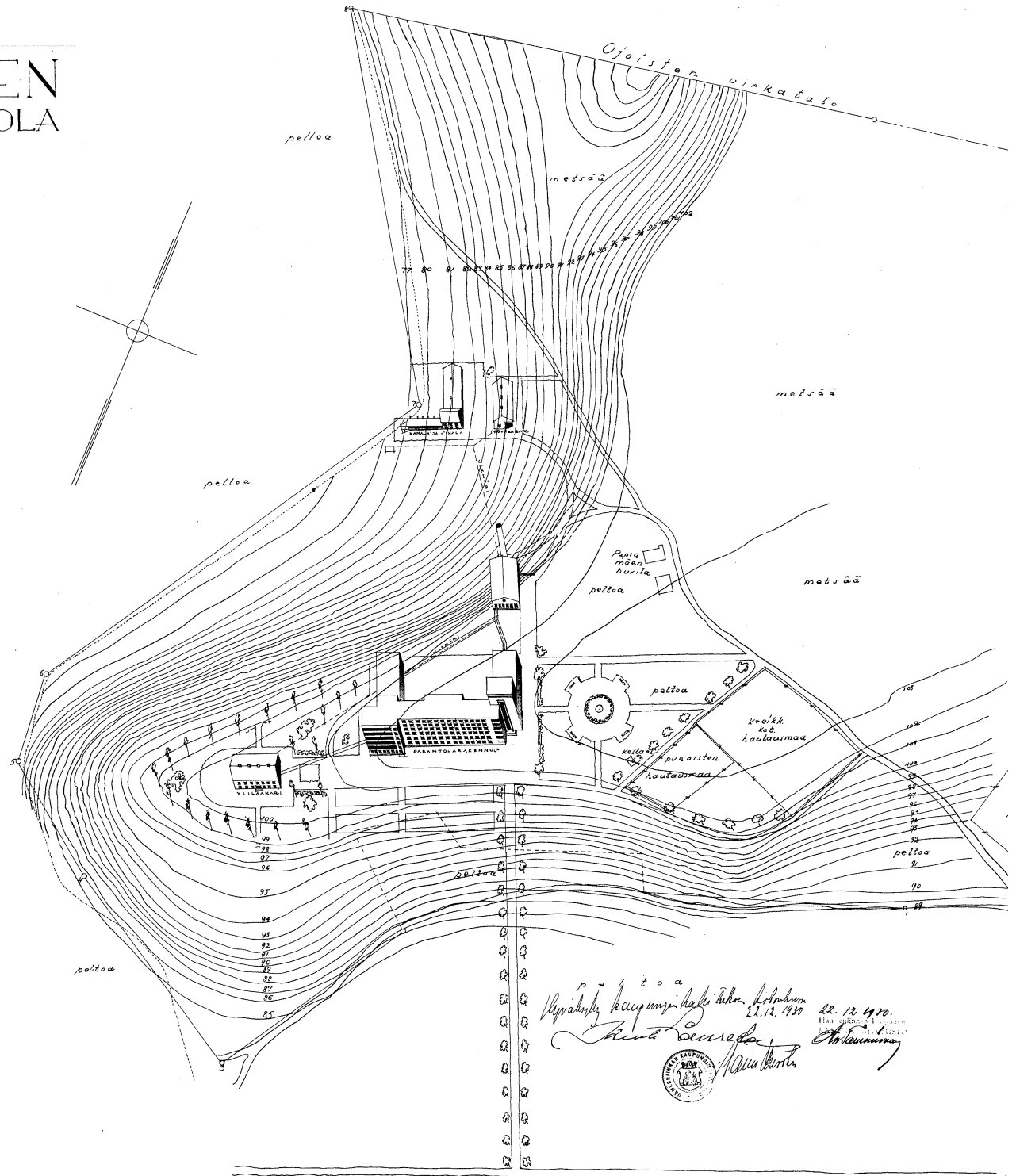
1:1000

7.2 Kinkomaa muiden Jussi Paatelan suunnittelemien parantoloiden joukossa

Etelä-Hämeen eli Ahveniston parantola

Jussi ja Toivo Paatelan yhdessä suunnittelema Etelä-Hämeen keuhkotautiparantolan pääpiirustusarja on päivätty maaliskuulle 1930. Rakennukset valmistuivat 1932. Parantola sijoittui kaupungin ulkopuolelle mäen laelle, vanhan punaisten hautuumaan viereen. Kokonaisuuteen kuului päärakennuksen lisäksi lääkäreiden ja taloudenhoitajan asuinrakennus, talousrakennus, kanala, sikala ja työväen asuinrakennus.

Päärakennuksen sommitelma rakentuu U-muodolle. Kuusikerroksisen pääsiiven ensimmäisessä kerroksessa oli kylpy- ja hoito-osastoja. Ylemmissä kerroksissa oli potilashuoneita sivukäytävän varassa. Ne oli mitoitettu pääasiassa kolmelle potilaalle. Päivähuone sijaitsi siiven

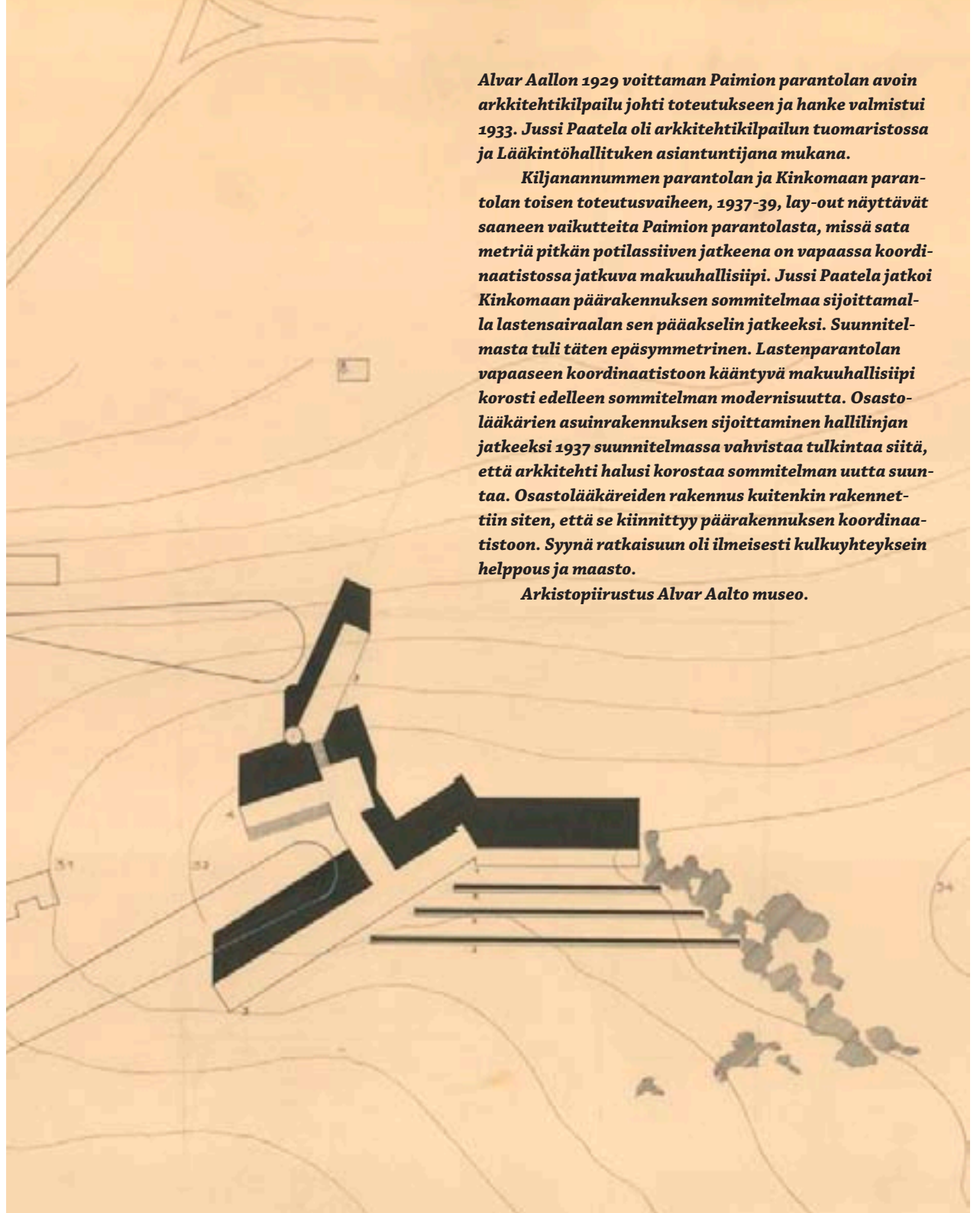

1:1000
Kuvataiteiden tutkimuskeskus
Helsingin yliopisto
22. 12. 1930.
Helsingin kaupungin tekninen osasto
Arkkitehti
Jussi Paatela

Helsingin kaupunki, maaliskuun 1930.

itäpäässä ja länsipäässä sijaitsivat osastokohtaiset ulokkeelliset, lasitetut makuuhallit. Yhteistä kattohallia ei ollut. Sivukäytävän pohjoispuolella käytävän keskivaiheilla oli työtiloja. Pääsiiven päässä oli porrashuoneet ja portaiden keskellä oli hissikuilut. Kolmekerroksiseen itäsiipeen sijoittui pääasiassa henkilökunnan asuntoja ja hoitohuoneita. Nelikerroksiseen länsisiipeen sijoittui potilaiden työhuoneiden lisäksi keittiö, kaksikerroksinen ruokasali ja henkilökunnan asuntoja. Ruoka kuljetettiin toisen kerroksen keittiöstä ylempänä sijaitsevaan ruokasaliin hissillä.

Rakennusten julkisivut olivat tyyliältään klassisistisia ja ilmaisullisesti hyvin lähellä Kinkomaan parantolaa. Ahveniston parantolan päärakennuksen sommitelmaa voi kuvata rikotuksi symmetriaksi, ja sellaisena se on otteeltaan modernimpi kuin vahvasti symmetrialle perustuva kolme vuotta vanhempi Kinkomaan parantolan suunnitelman ensimmäinen vaihe.

Alvar Aallon 1929 voittaman Paimion parantolan avoin arkkitehtikilpailu johti toteutukseen ja hanke valmistui 1933. Jussi Paatela oli arkkitehtikilpailun tuomaristossa ja Lääkintöhallituksen asiantuntijana mukana.

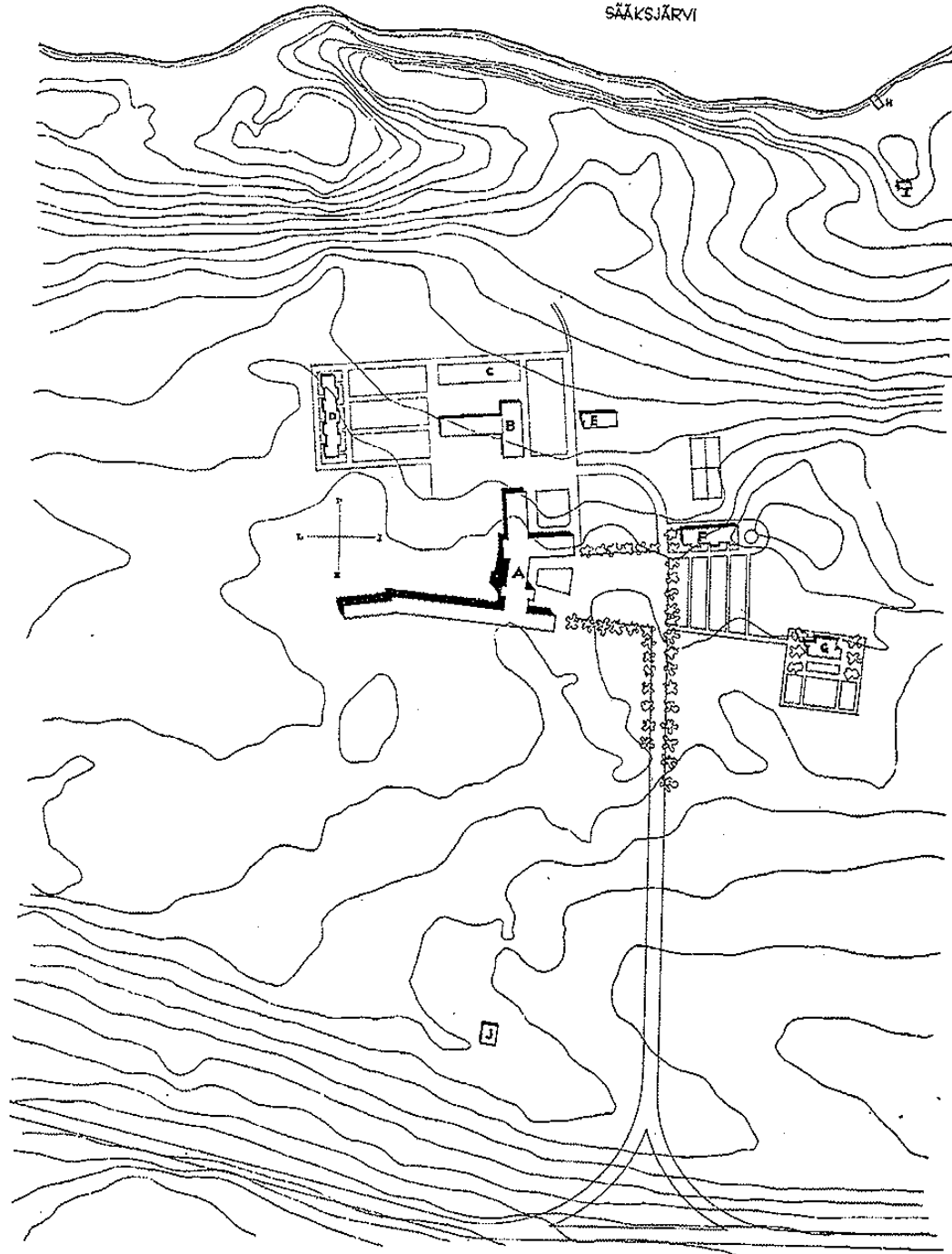
Kiljanannummen parantolan ja Kinkomaan parantolan toisen toteutusvaiheen, 1937-39, lay-out näyttävät saaneen vaikutteita Paimion parantolasta, missä sata metriä pitkän potilassiiven jatkeena on vapaassa koordinaatistossa jatkuva makuuhallisiipi. Jussi Paatela jatkoi Kinkomaan päärakennuksen sommitelmaa sijoittamalla lastensairaalan sen pääakselin jatkeeksi. Suunnitelmasta tuli täten epäsymmetrinen. Lastenparantolan vapaaseen koordinaatistoon kääntyvä makuuhallisiipi korosti edelleen sommitelman modernisuutta. Osastolääkärien asuinrakennuksen sijoittaminen hallinjan jatkeeksi 1937 suunnitelmassa vahvistaa tulkintaa siitä, että arkkitehti halusi korostaa sommitelman uutta suuntaa. Osastolääkäreiden rakennus kuitenkin rakennettiin siten, että se kiinnittyy päärakennuksen koordinaatistoon. Syynä ratkaisuun oli ilmeisesti kulkuyhteyksien helppous ja maasto.

Arkistopiirustus Alvar Aalto museo.

Kiljavannummi

Jussi Paatelán suunnittelema Kiljavannummen parantola edustaa modernia sairaalarakentamista. Parantolarakennus jakautuu neljään osaan, jonka keskuksena on yhdeksänkerroksinen torniosa. Tornissa oli henkilökunnan asuntoja. Hoitajattarien asunnot erotettiin täysin potilasosastoista. Potilassiipi oli viisikerroksinen ja se oli järjestetty sivukäytävän varaan. Sen 100 m pitkän käytävän päästä oli käynti avoimiin makuuhalleihin. Yksi osastoista oli varattu lapsipotilaille. Kolmikerroksisessa siivessä sijaitsi mm. hoito- ja ruokailutilat toisessa sekä keittiö- ja muita taloustiloja kolmannessa siivessä. Paatela perusteli pohjaratkaisua lyhyillä etäisyyksillä.

Kiljavannummi edustaa modernia kerrossairaala. Sen perusratkaisu on saanut vaikutteita Alvar Aallon Paimion parantolasta. Rakennussiipien sijoittelu, volyymien muoto, julkisivun vaakasuuntaisuutta korostava käsittely ja makuuhallit muistuttavat Aallon suunnitelmaa. Sekä Kiljavannummen että Kinkomaan parantolan laajennettu vaihe korostavat modernia ilmaisua. Kiljavannummen parantola on selkeästi laitospisempi kuin Kinkomaan parantola, vaikka mittakaava on sama. Kinkomaan parantola on arkkitehtuuriltaan Kiljavannummea rohkeampaa ja sen vahvuutena on ajalliset kerrokset.

7.3 Säilyneisyys ja arvottaminen

01 Päärakennus

Päärakennuksen säilyneisyys

Ulkoasun muutokset ovat olleet merkittäviä. Etelä- ja itäjulkisivun luonne on muuttunut lämpörappauksen myötä. Poliklinikkasiipi on muuttanut rakennuksen ulkonäköä ja toiminnallisuutta. Pääsiiven makuuhalli on paketoitu uusien rakenteiden sisälle. Pohjoissiiven terassit on purettu. Makuuhallit on kokonaisuudessaan purettu. Kattomaisema on muuttunut myös sinne sijoitettujen teknisten tilojen seurauksena. Päärakennuksen sivukäytävän pohjoissivulle sijoitetut hissi- ja pesuhuonetornit ovat heikentäneet rakennuksen perushahmoa ja pimentäneet sisätiloja, mutta parantaneet toiminnallisuutta. Toisaalta hyvin säilyneitäkin osia on. Keskirisaliitti on reliefikoristeluineen säilynyt ja makuuhallin ulokkeellinen katos on olemassa uudemman rakenteen sisällä. Sokkelikerroksen luonne on kohtalaisen hyvin säilynyt, rakennuksessa on pääosin alkuperäinen ikkunajako ja esimerkiksi pohjoissiiven erikorkuiset huonetilat ovat luettavissa sen julkisivuissa. Eteläjulkisivun rappauslistat ovat tallella lämpörappauksen sisällä. Uudisosat on helppo havaita myöhemmin tehdyiksi.

Rakennuksen ulkoasu on kokonaisuutena kohtalaisesti säilynyt ja siinä on havaittavissa ajallista kerroksellisuutta. Erityisesti 1930-luvun kaksi rakennusvaihetta voi lukea rakennuksen syntyvaiheisiin ja rikastuttaviksi ajallisiksi kerroksiksi.

Päärakennuksen kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Keuhkotuberkuloosi oli ajan pahin uhka kansanterveydelle. Kinkomaan parantola oli ensimmäinen niistä parantoloista, joka valmistui valtionapulain astuttua voimaan 1930. Kokonaisuuteen kuului 1930 asussa seitsemän rakennusta ja 1939 laajennetussa vaiheessa 11 rakennusta. Päärakennuksen ja lastenparantolan lisäksi alueella oli talousrakennus, kattilahuone, sikala ja asuntoja. Tällaiset rakennustyyppit kuuluivat perinteisesti suuriin parantoloihin. Alueen asuntorakentaminen kuvastaa sairaalayhteisön sisäistä hierarkiaa. Erityisesti 1939 valmistuneet 06 konehenkilökunnan asuinrakennus, joka on rivitalo, ja 05 osastolääkäreiden huvila edustavat korkeatasoista modernia asuntoarkkitehtuuria. Lastensairaala ja päärakennus ovat osa samaa sommitelmaa. Myös

rakennus 05 oli aiottu päälinojen jatkeeksi, mutta toteutui erilaisena. Päärakennus edustaa erittäin kiinnostavalla tavalla siirtymää klassismista moderniin ilmaisuun saman arkkitehdin toteuttamana. Monet detaljit ovat hyvin säilyneitä. Arkkitehtoniset arvot ovat valtakunnallisesti merkittäviä.

Historialliset arvot ovat kansallisesti merkittäviä. Päärakennus oli valmistuessaan pioneerirakennus aikana, jolloin moderneja parantoloita ei Suomessa ollut esikuviksi saakka ja piiriparantolalle ei ollut mallia. Toteutus perustui Keski-Suomen kuntien yhteiseen hankkeeseen ja kutsukilpailuna järjestetyn arkkitehtikilpailun kilpailuvoittoon. Vuoden 1939 vaiheen voi tulkita ensimmäisen vaiheen jatkumoksi. Alkuperäinen suunnitelma täydentyi ja sairaalan koko kapasiteetti saatiin tehokkaaseen käyttöön. Tuloksena syntyi iso suuri parantolakompleksi, jonka suunnitteli Lääkintöhallituksen sairaalaosaston arkkitehtina 1930-luvulla toiminut Jussi Paatela. Paatela edusti asemansa vuoksi sairaalarakentamisen tiedollista huippua Suomessa.

Kinkomaan parantolan arkkitehtuurin vahvuus on sen ajallinen kerroksisuus, joka peilaa siirtymää 1920-luvun klassisismista kohti modernia

ilmaisua. Jussi ja Toivo Paatelan sekä Jussi Paatelan suunnittelemien 1930-luvun parantoloiden joukossa Kinkomaan parantola erottuu edukseen arkkitehtuurin monimuotoisuuden ansiosta.

Parantolan alue on muodostunut vaihteittain. Pihalle on tehty pihassommitelmia sen keskeisimpien rakennusten ympärille sekä rantaan ja kävelyreittien varrelle. Kävelyreitit liittyvät parantolan toimintaan ja maiseman kokemiseen. Kaunis maisema Päijänteen rannalla oli yksi rakennuspaikan valintaperusteista. Puutarhat ovat olleet osin muoto- ja osin hyötypuutarhoja. Ympäristössä on jäljellä erilaisia kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakenteita kuten alueen portin tolpat tai lipputankojen betonijalustat 1930-luvulta. Parantolaan saavuttiin myös vesitse ja laiturit ovat tärkeä osa kokonaisuuden maisemassa.

Kinkomaan parantolalla on ollut valtava taloudellinen merkitys paikallisesti Muuramen kunnalle ajoittain sen suurimpana työnantajana. Parantola on vaikuttanut alueen kulttuuriin monin tavoin, mm. koulutetun keskiluokan suomalaisittain suurena osuutena kunnan väestöstä.

02 Lastenparantola

Lastenparantolan säilyneisyys

Säilyneisyysarviointi perustuu rakennusten ulkopuolelta tehtyyn arviointiin. Lastenparantola on nykyisin vanhusten laitoshoitolana. Rakennuksen hahmo on kokonaisuutena melko hyvin säilynyt. Esimerkiksi makuuhallin avoin luonne on hyvin säilynyt. Ulkotilassa suurimpia muutoksia ovat 1985 valmistunut uusi sisäänkäyntikatos, joka liittyy rakennuksen paremmin toiminnallisesti päärakennukseen, kattoterassin purku ja makuuhalliin lisätyt portaat ja sen uusi sisäänkäynti.

Lastenparantolan kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Lastenparantola edustaa 1930-luvun laadukasta modernia arkkitehtuuria ja toisaalta se on sovitettu vanhemman päärakennuksen kanssa saman sommitelman osaksi. Sen linjakas volyyymi on sovitettu luontevasti ja vapaasti rinteeseen. Rakennuksen epäsymmetrinen luonne vastaa syntyajan kohtansa ajankohtaisia arkkitehtuurivirtauksia. Sen materiaaliset ratkaisut, lähinnä betonin käyt-

tö, on rakennusajankohtaansa nähden kunnianhimoista. Erityisesti avoin ja suippeneva makuuhalli oli uudenaikainen. Rakennustyyppiin kuuluu makuuhallit, mutta lastenparantolan halli on luonteeltaan harvinaisen keveä. Kokonaisuus on mitataavaltaan hallittu ja miellyttävä – lapsipotilaita varten tehty.

Rakennuksen historialliset arvot ovat kiistattomat (katso päärakennus). Sen sijoitus rinteeseen on arkkitehtonisesti onnistuneesti saatu aikaan pihasuunnittelun avulla. Alkuperäiset maarakenteet ovat melko hyvin säilyneet verrattuna alkuperäiseen pihasuunnitelmaan.

Moniin suomalaisiin parantoloihin kuului erillinen lastenparantola. Toisinaan lapsille oli vain erillinen osasto aikuisten parantolassa. Kinkomaalla erityistä on se, että lasten parantola on tuotu itsenäiseksi osaksi koko parantolan kokonaisuutta eikä sitä ole rakennettu erilleen.

03 Isännöitsijän ja alilääkärin asuintalo

Säilyneisyys

Ulkoasu on hyvin säilynyt vaikka sen julkisivuja on muutettu, muutokset ovat luettavissa. Klasistiset räystään ja ovien rappauskoristelut ja mahtipontiset graniittiportaat ovat talon vanhin kerrostumaa. Sokkeli modernisoitiin teras-tirappauksella 1930-luvulla. Asumismukavuutta lisättiin sotien jälkeen kun rakennus sai erkkerit, tuuletusparvekkeet ja uudet jalopuiset ovet. Rakennus varustettiin 1950 työselityksen mukaan keskuslämmityksellä ja useimmat uunit purettiin.

Kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Isännöitsijän ja alilääkärin asuinrakennus on osa parantolan vanhinta sommitelmaa. Parantolan kokonaisuuteen kuului asuinrakennuksia koska työntekijät asuivat alueella. Johtavissa tehtävissä toimiville rakennettiin perheasuntoja. Myös asuinrakennuksen piha liittyy alkuperäiseen pihasommitelmaan. Rakennuksen julkisivuissa on luettavissa ajallinen kerroksisuus. Arkkitehtuuriltaan talo on ajalleen tyyppillinen, tyyliältään ehkä vanhahtavakin, edustava suurehko huvilamainen

asuinrakennus. Kuitenkin paritalo oli vuonna 1930 moderni rakennustyyppi. Tämäkin rakennus peilaa arkkitehtuurin siirtymäkautta.

04 Talousrakennus

Säilyneisyys

Mittakaava on pilattu 1950-luvulla eli rakennus ei ole hyvin säilynyt.

Kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Muutos ei edusta esteettisesti samaa tasoa kuin alkuperäinen rakennus tai muut alueella tehdyt 1950-luvun alun modernisoinnit. Kahden kerroksen korotusta voi pitää suunnitteluvirheenä, jonka seurauksena päärakennuksen ja talousrakennuksen välinen suhde on muuttunut ja rakennuksen itsensä luonne hämärtynyt. Itse rakennukseen ei suojelutarvetta, mutta sillä oli alkuaan rooli mittakaavaa antavana ja rajaavana tekijänä suhteessa pihoihin.

05 Osastolääkäreiden asuinrakennus

Säilyneisyys

Osastolääkäreiden asuintalo on ollut koko ajan asuinkäytössä. Sen ulkomuoto on säilynyt hyvin. Ulko-ovet, sisäänkäyntikatokset, parveke ja erkkerit ovat alkuperäisiä. Rakennusta on ylläpidetty hyvin.

Kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Paritalossa on kaksi asuntoa ja sikäli se on paritalo. Ulkoasultaan se edustaa pikemminkin yhden perheen huvilaa. Vaikuttaa siltä, että arkkitehtia on kiehtonut enemmän haaste yksilöllisen huvilan kuin toistoon perustuvan paritalon suunnittelusta. Tässä siis perinteinen edustava huvilatyyppi on saanut modernin ulkoasun, vaikka rakennus ohjelmaltaan ei ole erityisen moderni. Se edustaa sikäli siirtymävaihetta.

Tyyllillisesti rakennus kuuluu samaan ryhmään muiden 1939 valmistuneiden funkis-rakennusten kanssa ja se on yksi alueen arkkitehtonisesti kiinnostavimmista rakennuksista. Sen aiottu, mutta toteutumatta jäänyt sijoittelu lastenparantolan siiven jatkeeksi, ja toteutunut sijoittelu sitoo

sen osaksi päärakennuksen ja lastenparantolan sommitelmaa. Ketjumainen sommitelma ikään kuin muuttui vapaammaksi ja pienimuotoisemmaksi kohti neitseellistä maastoa.

06 Konehenkilökunnan asuinrakennus

Säilyneisyys

Konehenkilökunnan asuintalo on koko ajan ollut asuinkäytössä. Sen ulkomuoto on säilynyt hyvin, lukuun ottamatta kattomuodon muutosta. Ulko-ovet ovat alkuperäiset ja koko katosrakennelma on hyvin säilynyt. Muut korjaustoimenpiteet ovat olleet kevyempiä.

Kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Konehenkilökunnan asuinrakennus on rivitalo ja se edustaa 1930-luvulla yleistynyttä uudehkoa rakennustyyppiä. Asunnot olivat melko hyvin varusteltuja ja suhteellisen kookkaita. Tyyllisesti rakennus kuuluu samaan ryhmään muiden 1939 valmistuneiden funkis-rakennusten kanssa eli on muotokieleltään ja materiaalinkäytöltään moderni, harkittu ja pelkistetty. Tämä asuinrakennus on

tärkeä osa parantolan kokonaisuutta ja yksi arkkitehtonisesti alueen kiinnostavimmista rakennuksista.

09 Ylilääkärin asuinrakennus

Säilyneisyys

Rakennus on ulkoasultaan erittäin hyvin säilynyt ja sen julkisivuissa on ajallista kerroksisuutta nimenoamaan 1950-luvulta.

Kulttuurihistoriallisen arvon määrittely

Ylilääkärin asunto on erittäin merkittävä osa parantolan arkkitehtonista, symmetrisyyttä korostavaa kokonaissommitelmaa ja alkuperäistä pihasommitelmaa. Ylilääkärin asunnon hierarkkista asemaa on korostettu suhteessa alueen muihin asuintaloihin koristeluilla, tilavuudella ja yksityisyyden määrällä ja jopa ulkoilualueiden laadulla. Arkkitehtonisesti se on oman aikansa tyyppinen edustava klassisistinen huvila.

Muut rakennukset

- 07 Sauna
- 08 Kattilahuone
- 10 Puutarhurin vaja
- 11 Rantasauna
- 12 Impilinna
- 13 Ankkalinna
- 14 Sikala
- 15 Polttoainesäiliö
- 16 Nestehappisäiliö
- 17 Varasto
- 18 Vaja
- 19 Varasto
- 20 Pumppu
- 21 Uusi sikala

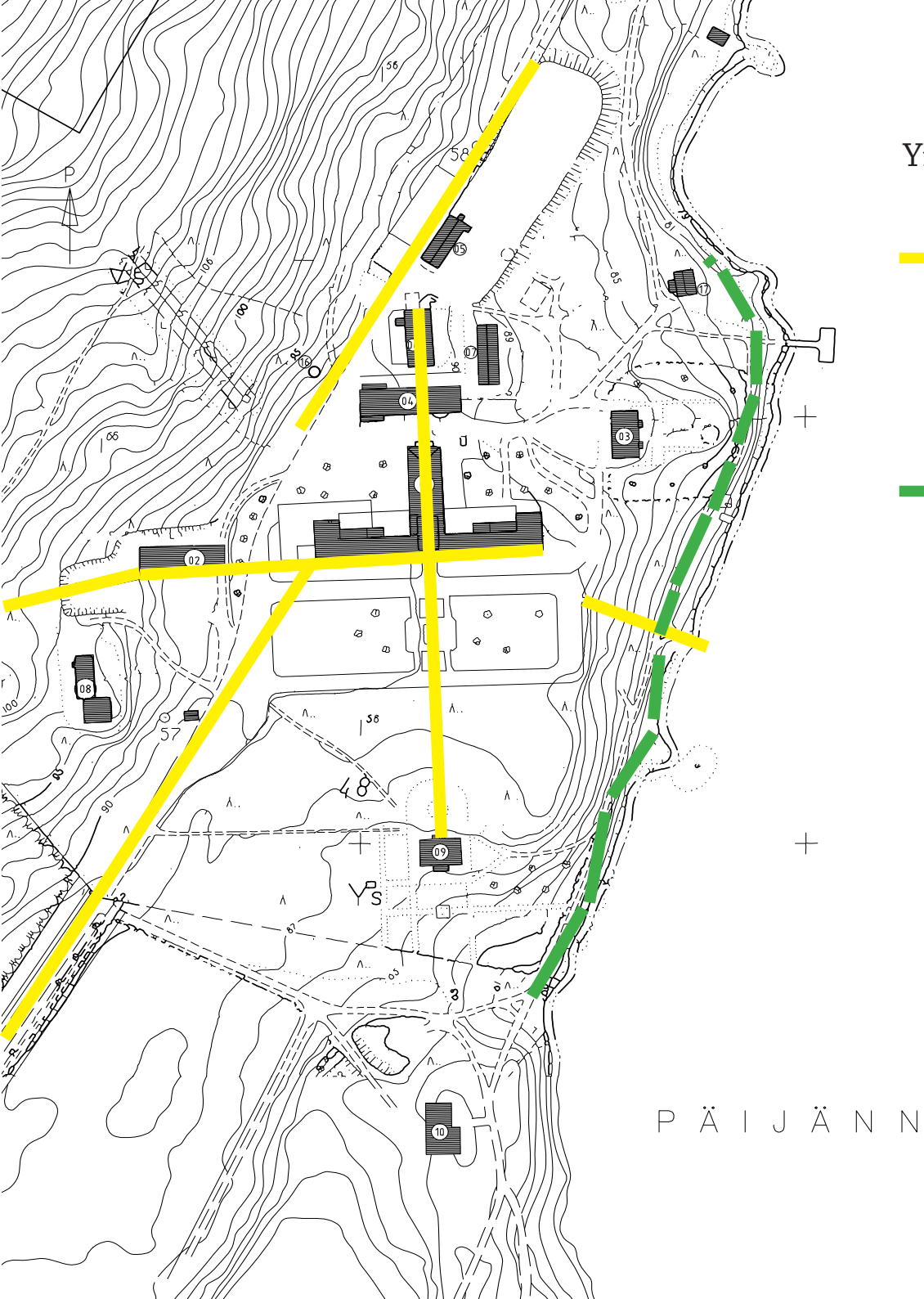
Rakennusten ja pihojen arvottaminen

- Arkkitehtonisesti ja historiallisesti tärkeä rakennus, jolla on parantolakokonaisuuden kannalta merkittävä rooli.
- Rakennus itsessään ei ole arkkitehtonisesti merkittävä. Sen arvo perustuu sen rooliin osana 1930-luvun parantolan toiminnallista ja kaupunkikuvallista kokonaisuutta.
- Parantolakokonaisuuden kannalta oleellinen piha.

Ympäristön arvottaminen

 Parantolakokonaisuuden kannalta oleellinen sommitelman akseli tai näkymä. Näiden abstraktien linjojen lisäksi ympäristössä on kulttuurihistoriallisista vaiheista kertovia fragmentteja, kuten portaat, portti, lipputangon jalat ja päälaiturin paikka, jotka on syytä kunnostaa ja säilyttää.

 Merkittävä maisematila.

Lähteet

Arkistot

Alvar Aalto museo (AAM)

Hämeenlinnan kaupungin kaupunginarkisto

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin arkisto (KS SHP)

Kiinteistö Oy Kinkomaan Vitapoliksen arkisto (KVA)

Keski-Suomen museon arkisto (KSM)

Sairaalamuseon arkisto (SMK)

Painamattomat lähteet

Jyväskylän yliopisto / Taidehistorian laitos

Marjo Holma, 1993. Jussi Paatelan Kinkomaan tuberkuloosiparantola 1927–1930. Pro gradu -tutkielma.

Keski-Suomen museo

Päivi Andersson ja Soile Kilpi, 1997. Kinkomaan sairaala-alueen inventointi.

Museovirasto / Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo

Heli-Maija Voutilainen, 1986. Kinkomaan sairaala-alue.

Sairaalamuseo / Sairaalamuseon raportti 1/2000

Katri Tammelin, 2000. Parantolan Kalusteet. Parantola-aikaisten kalusteiden inventointi Kinkomaan sairaalassa.

Painetut lähteet

Hackzell, Kaija ja Toppari, Kirsti, 1997. Töölöntullin molemmin puolin. Helsingin vanhoja kortteleita 5. Helsinki: Helsingin Sanomat.

Keski-Suomen keskusparantola 1930–1955, 1955. Jyväskylä: Keski-Suomen Tuberkuloosipiirin K.L. Kinkomaa.

Kiljavannummen parantola, 1946. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainon Oy.

Leinonen, Eija. Kinkomaan sairaala myytiin. Keskisuomalainen 1.12.2007.

Mehtola, Aaro, 1972. Muuramen kunnan 50-vuotishistoriikki. Jyväskylä: Sisä-Suomen kirjapaino, 58–60.

Paatela, Jussi, 1937. Työ- ja aineselitys. Keski-Suomen Parantolan päärakennuksen koroitus- ja uutisrakennustöitä varten. Jyväskylä: Sisä-Suomen kirjapaino.

Pesonen, Niilo 1980. Terveiden puolesta – sairautta vastaan: terveyden- ja sairaanhoito Suomessa 1800- ja 1900-luvulla. Porvoo: WSOY.

Rakennettu kulttuuriympäristö, 1993. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki: Museovirasto ja Ympäristöministeriö.

Ruuskanen, Pekka, 1989. Muuramen kirja. Jyväskylä: Muuramen kunta, 366–398, 582.

Suomenmaa 5, 1973. Porvoo, 267–272.

Åman, Anders, 1976. Om den offentliga vården: byggnader och verksamheter vid svenska vårdinstitutioner under 1800- och 1900-talen: en arkitekturhistorisk undersökning. Stockholm: Sveriges arkitektur museum.

Sähköiset lähteet

<http://www.akatemia.org/Staattiset/Arboretum/PuistoArboretum.pdf>
19.9.2009

Tutkija on ollut yhteydessä arkkitehtitoimisto SWECO PAATELA Architects Oy:hyn , joka jatkaa Paateloiden arkkitehtuuritoimintaa. Toimiston henkilökunnalla ei ollut mahdollisuutta perehtyä hallussaan olevaan arkistomateriaaliin tämän työn kestäessä (email Nina Salo 2.9.2009).

Tutkija on ollut yhteydessä ensimmäisen kerran kesäkuussa 2009 Marianna Karhumäkeen Veljekset Karhumäen valokuvaamosta. Hän vahvisti, että yritys on kuvannut kohdetta, mutta hänellä ei ollut mahdollisuutta käydä arkistoaineistoja läpi.

Näistä kahdesta lähteestä siis saattaa löytyä täydentäviä tietoja.

Myös Muuramen kunnan arkistoista voi löytyä esimerkiksi viime aikaisia korjaustöitä koskevia rakennuslupahakemuksia. Tässä työssä keski-tyttiin tilaajan omaan arkistoon ja Keski-Suomen sairaanhoitopiirin arkistoon.

